Biblioteca Centrală „Timpuri noi” Hunedoara-Deva

Proletari din toate țările, uniți-vă!

LUCEAFĂRUL

ANUL VII — Nr. 6 (139) — 14 MARTIE 1964 | REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN R. P. R. | Apare simbăta, la două săptămîni — 12 PAGINI — 1,50 lei

POEM DE AL. ANDRIȚOIU

I

Spre voi, iluștri ani de slavă
la număr tînăr : 20,
mă-nfățișez cu lira gravă
pe douăzeci de drumuri. Deci,
Vin iarăși sens de măreție,
cu sufletul fidel te chem
Într-o severă armonie
ca de planeți într-un sistem!
Căci fericirea, din legendă
țîșni, la ceasul pregătit,
făcîndu-ni-se vast prezentă
precum partidu-a prevestit.
Este-o mutație spre soare
a țării mele. E un pas
spre nemurire și splendoare,
în marșul fără de popas.

Trecînd, cu brat modest, poetul,
drept jar pe-al zilei frig polar,
Își cheamă-n preajmă tineretul
La o ședință-fulger, iar.
Și în serbări contemporane,
din versuri face pașnic cor,
sau, poate, roșii telegrame
cu-adresa scrisă-n viitor.

II

Ca jumătatea din inel, o punte
curbată-n aur stă-ntre visători.
În parcul Tinereții, către zori,
m-a sărutat un trandafir pe frunte
căci eu, sînt ermitaj pentru culori.

E-un romantism de-ntoarcere-n natură
ușor și leneș și duminecal,
cînd cu mesteceni-argintați egal
și murmurul tîntînilor pe gură
sînt clar și străveziu ca un cristal.

Prin tinerețea mea vorbesc carate,
dar, contrapunct, din anii ce-i uitai,
ca dintr-o zodie de mucegai,
dorințe vechi, idei decolorate
foșnesc sub tîmpla-mi, ca un evantai

Ce bine-ar fi să fiu ca un mesteacăn,
blînd vizitat de-ntregul păsăret,
să nu exult, nici plîns și nici regret,
ci să fiu vînturilor verzi un leagăn
și mierla să mă creadă, doar, poet.

Ce bine-ar fi să mă topesc în mine,
să rid sub soare și să plîng sub ploi,
adăpostind trifoi în patru foi
sub crengile-mi suave și intime,
și umbră să-mpletesc, dar pentru voi.

Și alte gînduri vechi îmi dau năvală
și-n valul lor mă clatin și expir,
ca trestia cu mlădiosu-i fir, —
visînd domoala lume vegetală,
sub azurul cerului mundir.

Dar toate se topesc, vibrînd frenetic
și intru iar în scumpul uragan
în care-mi sună vesel orice an.
Și iar salut, curentul viu, electric,
care mă face om contemporan.

Corăbiile mele iarăși pleacă
din rada-n care au dormit, tăcînd, —
și caută noi ape, nou pămînt,
cînd luna rea în ape se înecă
și eu, timonier, o rid, cîntînd.

Din nou e-n suflet totul sărbătoare
și prova mea înghite depărtări.
Din nou sînt omul marilor mișcări
cu-obrazul, viu cadran, plimbat spre soare
și glasul împletit de exclamări.

M-am rupt de neprielnica faleză,
de moleșeala vechii nostalgii
și-aș vrea, niciclnd, nicicum să nu mai vii
tu somn al meu, tu tihna mea burgheză
care mă-ncețoșezi ! mă-ntîrzii.

Atîta timp cît versul nu mi-e armă,
cît pasul meu se-ncumetă docil,
cît sînt fragil ca ramura de-aprilj,
e-un semn să trag semnalul de alarmă,
și lenea să mi-o tulbur cu trolii.

Descătușați-vă voi ample forțe,
și virstă-a mea fii pavăză și scut,
și rupe-mă de slutul meu trecut,
și mută-i candelele slabe-n torțe,
să strălucesc cum nu s-a mai văzut!

III

Pentru ce luptați? Aveți destul,
tineri cu privirea de luceferi!
Trupul intră-n așternut sătul;
Sînteți chipeși, fericiți și teferi.
Pentru ce luptați? Aveți destul!

Și tu ce mai vrei pe lume iar,
dragă Alexandru Andrițoiu!
numele îți sună în ziar,
ai găsit în patru foi trifoiul
și tu ce mai vrei pe lume iar.

O! Eu vreau, noi vrem și alții vor
să-nălțăm epocii postamentul,
să intrăm bogați în viitor
și bogați să părăsim prezentul.
O! Eu vreau, noi vrem, și alții vor.

Noi socialismul citorindu-l
vrem să fie brațul meșter faur,
clipa logodind-o cu argintul,
orele tăindu-le în aur,
noi, socialismul citorindu-l.

Noi, însetoșați de măreție
și avuți în sarcini de lumină,
cornul abundenței vrem să fie
pus pe masă, pentru prînz și cină.
Noi, însetoșați de măreție.

Ce mai vrem? Tot ceea ce vom face
să primească-nsemn de primăvară.
Vrem, ca-n Eminescu, bună pace,
pentru țară, pace la hotară.
Asta vrem în ceea ce vom face.

IV

N-am vecini tilhari și pușl pe rele,
Sînt prieten bun al tuturor.
Gard de crini voi pune casei mele,
cheia porții mele-i un bujor.

Și în așteptările de oaspeți,
nalt voi sta, la poartă, ca un steag.
Vinu-i bun și fagurii sînt proaspeți
Pentr-acel ce trece peste prag.

Gratiile reci de la cămară
eu le-am dat, zîmbind, la reșopit,
căci penițe pentru călimară
mi-or dura din ele, negreșit.

Vizitați-mi liniștea și crinii-mi,
brațul ridicați-i a salut!
S-a-ntîmplat ceva frumos în inimi,
Aurori prin inimi ni-au trecut.

Căci prin dulci și clare intervale
timpul nostru scapără bogat, —
anii, colonie de cristale,
în etate ni s-au înșelat.

Sîntem cei ce-am fost doar după nume,
însă viețuind în alt decor,
alta este vasta noastră lume,
lumea noastră din interior.

Cum cocoarele cînd vara trece, —
Au zburat din noi, pe veci de veci
pizma oarbă, învrăjbirea rece,
gînduri sumbre, sentimente seci.

Căci în noi făcutu-s-a lumină
Ca-ntr-un orient strălucitor.
Armonii și claritați se-mbină
în solemnul chip cugetător.

E un clasicism al erei noastre
întărit în pure simetrii;
și creat de bluzele albastre,
de-avantgarda marii oameni.

Nu mă fulgeră necunoscutul
Ci-l străbat cu cîntec și idei.
Sub peceți de taină eu, avutul
nu mi-l țin. N-am, la centură chei.

De la gardul meu începe satul
apoi țara, omenirea-apoi.
Sînt aicea înrădăcinatul,
unor vremuri noi și coduri noi.

N-am vecini tilhari și pușl pe rele,
Sînt prieten bun al tuturor.
Gard de crini voi pune casei mele,
Cheia porții mele-i un bujor.

V

Nu am nici bani, nici aur de preț,incandescent,
(n-am cîștigat cu furiuri, nici prin cutii de mile)
și inima-mi ciudată, drept unic testament,
cu două trei inscripții, va să ți-o las, copile.

Mă moștenești, desigur, cum eu am moștenit.
Embleme deci și sînge albastru n-am avuturi :
Îți las, bancnotă-albastră, doar ceasul meu iubit,
Și drept comori aceste, de-acum uitate, scuturi.

Să fii iubit! Și omul de cinste să-l iubești!
Să ai respectul rănii și-ncrederea luminii.
Și nicidecum, ca banii, tu anii omenești
Să nu-i socoți vreodată. Și nicidecum ca spinii.

Ți-e datoria mîndră de-ai socoti sonor,
Așa cum numeri raze sosite de la soare,
Așa cum numeri vise trimise-n viitor,
Sau cum semințe bune în brazda roditoare.

Și să-ți iubești avutul, de seamă, comunist
în care lacrimi simple s-au transformat în stele.
Și, om fără durere, privind cu ochi artist
Să deslușești surisuri în lacrimile mele.

Și demn să fii! Și mare! Și, peste timpuri, domn!
Legat cu veșnicia în pacturi mutuale.
Să nu uiți că-n istorii au fost și foc și somn,
și să respire aur căușul miinii tale.

Și-atunci cînd nemurirea îți va zîmbi din hău,
și cînd desăvîrșirea te va rivni în sine,
Să-ți amintești de tatăl, legiuitorul tău,
Și să-i urezi să aibă pe frunte crizantime.

Acum, la ora serii, cînd clipe repezi curg,
Și cînd cerneala noastră se joacă-n scris de-a cerul,
eu îți urez, în virstă, să nu cunoști amurg,
să fii bogat ca-argintul și rezistent ca fierul.

Și noutăți, ca roua, necontenit să ai,
să fii și dîrz și dulce și înțelept și tandru,
căci îți sărută, astăzi privirile, Mihai,
al tău amic și tată și frate,

Alexandru

DESEN DE FLORICA CORDESCU

CONSTITUIREA COMITETULUI NAȚIONAL PENTRU ORGANIZAREA COMEMORĂRII A 75 DE ANI DE LA MOARTEA LUI MIHAIL EMINESCU

În vederea comemorării a 75 de ani de la moartea marelui poet Mihail Eminescu, clasic al literaturii române, Consiliul de Miniștri a aprobat, printr-o hotărîre, instituirea unui Comitet național și un plan de măsuri privind organizarea acestei comemorări.

Marți a avut loc la Casa Scriitorilor din Capitală ședința de constituire a Comitetului național pentru organizarea comemorării a 75 de ani de la moartea lui Mihail Eminescu.

Din comitet fac parte acad. Tudor Arghezi, președinte de onoare al Uniunii Scriitorilor, acad. Ștefan Bălan, ministrul învățămîntului, Alexandru Balaci, prorector al Universității București, acad. Mihai Beniuc, președintele Uniunii Scriitorilor, Demostene Botez, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor, Ion Brad, scriitor, Otilia Cazimir, scriitoare, acad. George Călinescu, directorul Institutului de istorie literară și folclor al Academiei R.P.R., acad. Emil Condurachi, directorul Institutului de arheologie al Academiei R.P.R., Constanța Crăciun, președintele Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, Alexandru Dima, profesor universitar, Ion Dumitrescu, președintele Uniunii Compozitorilor, acad. Victor Eftimiu, scriitor, Nestor Ignat, președintele Uniunii Ziariștilor, Dumitru Ignea, scriitor, acad. Iorgu Iordan, vicepreședinte al Academiei R.P.R., George Ivașcu, directorul revistei „Contemporanul”, acad. Ion Jalea, președintele Uniunii Artiștilor Plastici, Alexandru Jebeleanu, scriitor, acad. Mihail Jora, compozitor, Kovács György, scriitor, Letay Lajos, scriitor, George Macovescu, profesor universitar, acad. D. Panaitescu Perpessicius, directorul Muzeului literaturii române, Ion Pas, președintele Comitetului de Radiodifuziune și Televiziune, acad Mihail Ralea, președintele Institutului român pentru relațiile culturale cu străinătatea, Aurel Rău, scriitor, Alfred Margul Sperber, scriitor, acad. Zaharia Stancu, scriitor, Szemler Ferenc, scriitor, Andrei Vela, director general al Agerpres, acad. Tudor Vianu, secretar general al Comisiei Naționale a R. P. Române pentru U.N.E.S.C.O.

Hotărîrea Consiliului de Miniștri prevede ca Uniunea Scriitorilor să organizeze în colaborare cu alte instituții culturale, între 5 și 15 iunie, „Zilele Mihail Eminescu”, în cadrul cărora se vor desfășura acțiuni menite să contribuie la adîncirea cunoașterii și studiului operei lui Mihail Eminescu, la răspîndirea ei în străinătate.

Cu acest prilej vor avea loc sesiunea festivă comună a Academiei R.P. Române și Uniunii Scriitorilor ; deschiderea expoziției „Eminescu” la Muzeul literaturii române ; premiera piesei „Eminescu” de Mircea Ștefănescu la Teatrul Național „I. L. Caragiale” ; simpozioane urmate de programe artistice în Capitală și în principalele orașe din țară, în cadrul cărora vor conferențla personalități ale vieții noastre literar-culturale ; în întreprinderi, instituții, școli, case de cultură, cluburi și cămine culturale vor fi organizate conferințe pe tema „Mihail Eminescu — luceafărul poeziei românești”. În universități muncitorești și populare vor avea loc expuneri despre viața și opera lui Mihail Eminescu ; Ministerul Transporturilor și Telecomunicațiilor va emite o serie de mărci poștale „Eminescu” ; se vor edita mai multe volume cuprinzînd operele de bază ale poetului, precum și studii de critică și istorie literară privind creația eminesciană.

EMINESCU
DESPRE HASDEU
•
EMINESCU
ILUSTRAT ÎN FRANȚA

Ultima zăpadă — Fotografia: A. PERCEK

Salut „GAZETEI LITERARE"

Cu prilejul aniversării a zece ani de la apariția Gazetei literare, **organ al Uniunii Scriitorilor din R.P.R.**, revista Luceafărul **îi adresează un salut tovărășesc.**

De-a lungul unui deceniu, Gazeta literară s-a impus ca o prezență activă în cadrul mișcării noastre literare. Prin lucrările valoroase publicate în domeniul prozei, poeziei, publicisticii și criticii, ea a contribuit la dezvoltarea literaturii noastre realist-socialiste. În paginile ei se întîlnesc nume ale scriitorilor de frunte cu ale celor tineri, deopotrivă angajați în efortul creator de reflectare a vieții noi, a transformărilor socialiste.

Cititorii găsesc în Gazeta literară poezii, schițe, fragmente de roman, care constituie adeseori emoționante file de cronică a acestor ani glorioși. Gazeta literară a inițiat o seamă de dezbateri fructuoase axate pe probleme fundamentale ale creației literare actuale și a exprimat opinii judicioase asupra cărților apărute, contribuind totodată la elucidarea unor probleme de estetică. Preocupările s-au dovedit multilaterale, neabsentînd din coloanele revistei articole de istorie literară, traduceri din scriitori străini, comentarii asupra unor cărți importante din literatura universală contemporană. S-a acordat totodată o atenție constantă manifestărilor artistice-culturale (teatru, cinema, plastică, muzică, mișcarea artistică de amatori).

În ultimul timp s-au făcut și mai mult simțite eforturile redacției de a ridica nivelul ideologic și artistic al lucrărilor publicate, pentru a fi la înălțimea exigențelor cititorilor, la înălțimea sarcinilor de mare răspundere trasate de partid literaturii, publicațiilor literare.

Luceafărul felicită călduros colectivul redacțional al Gazetei literare, **urîndu-i noi succese în activitatea sa de promovare a literaturii realist-socialiste.**

„LUCEAFĂRUL"

Jurnal de lectură

MODALITĂȚI ÎN REPORTAJ

Numărul volumelor de reportaj apărute în ultima vreme a început să-l depășească pe cel al volumelor de proză. Varietatea tematică este din ce în ce mai mare, modalitățile întrebuințate de reporteri din ce în ce mai diverse, îmbogățind substanțial caracteristicile genului și chiar lărgindu-i sfera. Fac această afirmație pentru că, la ora de față, unele volume de reportaj au reușit să-și impună eroii ca pe niște personaje, au ajuns să-l facă pe cititor să vorbească de anumite amănunte sau de-o atmosferă, ca despre amănuntele sau atmosfera unor cărți de proză beletristică.

Lucru firesc, pentru că, pe măsură ce desăvîrșim construcția socialistă, pe măsură ce munca perseverentă și complexă de educare și formare a omului nou dă mai multe roade, ceea ce reporterul întîlnește în viață capătă semnificații atît de profunde și de generalizatoare, încît îl obligă să-și lărgească viziunea și mijloacele.

Ce argument mai bun decît majoritatea volumelor de reportaj apărute la noi în ultimii ani ! De la Coșovei, teluric și încîntat de cuvînt, la Nicorovici, studiindu-și și construindu-și cărțile cu o tenacitate de termită, de la Ilie Purcaru sau Romulus Rusan, reporteri prin vocație și pînă la observația premeditată a lui Radu Cosașu, de la Petru Vintilă — narativ, la Paul Anghel, înclinînd spre poemul filozofic, cărțile de reportaj, în marea lor majoritate, pe lîngă informația propriu-zisă, îți creează senzația că te afli în fața procesului de elaborare a unei lucrări beletristice. Tot mai multe pasaje ale acestor cărți capătă adîncime, tocmai printr-o mai mare generalizare, la care îi îndeamnă pe reporteri bogăția realității noastre socialiste. Factor pozitiv, căutarea de noi modalități de exprimare reportericească nu poate fi însă o preocupare în sine. Aceasta o dovedesc acele cărți sau acele pasaje din ele care încearcă să dea o amprentă de senzaționai cu orice preț printr-un mod artificial de organizare a materialului, sau prin aplecarea cu precădere asupra acelor întîmplări sau amănunte ieșite din comun. Operă de observație scriitoricească, reportajul literar nu suferă o asemenea forțare. Poate chiar mai mult decît în proza propriu-zisă, el capătă valoare prin însăși valoarea faptelor relatate. Caracterul de document al epocii pe care o trăim este calitatea lui adevărată.

Greutatea specifică a elementelor noului din viața noastră, deosebitele satisfacții de participant și observator pe care ți le oferă desfășurarea ei impetuoasă, constituie elementele principale care dau profunzime și seriozitate muncii reporterului.

LUMINI PE STRADA MARE

Am în față trei volume de reportaj, trei feluri deosebite de abordare a faptelor de viață, de reflectare a lor în scris. Primul dintre ele (iau autorii în ordinea alfabetică) — „Lumini pe Strada mare" de Victor Kernbach posedă în linii mari trăsăturile reportajului monografic. Contemplativ prin fire, autorul trece fără grabă și poposește meditînd pe meleaguri băcăoane, folosind în relatare verbul molcom, duios și sensibil al lui Hogaș, făcînd operă de informare fără a renunța cîtuși de puțin la reflecțiile intelectualului și la vibrațiile poetului. Cititorul reține cu emoție acel frumos poem al lărtiei în jurul căruia se brodează monografia uneia dintre vechile industrii ale regiunii („Iată, hîrtia e albă") dar e la fel de satisfăcut de relatarea sobră, bazată pe surprizele faptului în sine, a destinului acelei tinere inginere care s-a născut într-un sat nenorocit și trăiește într-o mare așezare modernă, fără să se fi deplasat cu nimic nici pe latitudine nici pe longitudine (Onești — „Cel mai frumos început de cîntec"), ca și de logica cu care se demonstrează în ce constă amprenta noului pusă pe acele tîrguri moldovenești ce-au inspirat o operă ca „Locul unde nu s-a întîmplat nimic" („Orașul dărîmă urbea").

Victor Kernbach a însumat în cartea sa o suită de reportaje a căror unitate este determinată de cadrul geografic, de spațiul pe care ele îl surprind și-l descriu. Din pricina aceasta, carențele sînt în primul rînd de ordinul a ceea ce nu e cuprins sau nu e adîncit, autorul mulțumindu-se uneori cu o notație strict informativă, alteori podalînd prea mult pe asociații de idei și referiri livrești. Supărătoare insistențele inutile asupra unor idei banale preluate din alte cărți sau alte reportaje. Valoarea acestei cărți constă deci în caracterul ei monografic și în informarea de bibliotecă pe care o dovedește reporterul, dar ea nu poate să nu-ți lase impresia că, încercînd să polemizeze cu trecutul acelor locuri „în care nu se întîmpla nimic", autorul și-a notat aproape toate elementele atmosferei unui roman al dezvoltării impetuoase a acestor orașe. Posibil să nu-l scrie niciodată, posibil să nu se fi gîndit niciodată la el, dar realitatea l-a obligat să-i consemneze germenii în acest volum de reportaje.

SERILE DIN SECTORUL NORD

În cartea lui Florin Mugur, lucrurile sînt și mai evidente. Poate din pricina asta caracterul hibrid al volumului, sentimentul că te afli în fața unui caiet de impresii directe căruia autorul a vrut să-i dea în mod sumar un aspect de organizare.

Avem de-a face, în fond, cu însemnările pe care le face un tînăr profesor care, după absolvire, este repartizat undeva, într-un sat dintr-o regiune petroliferă. Sînt surprinse aici, cu sensibilitate, aspecte ale efortului și ale satisfacțiilor pe care le presupune complexul proces al învățămîntului din țara noastră. Spun „aspecte", pentru că Florin Mugur nu reușește să ne dea o imagine de ansamblu. Viața satului, viața școlii în care profesează, viața oamenilor cu care vine în contact sînt oglindite numai prin ceea ce au de tangent cu autorul. Sfîrșind cartea, nu rămînem cu o imagine în ansamblu a satului notat cu inițiala C. (care, avem impresia că trăiește transformări foarte interesante), nu ne dăm seama nici în ce constă efortul cadrelor didactice, iar frămîntările din colectivul lor ne sînt doar sugerate. Singular, cel ce scrie cartea (poate să nu fie vorba de autor, dar reportajul e scris la persoana întîi) își notează propriile reacții și impresii, necăutînd să organizeze materialul de viață, relatînd tot cu întîlnește și esențial și neesențial. Pe marginea acestui volum s-ar putea duce o discuție rodnică, despre amănuntul semnificativ și amănuntul luat la întîmplare, în mod impresionist.

Am început cu ceea ce constituie lipsurile volumului, tocmai pentru a arăta că, și în asemenea condiții de nereușită în ansamblu, adevărurile pregnante ale contemporaneității îl ajută pe omul dotat cu sensibilitate să ofere cititorului pasaje valoroase sau chiar (aș spune-o în cinda faptului că ar părea că mă contrazic) deosebit de valoroase. Mă gîndesc la acea figură luminoasă a lui Sica, ce revine de mai multe ori de-a lungul cărții, mă gîndesc la chipurile de copii și adolescenți, pentru care autorul dovedește o deosebită înclinație, (aceasta s-ar valorifica și mai mult dacă nu ni s-ar oferi citate chiar atît de lungi din spusele lor), mă gîndesc, mai ales, la toată acea preocupare — bine surprinsă — a oamenilor de partid din schela petroliferă, pentru învățămîntul seral, la chipuri ca al unui Bălănescu sau Nea Popescu. Prin ce sînt aceste pasaje, capitole sau personaje valoroase ?... Prin faptul că-ți dai seama că ele, însemnînd ceva deosebit pentru autor, l-au îndepărtat de notația egocentrică. Termini lectura cu sentimentul că va reveni asupra lor, le va aprofunda.

GENERAȚIA 62

Volumul lui Mihai Stoian este, desigur, cel mai elaborat dintre cele trei despre care ne-am propus să vorbim. E gîndit, e construit de la un capăt la altul, cu talent, înțelepciune și asiduitate. Autorul seamănă cu un arhitect care pune la punct, în cele mai mici amănunte, prototipul unei construcții și apoi începe lucrul în serie. În aceasta constă unitatea, dar și defecțiunea volumului. Ca să continuăm cu imaginea, arhitectul nu mai ține cont de faptul că aceeași construcție care, în condițiile date de amplasare (nivel, lumină etc.) capătă valoare, nu mai poate avea aceleași efecte căzîndu-i lumina din altă parte, fiind ridicată într-o groapă sau în spatele unei alte clădiri. Mihai Stoian merge pe formula unor biografii studiate atent și relatate ingenios, prin îmbinarea a două sau chiar trei planuri. Secțiunile în timp făcute de el în viața celor șapte tineri ce se prezintă la încorporare în toamna anului 1962, au scopul de a demonstra atît deosebirile structurale dintre soarta lor și soarta generațiilor anterioare lor, cît și evoluția pe care o pot avea pînă la vîrsta milităriei tinerii în regimul nostru. Un constructor hiborean — bucureștean, un pescar din Deltă, devenit mînuitor al combinelor de recoltat stuf, un țapinar maramureșan, un lucrător de la „Grivița", un olar de pe malul Mureșului, un tînăr colectivist, un lucrător din industria celulozei, aceștia sînt oamenii pe care și i-a ales M. Stoian pentru ca, prin povestirea vieților lor, să sugereze ce înseamnă „Generația 62". O altă modalitate, deci, căreia autorul i-a descoperit cu inteligență noi procedee. Dar, în ciuda lor, se impune același adevăr : acolo unde materialul faptic, de viață, este bine selecționat, acolo unde autorul a știut să se îndrepte spre elementele tipice, acolo unde caracteristicul nu este confundat cu banalul, modalitatea a avut succes. Acolo unde nu, în ciuda întrebuințării aceleași procedee, avem de-a face cu eșecuri. Astfel, piesele de rezistență ale volumului le-aș considera : „Dincolo de geamul compartimentului" și „Un tribunal al memoriei". Deosebit de frumoase lucrări și, în același timp, exemple de modul cum poate fi evitat ternul, banalul, care îmbîcsesc în ultima vreme reportajul.

Desigur că bogăția de substanță a vieții în socialism poate fi exprimată în diverse feluri, chiar și în acest gen al reportajului, considerat de unii apt numai pentru senzațional. Nici una dintre cele trei cărți despre care am vorbit mai sus nu caută să ne ofere ciudățenii sau întîmplări neapărat „aparte" și, totuși, sînt interesante. Sînt interesante tocmai acolo unde autorii au știut să surprindă viața în complexa ei desfășurare dialectică. Și, dimpotrivă, ajung să nu ne spună mare lucru, tocmai acolo unde ei au mizat pe elemente exterioare.

Corneliu Leu

IOAN SLAVICI, DRAMATURG

Se poate afirma cu certitudine că, în afară de specialiștii în domeniul istoriei literare, foarte puțini au fost aceia care, în prima jumătate a veacului nostru, au cunoscut opera dramatică a lui Ioan Slavici. Masele de cititori, profesorii și elevii nu au putut să-și completeze cunoștințele lor în această direcție, deoarece piesele de teatru ale autorului „Marei" au rămas uitate decenii de-a rîndul, fie în paginile revistelor în care au apărut, fie în manuscrise. Fără îndoială, o atare stare de lucruri nu putea fi perpetuată astăzi.

Meritul umplerii acestui gol din istoria noastră literară i-a revenit lui I. D. Bălan. Cu pasiune și competență științifică, criticul a explorat cu succes un domeniu prea puțin sau mai bine zis de loc cercetat pînă acum. Rezultatele sînt prețioase, și în ceea ce privește scoaterea la lumină a pieselor de teatru ale lui Ioan Slavici, și în ceea ce privește interpretarea lor ideologico-estetică, plasarea în ansamblul operei scriitorului și al literaturii române din epocă. Meritul esențial al ediției „Teatru" apărută la Editura pentru literatură, este acela că reunește pentru prima dată într-un volum, toate cele cinci piese ale lui Ioan Slavici, foarte puțin cunoscute pînă acum. Primele patru — „Fata de birău", „Toane sau vorba de clacă", „Pelinul unchiului" și „Gaspar Grațiani, domnul Moldovei" — publicate între anii 1871 și 1888 în „Convorbiri literare" sau „Tribuna" din Sibiu, au fost extrase și transcrise direct din periodicele în care au apărut. Ultima, drama istorica „Bogdan-Vodă", a fost reprodusă după manuscrisul original inedit, aflat astăzi în Biblioteca Academiei R.P.R.

Așa cum subliniază și I. D. Bălan, în studiul introductiv al ediției, piesele de teatru ale lui Ioan Slavici nu ating nivelul artistic al creațiilor sale în proză, însă ele merită a fi cunoscute și apreciate pentru conținutul lor de idei și mesajul pe care îl transmit, pentru că înlesnesc definirea de ansamblu a personalității multilaterale a lui Ioan Slavici.

Preocupările pe care le are Ioan Slavici în proza sa se continuă sub noi aspecte, în scrierile sale dramatice. Piesele „Fata de birău" (despre care Eminescu spunea că excelează prin „gingășia simplă și într-adevăr rustică"), „Toane sau vorba de clacă" și „Pelinul unchiului" sînt comedii de moravuri, inspirate din realitățile caracteristice societății românești de la sfîrșitul secolului trecut, creionînd, cu ironie, diferite categorii de tipuri umane, fie din lumea satului, fie din lumea micii-burghezii orășenești. Celelalte două, „Gaspar Grațiani, domnul Moldovei" și „Bogdan-Vodă", sînt, după cum sugerează și titlul, evocări istorice, al căror mesaj e străbătut de un cald patriotism.

La cunoașterea și înțelegerea aprofundată a dramaturgiei lui Ioan Slavici contribuie în mod substanțial și studiul introductiv al ediției, alcătuit după metodele riguroase ale exegezelor istorico-literare. Distingîndu-se prin justețea interpretărilor și seriozitatea informației, studiul introductiv dovedește o bună cunoaștere nu numai a operei lui Ioan Slavici, ci și a peisajului literar românesc din epoca în care scriitorul își desfășoară activitatea. Remarcăm îndeosebi paginile care discută piesele „Gaspar Grațiani, domnul Moldovei" și „Bogdan-Vodă", unde prezentarea conflictelor respective este proiectată judicios pe fundalul adevărului istoric, realizîndu-se totodată interesante filiații cu dramaturgia românească din epoca scriitorului și cu cea universală. Deși pe alocuri extinde prea mult rezumarea pieselor, studiul introductiv al lui I. D. Bălan se impune ca o primă amplă și completă cercetare istorico-literară privind dramaturgia lui Ioan Slavici.

IMAGINEA REALĂ A LUI ANDREI MUREȘANU

Andrei Mureșanu a avut un destin literar puțin fericit încă din ultimul pătrar al secolului trecut, publiciștii patriotarzi n-au reținut din opera scriitorului decît o singură poezie, „Un răsunet", și, ceea ce a fost mai grav, au denaturat poeziei adevăratele ei sensuri patriotice și revoluționare.

Astăzi, cînd revalorificăm trecutul literar cu obiectivitate științifică și discernămînt critic, putem lesne trage concluzia că Andrei Mureșanu a fost în mod categoric departe de tendințele ce i s-au atribuit în sprijinul unei astfel de concluzii vine și ediția „Poezii și articole" îngrijită și comentată de D. Păcurariu, ce a apărut recent la Editura pentru literatură.

Ediția, al cărei merit principal este acela că reunește pentru prima dată toate scrierile lui Andrei Mureșanu — unele din ele extrem de puțin cunoscute — oferă cititorului o imagine reală, completă a personalității și valorii scriitorului. Ideea fundamentală care se desprinde din consultarea textelor reproduse și a studiului introductiv, este aceea că Andrei Mureșanu a fost unul dintre scriitorii reprezentativi ai epocii revoluției de la 1848, că opera sa este expresia directă a idealurilor pașoptiste. Ceea ce demonstrează acest fapt, este în primul rînd poezia „Un răsunet". Scrisă chiar în zilele învolburate ale evenimentelor revoluționare, tipărită în „Foaia pentru minte, inimă și literatură" din 21 iunie 1848, poezia a devenit în scurt timp marșul revoluționarilor transilvăneni, a îndeplinit un important rol mobilizator. Nicolae Bălcescu caracterizînd-o drept o adevărată Marseilleză românească.

Celelalte poezii incluse în ediția recent apărută completează și definesc mai în adîncime imaginea reală de scriitor militant, însuflețit de nobile idealuri, a lui Andrei Mureșanu. Deși sînt uneori modeste ca realizare artistică, aceste poezii impresionează prin patosul lor revoluționar, prin intensitatea cu care exprimă sentimentele patriotice și democratice, reînviind cititorului de azi momente din lupta de acum un secol a poporului nostru.

Pentru a contura sub toate aspectele esențiale personalitatea adevărată a lui Andrei Mureșanu, alcătuitorul și comentatorul ediției ne-a oferit și articolele scriitorului, publicate în presa vremii, unele din ele fiind identificate pentru întîia dată. În aceste articole — dintre care citam „Cîteva reflexii asupra poeziei noastre", „Artile sau măiestriile cele frumoase", „Românul și poezia lui", „Românul în privința muzicei" — Andrei Mureșanu elogiază creația noastră folclorică, combate cosmopolitismul și disprețul manifestat de boierime față de limba și literatura română, demonstrează cu pasiune și justețe că arta se poate dezvolta numai într-o societate liberă și dreaptă, că menirea artistului este aceea de a sluji aspirațiile nobile ale poporului din care face parte.

Comentată cu competență, ediția poeziilor și articolelor lui Andrei Mureșanu are meritul de a ni-l restitui în adevărata lui lumină pe acest reprezentativ scriitor pașoptist.

Teodor Vîrgolici

cronica literară

NICHITA STĂNESCU:

O viziune a sentimentelor

Desen de SILVAN

Citit, citat, elogiat, criticat pentru ciudățenie, imitat cu furie de începători, mai ales în partea sa vulnerabilă, nu se poate spune că Nichita Stănescu nu s-a aflat, în acești trei ani care s-au scurs de la apariția primului său volum *(Sensul iubirii)*, în atenția cititorului de poezie. Ne găsim, fără îndoială, în fața unei naturi poetice evident înzestrate, a unui talent valoros, a cărui dezvoltare, uneori contradictorie, justifică într-un fel și elogiile mari și criticile. Această nouă și frumoasă carte constituie o oglindă fidelă a stadiului în care se află acum Nichita Stănescu, reprezentîndu-l perfect în toate laturile și „cutele", care mai luminoase, care mai „obscure", ale creației sale. Față de placheta sa de debut, el realizează acum un pas înainte. E un univers fascinant, însufletit de frumoase „contururi de balerină", care descind din te miri ce, o rază, un fir de praf, o privire, amestecîndu-se cu schelele de aluminiu ori cu vîrstele, încărcate de lirism, ale eului său liric, „suav lungan" care „înoată și zboară în sus". Citindu-i versurile încerci o senzație ametitoare de plutire, de desprindere din lut, o dulce „cădere în soare", sau „în Andromeda". Titlul ales de autor — *O viziune a sentimentelor* — ni se pare potrivit, pentru că Nichita Stănescu este, în primul rînd, un cîntăreț al *stărilor de spirit*, al sentimentelor prinse de vîrtejuri, într-un veșnic proces de devenire, de colorare și decolorare. I s-a reproșat uneori pe nedrept (alteori pe bună dreptate) caracterul vag, cam ametitor, al poeziei sale. Nichita Stănescu este totuși un poet actual care atacă subiecte majore ale vieții. Aceasta o face însă într-un fel specific, foarte discret, aproape niciodată pe bazele percepției primare, ci mai ales prin reacțiile pe care aceste percepții și senzații le produc în sufletul său. Din tot ce-l înconjoară, el extrage „acea senină cîntare", optimismul omului fericit de prezent, care are o părere „din ce în ce mai bună despre viitor". „Fețe de oțelari apăreau în deasa lumină / pe care metalul topit o zvîrlea. / Iar săgețile trupului extrăgeau o senină / cîntare, din aerul care ne-nconjura". *(Sensul oțelului)*.

Poetul e stăpînit de un sentiment „de trezire, de visare", văzînd totul ca într-o ușoară plutire. Poezia sa se petrece parcă într-o zonă unde respiri un aer special, „curentat" și sensibilizat la maximum. E o atmosferă ca pentru o poveste de dragoste, unde totul trebuie să fie „altfel", unde se destăinuie tăcerile iar vorbele au alte înțelesuri. Autorul atrage într-un loc atenția asupra acestui lucru. „Fiece cuvînt care-l spun e un trup străveziu / de bărbat, de femeie, / e-un șir unduit tăind în două / gheața unui deșert ce scînteie. / Vechile nuanțe-ale lucrurilor în zadar le mai cauți / statura lor necrescută, culorile lor în schimbare / atîrnînd spre gri, ca niște capete de băieți / aplecați pe-o balustradă, visătoare". *(Spre Andromeda)*.

Poate de aceea cel mai mult reușește în cîntecele închinate „leoaicei tinere, iubirea". Întîlnim aici o psihologie nițeluș complicată, dar fin și exact caligrafiată. Simțurile sînt studiate cu o rară ascuțime, în toate meandrele și încolăcirile lor de șerpi. De la mușcătura clasică a sentimentului („leoaică tînără iubirea / mi-a sărit în față"), sentiment care, sosit pe neașteptate, provoacă un fel de anestezie parțială : „Mi-am dus mîna la sprînceană, / la tîmplă și la bărbie, / dar mîna nu le mai știe. / Și alunecă-n neștire / pe-un deșert în strălucire, / peste care trece-alene / o leoaică arămie / cu mișcările viclene. / Înc-o vreme, și-ncă-o vreme...". *(Leoaică tînără, iubirea)*, pînă la o seară de dragoste „deasă de suflet", „în care destinele noastre creșteau / ca iarba de primăvară", sau la senzația de beatitudine amoroasă, cînd stai și „te bronzezi" la lumina dragostei : „Și numai sentimentul acesta îmi da fericire, / numai gîndul că sînt și că ești, / Sprijineam pe tîrîtul greerilor coviltire, / sub care beam azurul decantat în cești. / Și cînd sfîrșeam cuvintele, inventam altele. / Și cînd se-nsera cerul, inventam ceruri albastre, / și cînd orele se-nverzeau ca smaraldele, / ne bronzam la lumina dragostei noastre". *(La-nceputul serilor)*, totul este văzut amănuntit și cercetat cu minuțiozitate ca la microscop viețuitoarele dintr-o picătură de apă.

Aceste poezii realmente foarte frumoase pot fi citate (cu cîteva excepții, de pildă „Sărutul", unde metaforele sînt sleite, imaginația mai flască), aproape în întregime :

„Mă curenta privirea ta / întîmplătoare. / Frunza tristeții de pe chip / deodată mi-o smulgeai, / și stam în soare, / cu chipul nemișcat și-ndrăgostit. / Mă curenta privirea ta / întîmplătoare, / somnul cu vise mi-l smulgea. / O, și lăsa deasupra mea, în soare /doar ramuri de copaci / și păsări rotitoare".

(Aer de toamnă)

Într-adevăr, emoția artistică e aici autentică, șocul — în ciuda legănării ca de gondolă a versului — puternic, sentimentul aflîndu-se mereu, ca să zicem așa, „în priză".

Ușor subțiată apare emoția, cînd autorul se apropie de subiectele de inspirație mai imediată. Aici se simte o sovăială (vezi *Autoportret în timp de veghe*).

Multe din poeziile lui Nichita Stănescu sînt axate pe această temă : „O, tu carne a mea visătoare, / o, voi, fosforescentelor oase". Rar poet care să fi găsit o atît de mare voluptate în a-și cînta ființa, în a-și inventaria gîndurile, senzațiile, „vedeniile". Autorul e un pasionat explorator, care se descoperă într-una pe sine, cu un dulce sentiment de mirare și încîntare :

„E un sentiment de neuitat acela / de a ști / de a descoperi / harta universului în expansiune, / în timp ce-ți privești / o fotografie din copilărie !". El se miră de faptul că are să zicem „două mîini" sau încearcă delicii, făcînd o neașteptată gimnastică a capului : „Aprigul profil mi-l mut / dinspre umăr în spre umăr". Trupul „cu vedenii cu tot" poate constitui, fără îndoială, izvorul unor minunate poezii lirice și Nichita Stănescu însuși ne-o demonstrează în cîteva piese din volum. „Către pace" ne cucerește prin viziunea foarte puternică asupra vîrstelor :

„E-un trup de copil ce ține în brațe / un trup de adolescent, / e un adolescent ce ridică pe umeri / un trup de bărbat. / E-un trup de bărbat ce ține pe frunte / tălpile scorojite ale unui bătrîn, / e-un bătrîn cu mustața-ngălbenită / de tutun, / ce sărută pe gură / fantomele norilor, / cerul albastru, universul negru. / Viața aceasta a mea, ca un stîlp, / o dărui să sprijine bolțile voastre, / la nunți și la nașteri".

(Către pace)

Iată o bărbătească odă adusă forței musculare, domesticite :

„Din pieptul meu arămiu, / vărgat în părți de viță mușchiuloase, / aidoma vor țîșni, mai tîrziu, / leii cu coame flocoase, în friguri, / ca niște explozii de aur vor țîșni / și vor bate aerul și se vor prăbuși, / și se vor face temelii / și terasamente și diguri".

(Amfion, constructorul)

Pericolul începe atunci cînd omoplații, falangele și falangelele astupă orizontul poetului, devenind elemente lirice exclusive, cîntate „în sine". Aici cred că au fost îndreptățite unele critici care i s-au adus lui Nichita Stănescu. Într-adevăr, uneori ți-e ciudă că poetul nu mai iese o dată din această hibernare poetică, la hrana abundentă și consistentă de-afară, la viața zgomotoasă din jur. Filtrate prin prea multă vată, sunetele lumii noastre pot ajunge diformate sau prea debile. Planetele de sus către care „cade" uneori poetul, printr-o derogare de la legea gravitației, sînt desigur frumoase, dar, după cum s-a dovedit, lipsite de aer. Versuri ca acestea : „Cînd două strigăte s-au înfrățit în luptă / (iar semnul lor era contrar) / c-o mușcătură l-a ucis cel veșnic / pe celălalt, numai secular" se resimt de o ușoară asfixiere. Mersul său printre oameni pare a fi stînjenit de senzațiile proprii, care cresc ca o vegetație luxuriantă și în care te poți uneori încurca de-a binelea. Nichita Stănescu spune undeva „mai adîncă-i mereu / urma în pămînt a piciorului meu", arătîndu-se și el preocupat de vitalizarea poeziei sale.

Și acum, cuvinte de laudă pentru măiestria de care dă dovadă, pentru grija și atenția cu care își lucrează versul. Pătrunzînd în „laboratorul" poetului, întîlnim la tot pasul o abundență de instrumente perfecționate — cîntare fine pentru cîntărirea orelor și secundelor, eprubete pentru tot felul de reacții ale sentimentelor, oscioare, piel de leopard (imitație) și alte ustensile folositoare „ființei sale". Poetul le păstrează pe toate acolo, pentru orice eventualitate, așa cum în atelierului lui Velasquez se afla un uriaș cal de lemn pe care a pozat Filip al IV-lea. Cîteva secrete se pot divulga. Multe din poeziile sale pleacă de la o supraîncordare a unei stări (de atenție, de așteptare, de visare), din întinderea la maximum a unei senzații (frigul, amețeala) sau chiar a unei nerv :

„Eram atît de atent, / încît se stingea-n cupole amiaza / iar sunetele înghețau în jurul meu, / prefăcîndu-se-n stîlpi răsuciți. / Eram atît de atent, / încît plutirea ondulată-a mirosurilor / se prăbușea-n întuneric, / și parcă niciodată n-aș fi-ncercat / frigul". *(Sfîrșit de anotimp)*, ori : „Erai atît de copilăroasă încît / aproape ți-era teamă să privești / copacii și stelele în ochi". *(Portret de adolescentă)*.

Poezia sa impresionează, printre altele, și prin găsirea unor asociații neașteptate, a unor legături inedite între lucruri. Dacă metaforele tocite, gen : luna, glob de aur sau, ceva mai modern, luna — satelit natural, te adorm, pentru că nu-ți mai spun nimic nou, metaforele pe care le găsește Nichita Stănescu sînt cît se poate de noi și neașteptate. Unele sînt chiar atît de neașteptate încît „te dor". Vechile relații dintre lucruri sînt inversate, amestecate, „îmbunătățite" ; e o germinație formidabilă a orelor, a sunetelor și a culorilor, care „se mănîncă" și „se smintesc" între ele („roșu aprins sminti culoarea pală"). Există desigur și exagerări în această privință. Cifrul devine uneori prea greoi, de nedescifrat : „și omoplatul se face / pală subțire de helicopter, / ce se-nvîrte, se-nvîrte, se-nvîrte...". Ametești. Într-un sens, cîteva metafore ale lui Nichita Stănescu rămîn sărace. Mă gîndesc la faptul că măcar unele ar trebui luate dintr-o lume mai concretă, mai pipăibilă. Altfel ele rămîn niște spectaculoase bule de aer ce se ridică în sus (dorurile, speranțele), umbre care șiruiesc din umeri (vîrstele) etc. Poezia se mai realizează la Nichita Stănescu fie prin materializarea întinsă pînă la maximum a unor abstracțiuni — sau chiar a unor expresii idiomatice, fie prin abstractizarea unor elemente din cele mai concrete, pe care poetul, într-o continuă căutare de esențe, le „arde" cu înversunarea cu care alchimiștii azvîrleau în cuptoare totul — pînă și mobila și îmbrăcămintea — pentru a întreține focul aducător de aur. Astfel, privirile sale pot „turti" soarele ca pe o turtă (n-am altă comparație mai la îndemînă), sau, tot ele, sînt atît de drepte și de nemișcate, încît păsările s-ar putea odihni pe ele „ca pe niște ramuri colorate". Altundeva, privirile au și funcții germinative : din ele dau „frunze albastre". O altă abstracțiune, timpul, capătă însușiri de metal moale, poate aluminiu, fiind „strivit" între piepturile îndrăgostiților. Sentimentele „se lovesc" în sufletul poetului, ca niște poli electrici opuși, producînd scîntei. Și așa mai departe. Procedeul celălalt, abstractizarea concretului este și el adeseori folosit. Sînt desigur aici resurse infinite de poezie autentică pe care poetul le explorează cu frenezie, reușind uneori să ni le întoarcă în adevărate vibrații lirice. Citez la întîmplare : „Du-mă fericire în sus și izbește-mi / tîmpla de stele, pînă cînd / lumea mea prelungă și în nesfîrșire / se face coloană sau altceva / mult mai înalt, mult mai curînd" *(Cîntec)*. „E-un viitor pe care-l poți atinge cu geana /, îndărătnica mea femeie". *(Spre Andromeda)*. „Mă tem că n-am să te mai văd uneori / că o să ne crească aripi ascuțite pînă la nori / c-ai să te ascunzi într-un ochi străin / și el o să se închidă c-o frunză de pelin". Și, în sfîrșit, această strofă dintr-o minunată „poveste sentimentală" : „Pe urmă ne vedeam din ce în ce mai des. / Eu stăteam la o margine a orei, / tu la cealălaltă, / ca două toarte de amforă".

În concluzie la această „viziune a sentimentelor" să mi se permită, și mie o „viziune" asupra poeziei lui Nichita Stănescu. Versul său mi-l închipui ca pe o pasăre suav colorată, nițel ciudată, al cărei zbor grațios ne place și ne incîntă. Uneori, tot rotindu-se pe deasupra lucrurilor — mai aproape sau mai departe — ea face, ca să ne cpateze, și zboruri de virtuozitate : zboară dînd doar dintr-o aripă sau chiar numai dintr-o pană.

MARIN SORESCU

CONSECVENȚA INCONSECVENȚEI

„Törőcsik știe să fie mereu alta, chiar în decursul aceluiași rol", citim în revista „Cinema" nr. 12, (ultimul număr apărut pînă în prezent !) la pagina 13, pentru ca numai peste o pagină, la pagina 14, să se afirme următoarele : „În comedie sau dramă, dincolo de acțiunea și ambianța diferită, este ușor observabilă înrudirea tipologică a eroinelor însuflețite în fața obiectivului cinematografic de Mari Törőcsik. Ușurința cu care actrița schițează profilul acestor fete simple și atrăgătoare ascunde însă primejdia facilității, a repetării. Destule exemple pot fi date în sprijinul acestei afirmații. În trăsăturile Verei din „Floarea de fier" se regăsesc, pe un alt punct al aceleiași spirale, datele psihologice ale fetei din „Ani de zbucium", cu toate că un film e realizat de János Herskó, iar celălalt are ca regizor pe Félix Máriássy. În alte cazuri prezența pe ecran a actriței are doar un rost decorativ, de efect, personajul interpretat fiind conceput simplist, sumar, mizîndu-se aproape exclusiv pe puterea de atracție a vedetei (amintiți-vă, în acest sens, „Umbrela sfîntului Petru" sau scarbăda comedie „M-am sătura de căsnicie").

Rectificare : Prima afirmație este adevărată.

Rectificare la rectificare : A doua afirmație este adevărată.

D.

PRIMUL NUMĂR DIN „STEAUA" PE 1964

Două poezii despre Lenin (una tradusă), o traducere din Gheorghios Seferis (Encomion) și două sonete de Radu Stanca atrag atenția asupra sectorului de poezie în care mai găsim versurile lui Aurel Rău (Mi-i patria țară a nordului. Se mai reține Pe o terasă înaltă la mare de Aurel Gurghiu, nu și Flacăra în fiecare zi de Leonida Neamțu. Proza e reprezentată de o nuvelă cu un subiect din viața satului nou, unde două lumi, două mentalități se înfruntă în fiece clipă. Sărutul de dimineață de Al. I. Ghilia, din care se publică prima parte, este fără îndoială, în ciuda unor pasaje care necesită finisări și amputări și a unor imagini olfactive care puteau lipsi fără pagubă, o realizare de reținut în evoluția interesantă a prozatorului.

În mod deosebit atrage atenția sectorul de istorie și critică literară. Ovid Densușianu, critic literar de Mircea Tomuș face parte dintre cele mai substanțiale contribuții la conturarea personalității lui O. Densușianu în lumina nouă a epocii noastre.

Se remarcă, de asemenea, articolul Alexandru Macedonski și cercul său de Eugeniu Sperantia, precum și fragmentul de roman inedit Alecu de

a t u n i

Dulfu Zamfirescu. Octavian Schiau, în cronica O antologie prețioasă de cărți populare din literatura română, relevă judicios meritele excepționale ale recentei ediții, însoțită de studii inspirate, pe care ne-au dat-o I. C. Chițimia și Dan Simonescu.

DAN ZAMFIRESCU

DESCOPERIREA FAMILIEI

În ultimul timp se face simțită în rîndurile scriitorilor o migrație, dacă putem spune așa, dintr-un gen literar într-altul. Reporterii devin romancieri și invers, dramaturgii, romancierii și criticii produc poezii, iar din familia poeților unii atacă genul epic. Fenomenul nu este un simplu „schimb de experiență", ci o necesitate izvorîtă din tot mai adînca cunoaștere de către scriitori a vieții socialiste care, respectiv, cere o tot mai bogată și multilaterală reflectare artistică.

Poetul Ion Brad este unul dintre aceștia din urmă. Fragmentele de roman („Descoperirea familiei") publicate în „Scînteia", „Luceafărul" sau „Gazeta literară" anunță o carte interesantă. Romanul este o imagine bogată și realistă a satului ardelean contemporan, privit prin unghiul problemelor familiale cu profunde implicații sociale.

Paginile publicate dovedesc că autorul cunoaște mediul țărănesc, dinăuntru, ceea ce conferă narațiunii o deosebită autenticitate, (provocată într-un fel și de savoarea limbajului transilvănean, întrebuințat fără abuz, oarecum stilizat).

Poetul există pretutindeni dar nu ostentativ, ci în subtext, prin lirismul fin care înconjoară personajele. Dar ținuta sobră, obiectivă a acestei proze ne îndreptățește să credem că ea se va înscrie ca o realizare a literaturii noastre actuale, capabilă să reflecte aspectele semnificative ale vieții satului socialist.

M. NICOLAE

STUDIU MONOGRAFIC

Personalitatea atît de complexă și de contradictorie a lui Titu Maiorescu a solicitat în ultimul an condeiele multor critici și istorici literari. Avem astfel un număr mare de articole consacrate diverselor aspecte ale activității critice și estetice desfășurată de Maiorescu de-a lungul anilor. Deși aproape toate revistele de specialitate și-au adus contribuția la rezolvarea acestui aspect important și complicat al moștenirii noastre culturale, nu putem să nu observăm că, atît cantitativ cît și calitativ, Viața românească a avut aportul cel mai substanțial. În numărul 12 pe anul trecut, revista a publicat un amplu articol intitulat Titu Maiorescu — critic literar de Paul Georgescu. Studiul acesta bine documentat conține în prima parte judecăți bine cumpănite și exacte privind contribuția mentorului Convorbirilor literare în domeniul esteticii, al studiului poeziei populare, în problemele limbii, ale realismului popular și ale romantismului. O a doua secțiune mare a studiului este consacrată problemei centrale a ideologiei, esteticii și criticii maioresciene, secțiune în care Paul Georgescu dezbate limpede și argumentat teoria artei pentru artă, urmărind idei ca etnosul și cadrul social, patriotismul și poezia, forme fără fond. Analizînd amănunțit structura intimă a acestei personalități complexe, studiul lui Paul Georgescu este o succintă monografie asupra sistemului critic și estetic al lui Titu Maiorescu, judecat cu rigoare științifică din unghiul vremii noastre. Un atare studiu este de o deosebită utilitate atît pentru procesul de învățămînt, cît și pentru critica și istoria literară actuală.

I. D. BĂLAN

dicționar de istorie literară contemporană

POEȚI ȘI PROZATORI

OTILIA CAZIMIR

Otilia Cazimir s-a născut în 1894. A colaborat la „Viața românească", „Însemnări literare", „Însemnări ieșene", „Bilete de papagal" „Lumea", „Adevărul literar și artistic". Volumele sale de versuri miniaturale, suave și colorate („un pumn de vorbe mici am vrut să strîng") vădesc afilierea poetei la literatura lirică și sentimentală a creatorilor moldoveni : „Lumini și umbre" (1923), „Fluturi de noapte" (1927), „Cîntec de comoară" și „Licurici — cronici fanteziste și umoristice" (1930), „Jucării" (1939), „Poezii". Proza Otiliei Cazimir este autobiografică : „Din întuneric — fapte și întîmplări adevărate din carnetul unei doctorese" (1928), „Grădina cu amintiri" (1929), „În tîrgușorul dintre vii" (1939), „A murit Luchi" (1942).

Ca majoritatea scriitorilor de la „Viața românească", Otilia Cazimir s-a înscris de la început între creatorii realiști. Consecvența realistă i-a asigurat poetei orientarea mai fermă către realismul socialist. În volumul antologic din 1957, poeta publica un „Îndemn", edificator pentru noua sa poezie : *Cu floare-n gînd, cu floare la ureche, / Apucă și plaivazul, și mistria, / Și lumii tinere frămîntă-i bucuria ! // Hai, ia-ți îndemnul, frate bun, și leagă-n / Mănunchi de flăcări cîntecul de luptă / Cu dulce cîntecul de leagăn. // E primăvară, frate, primăvară... / Deschide ușa, ieși în vînt afară — / Și înainte !*

Volumul „Partidului, de ziua lui" (1961) înmănunchează „bucurii" și „cîntece de lume nouă". Universul liric se amplifică, tematica se maturizează. Lupta partidului îi inspiră pagini de autentică emoție lirică. Volumul înscrie un moment de seamă în evoluția artistică a Otiliei Cazimir. Poezia se adresează direct omului de azi care i-a devenit poetei tovarăș, cu dorința de a merge împreună înainte, sub semnul vieții celei noi : *Prietene, tovarăș de departe, / Deschide cartea, noua lumii carte, / Și scutură rugina amintirii Ce-ntunecă și dragostea, și trandafirii ! /*

Otilia Cazimir a devenit poeta realităților socialiste. Într-o „Închinare" partidului, afirmă că *„De-a pururea alături îți stăm la datorie / Și-ți așteptăm de-a pururi cuvîntul înțelept"*, deoarece tot ce se întîmplă în jur se datorește partidului. Întreaga țară *„rîde-n hohot de lumină"*, iar Iașul, orașul ei de-o viață, a devenit *„oraș străvechi, în nouă tinerețe..."*.

Universului poeziei directe, abrupte, cu tendință de manifest, i s-a adăugat poezia căutărilor cu nuanță filozofică. Se pare că momentul trecerii spre această poezie îl constituie poemele închinate lui Tudor Arghezi sub titlul comun „Dăruire". Aici poeta a ajuns la concluzia că adevărata fericire a creatorului nu constă decît în dăruirea perpetuă : *Unde mi-i inima, florilor ? / Dăruită-i de mult, tuturor... // Cînd va fi să mă duc, să mă duc, / Pentru voi am să-ntîrzii din mers. / Să mai rup, să mai fur, să v-aduc, / Cîte-un gînd, cîte un vis, cîte-un vers...*

„Veșnicul cîntec", una din cele mai frumoase poeme ale Otiliei Cazimir, reia motivul, realizînd contopirea creatorului cu veacurile, ca răspuns la întrebarea „ce va mai rămîne"? După ce întreprinde o incursiune în trecut și viitor („M-am căutat tot mai adînc"), poeta își leagă cîntecul final de mulțimile cărora li se adresează, cu o convingere de ordin „istoric", amintind de Beniuc : *în secolul meu sînt o necesitate.*

Adunînd volum lîngă volum, „pentru cei mari și pentru cei mici", (citățm în mod deosebit volumul *„Baba iarna într-n sat"*, care este un succes al literaturii noastre adresate tineretului), proză și versuri, rememorînd amintiri dragi în „Prietenii mei scriitori", traducînd din mai multe limbi, dar mai cu seamă din rusește (opere de M. Gorki, Alexei Tolstoi, G. Nicolaeva), Otilia Cazimir a adus contribuții remarcabile și ca scriitoare-cetățeancă. A participat la viața literară românească mai bine de jumătate de veac, scriitoarea legîndu-se prin prietenii trainice de mulți scriitori contemporani ci, și ajutînd, în același timp, mai ales astăzi, dezvoltarea tinerilor poeți.

Scriitoare discretă, în creația căreia melancolia și regretul se întîlnesc cu scînteierea epigramatică și umorul, sensibilă și ascuțită, Otilia Cazimir rămîne în primul rînd poeta sentimentului gingaș.

Aparținînd, prin tonalitatea scrisului, ambianței moldovenești în care s-a dezvoltat, mărturisind — cum arăta Const. Ciopraga — „afinități cu tradițiile provinciei natale", Otilia Cazimir nu e lipsită de un „unghi de vedere modern". Literatura ei, care „se distinge prin finețe și simplitate" i-a cîștigat un loc sigur în amintirea cititorilor.

Victor Crăciun

BIBLIOGRAFIE

SCRIERI :

Baba iarna într-n sat, Ed. Tineretului, Ediția I—1954 ; Ed. II—1954 ; Ed. II—1957 ; Ed. III—1958 ; Ed. IV—1961 ; Ed. V—1963 ; **Întuneric, Din carnetul unei doctorese**, Ed. Tineretului, 1956 ; **Versuri**, E.S.P.L.A., 1957 ; **Album cu poze**, Ed. Tineretului, 1957 ; **Poezii**, Ed. Tineretului, 1959 **Prietenii mei scriitori**, E.S.P.L.A., 1960 ; **Partidului, de ziua lui**, Ed. Tineretului, 1961.

SCRIERI DESPRE :

Ov. S. Crohmălniceanu : „Cărți pentru copii", în **Cronici literare**, E.S.P.L.A., 1957 ; Constantin Ciopraga : „Poezia Otiliei Cazimir", în **Iașul literar**, 1957, Nr. 1 ; Constantin Ciopraga : „Un album literar", în **Iașul literar**, 1958, Nr. 4 ; Constantin Ciopraga : „Un nou volum de versuri al Otiliei Cazimir, în **Iașul literar**, 1959, Nr. 6 ; Lucia Olteanu : „Otilia Cazimir", în **Luceafărul**, 1960, Nr. 7 ; N. I. Popa : „Lumea poetică a Otiliei Cazimir", în **Iașul literar**, 1958, Nr. 1 ; Eugenia Tudor : „Recitind opera Otiliei Cazimir", în **Viața românească**, 1956, Nr. 7 ; Ion Roman : „Pentru copii sau despre copii", în **Contemporanul**, Nr. 12, 1958 ; Andreescu Al. : „Întuneric", în **Iașul literar**, 1956, Nr. 11 ; Radu Popescu : „O. Cazimir : Poezii", în **Contemporanul**, 1959, Nr. 23 ; Paul Diaconescu : „Otilia Cazimir : Întuneric", în **Contemporanul**, 1956, Nr. 48 ; M. Șerbănescu : „Întuneric", de Otilia Cazimir, în **Scrisul bănățean**, 1957, Nr. 1 ; Dumitru Isac : Prietenii mei scriitori", în **Tribuna**, 1960, Nr. 51 ; Al. Săndulescu : „O. Cazimir : Prietenii mei scriitori", în **Gazeta literară**, 1960, Nr. 42 ; D. Florea Rarițe : „Versuri închinate partidului", în **Tribuna**, 1961, Nr. 33 ; D. Florea Rarițe : „O Cazimir : Poezii", în **Steaua**, 1958, Nr. 1.

CONSTANTIN CHIRIȚĂ

Constantin Chiriță s-a dovedit un prozator inegal, cu reale posibilități epice, dar, uneori, nu îndeajuns valorificate artistic.

Scriitorul a debutat în anul 1949 cu un volum de nuvele „Matei Ion a cucerit viața". Lăudabil în intenția de a defini conturul tinărului muncitor, unele din nuvelele acestea păcătuiesc printr-o viziune naivă. În ele operează o reducție psihologică, în virtutea căreia patronul se identifică nu numai social dar și sufletește cu moșierul, iar muncitorul are o fizionomie aidoma celei a țăranului asuprit. Pentru că nu e înțeleasă în spiritul ei adînc protestatar, experiența pe care ar oferi-o proza lui Sadoveanu duce la un fel de neosămănătorism. Un țăran se lamentează fiului său întors de la o școală industrială din București, în replici stereotipe și afectate : — „Să trăiești Culiță, dragul tatei, — spunea el, ștergîndu-și o lacrimă — ia amu o trecut boieru pe la noi și ne-o batjocorit. Da-ncalte bine c-ai venit tu sănătos".

Volumul următor, „Oameni din orașul nostru" (1951), alcătuit din povestiri, nu înscrie un salt prea mare în creația autorului.

Acesta va fi marcat de apariția celor două romane de aventuri închinate tineretului : „Cireșarii" (1956) și „Castelul Fetei în alb" (1958). Ele dezvăluie vocația prozatorului pentru construirea situațiilor neașteptate, prin folosirea adecvată a legilor genului. Invenția epică substanțială face greu observabile deficiențele de analiză. Furat de acțiunea antrenantă, cititorul uită că eroii sînt prea maturi pentru vîrsta lor, prea deductivi în raport cu experiența lor de viață. Autorul surprinde însă aerul pitoresc al unei școli de provincie, cu ceasul ei rudimentar, cu paznicul ei hîtru și bonom etc. Și visătorul Dan și generosul Ursu, și ponderata Lucia, dar mai ales zglobiul Țică sînt semnificativi pentru exuberanța tineretului contemporan. Ascensiunea pe care o întreprind ei nu e numai un act de bravură, ci și o urmare firească a curiozității lor științifice.

Cu mai multe meandre este intriga din „Castelul Fetei în alb". Refugierea Laurei în castelul din Cetatea Vulturilor e romanțioasă. Însă calea prin care eroii ajung la prietena lor necunoscută e presărată cu obstacole numeroase, menite să mărească surpriza, obstacole pe care le înfrîng prin inteligența lor mobilă și iscoditoare. Numai că a doua aventură a „cireșarilor" se încheie printr-o rezolvare prea bruscă. Aceste două romane rămîn lucrările cele mai izbutite de pînă acum ale lui C. Chiriță, prin densitatea epică, prin pitorescul evocării și, mai ales, prin fluența stilului și inventivitatea episoadelor.

Reluarea aventurii „cireșarilor" prin volumul apărut de curînd „Drum bun, cireșari" (1963) arată că prozatorul nu știe întotdeauna unde să se oprească. Cu niște personaje care s-au împlinit încă din primele cărți ale ciclului, autorul continuă lanțul întîmplărilor, încheiat prin descoperirea mormîntului lui Ovidiu. Fiind lineară, acțiunea nu mai atenuează stîngăciile de viziune și analiză.

Celelalte două romane readuc problematica mediului muncitoresc, fapt demn de menționat pentru preocupările majore ale scriitorului. Primul dintre ele, „Întîlnirea" (1959), are la bază o intenție monumentală, trădată însă adeseori de caracterul „afinat" al relatării. Conflictul de natură morală nu are pretutindeni tensiunea dramatică necesară, fiind desfășurat într-un mod declarativ, din afara personajelor, care, fără voia autorului, capătă uneori linii caricaturale. Iar cele voit șarjate, — cum ar fi Serafim Toporaș, fost profesor de zoologie la Sorbona, vitalistul cinic fără perdea, — sînt de o vulgaritate exagerată. De altfel, eroii sînt construiți în așa fel, încît caracterele lor să fie neapărat opuse, lipsind supletea trebuitoare unei delimitări tipologice complexe (umanul Lucian Severin — inumanul Dan Vașani) și personajele se întrețin în dialoguri abstracte și pe alocuri incoerente. Alexandru Severin, eroul central, un fel de uriaș mitic transplantat în uzină, se adresează astfel soției sale : „...că omul n-are dreptul să rămînă nici o zi cum a fost cu o zi înainte. ...Înțelegi, Simino ? — Înțeleg... Spune, spune, Alexandre... Îmi bate inima de bucurie...". Cornelia, o studentă posedată sălbatic de un arivist brutal, cade mai apoi într-o euforie sentimentală, declamîndu-și iubirea pură pentru Lucian, în versete ce vor să fie o altă... „Cîntare a cîntărilor". În puține romane se vorbește atît de mult și atît de vaporos despre ideal, despre umanitate, despre sinceritate, autorul trădîndu-și de multe ori neputința de a turna în imagini obiectivate un conținut de viață.

La numai un an după această încercare, Chiriță dă la iveală un alt roman al vieții industriale, „Oțelul" (1960), primit cu prea multă asprime de critică (în special părerea lui Paul Georgescu din „Gazeta literară", 1961, martie 30). Cele mai multe obiecții aduse romanului au în vedere imaginea eroului central, Voicu, ale cărui însușiri ar fi hipertrofiate. Criticii uită prea ades că în realitate există asemenea muncitori, stimați de tovarășii lor pentru iscusința în muncă. Comuniunea organică a eroului cu obiectul muncii sale a fost denumită de unii critici *mistică a oțelului*, cînd în fond e vorba numai de tăria de a stăpîni materia și de a păstra secretul acestei stăpîniri. De fapt, conflictul romanului angajează aspectele producției numai în măsura în care acestea constituie un teren favorabil înfruntărilor de natură morală. Lupta care se dă între meșterul Voicu și tînărul maistru Crișan semnifică înlocuirea instinctului muncii cu rațiunea ei. Autorul a procedat cu tact cînd a dat întîmplărilor o curgere lentă, sugerînd că depășirea unor prejudecăți adînc înrădăcinate nu se face brusc, ci în urma unor lungi deliberări. Fără a fi un personaj de primă rezistență, eroul are contur lucrat cu o duritate adesea căutată și stîngace, mai potrivită în reacțiile sale psihice elementare. Și celălalt maistru, Crișan, viitor inginer, cîștigă aderența cititorului prin aspirația spre învățătură, spre o iubire adevărată.

În jurul acestor personaje de reală vigoare, plauzibile într-un mediu muncitoresc, gravitează altele atinse de maladiile unui rafinament importat, cu drame analizate discursiv, de o „originalitate" bizară. Este vorba mai întîi de inginerul Benedict Moruzi care, ratînd odată visul de a ajunge actor celebru, a adoptat poza teatrală în viață, lustruindu-se numai la suprafață, stăpînit acum de patima demonică a autoflagelării. Tocmai el e cel care ajunge la împăcarea metodelor de muncă, într-o sinteză aplicabilă, deși autorul avusese grijă să-l golească de orice omenie. Tot atît de inexplicabilă e drama Iuliei, fiica lui Voicu, a cărei angoasă nu are vreun motiv organic, ci i-a fost insuflată de mătușa Ruxandra, orgolioasă pînă la paroxism. Nici martiriul Olgăi, luptătoarea utecistă care a suportat torturile și deportarea, nu se salvează de la accentele melodramatice, deși autorul vrea să-i impună o linie sobră. Iar tentativele lui Spiridon, mistuit de o ură shakespeareană, rămîn fără ecouri adînci, părînd improvizate. Pentru că drama lor nu are temeiuri sociale și psihologice profunde, aceste personaje par a cocheta cu suferința, cu pasiunea, cu idealul.

Cu toate deficiențele semnalate, romanele lui Chiriță se înscriu în cadrul prozei noi, ca realizări remarcabile prin masivitatea întreprinderii. Privite în perspectiva istoriei literare, ele au mai degrabă un rol stimulator, deschizînd drumuri puțin bătătorite, pregătind în fond marile creații de acest gen ce vor veni.

Chiriță e un prozator cu intuiția vieții muncitorești, de resurse epice reale. Dacă la aceste însușiri s-ar adăuga o justă proporționare a lucrurilor, mai multă finețe în analiză și o selectare mai atentă a faptelor, scriitorul ar putea fructifica mai bine posibilitățile pe care le are. Dar și așa, contribuția sa la dezvoltarea romanului cu temă industrială e demnă de luat în seamă.

Vasile Sandu

BIBLIOGRAFIE

SCRIERI :

„Matei Ion a cucerit viața", **Editura tineretului**, 1949 ; „Oameni din orașul nostru", Editura C.G.M., 1951 ; „Cireșarii", **Editura tineretului**, 1956 ; „Castelul Fetei în alb", **Editura tineretului**, 1958 ; „Întîlnirea", **Editura tineretului**, 1959 ; „Oțelul", **Editura tineretului**, 1960, „Drum bun, cireșari", **Editura tineretului**, 1963.

SCRIERI DESPRE :

M. Cremene, **Contemporanul**, nr. 8, 22.II.1957 ; M. Bucur, **Luceafărul**, nr. 4, 1.IX.1958 ; T. Virgolici, **Scînteia tineretului**, nr. 2957, 13.XI.1958 ; N. Velea, **Gazeta literară**, nr. 36, 4.IX.1958 ; A. Pană, **Iașul literar**, nr. 9—10, 1958 ; A. Băleanu, **Scînteia**, nr. 4602, 15.VIII.1961 ; N. Sorin, **Luceafărul**, nr. 17, 1.IX.1959 ; E. Simion, **Contemporanul**, nr. 42, 23.X.1959 ; Al. Săndulescu, **Gazeta literară**, nr. 45, 5.XI.1959 ; D. Soloman, **Gazeta literară**, nr. 46, 12.XI.1959 ; A. Pană, **Iașul literar**, nr. 11, 1959 ; V. Moglescu, **Viața românească**, nr. 1, 1960 ; I. Lungu, **Tribuna**, nr. 8 și 9, 25.II și 3.III.1960 ; A. Băleanu, **Scînteia**, nr. 4787, 20.III.1960 ; M. Dragu, **Gazeta literară**, nr. 18, 28.IV.1960 ; B. Dumitrescu, **Scînteia tineretului**, nr. 4999, 14.VIII. 1960 ; D. Micu, **Lupta de clasă**, nr. 9, 1961 ; M. Pop, **Scînteia**, nr. 5318, 15.X.1961 ; Gh. Achiței, **Gazeta literară**, nr. 2, 5.I.1961 ; Al. I. Ghilia, **Scînteia**, nr. 5056, 26.I. 1961 ; C. Ștefănescu, **Luceafărul**, 1.II.1961 ; N. Ciobanu, **Gazeta literară**, 2.III.1961 ; I. Lungu, **Tribuna**, nr. 9, 2.III.1961 ; E. Luca, **Contemporanul**, nr. 10, 10.III.1961 ; P. Georgescu, **Gazeta literară**, nr. 30, III și 6.IV.1961 ; D. Micu, **Lupta de clasă**, nr. 9, 1961 ; M. Pop, **Scînteia**, nr. 5318, 15.X.1961 ; I. Vitner, **Tineri prozatori : Constantin Chiriță, Viața românească**, 1961, nr. 11, p. 116—128.

DUMITRU CORBEA

Cu „Sînge de țăran" — primul său volum de versuri, apărut în 1936 — Dumitru Corbea marca unul din acele debuturi în literatură, care, în perspectiva timpului, depășesc un simplu interes biografic. Volumul, lansat și apreciat cu multă căldură de Demostene Botez și Tudor Teodorescu-Branițte, stătea sub semnul „revoltei ce pe toți cuprins-a".

D. Corbea era, înainte de toate, un poet al pămîntului și al oamenilor care, generații după generații, au ostenit deasupra brazdei. Dar la Dumitru Corbea, ca și la Mihai Beniuc sau Zaharia Stancu, **pămîntul** nu-i inspira versuri euforice. Dimpotrivă, satul în poezia lui Dumitru Corbea era satul suferinței și al unei mizerii ce se cerca spusă în strofe răspicate, în versuri categorice, tăioase. Dacă Adrian Maniu este comparat, ca meșter al desenului poetic, cu Iser sau Ștefan Dimitrescu, poezia lui Dumitru Corbea pare că descinde din pînzele lui Octav Băncilă. Și la Corbea te surprinde **franchețea** imaginii, afirmarea deschisă a unui ideal uman și estetic care te face să treci peste carențele meșteșugului. Corbea simțea dorința nu numai de a spune ceva nou, dar și de a spune altfel decît pînă atunci. El are, mîndria originei sale umile pe care o afirmă cu orgoliu, în primul volum : **„Nu sînt poet, sînt un țăran / Ce n-a știut ce-nseamnă umilința"**. „Blazonul" familiei sale se citește în palmele aspre ale părinților, bătătorite și brăzdate de o muncă fără răgaz : **„Noaptea, tîrziu, veneau de pe moșie / Cu mîinile crăpate pline de noroi"**.

Amintirile copilăriei au un caracter dominant tragic : **„Mîncam apoi o ceapă, usturoi / Cu mămăliga rece, de cu seară, / Și-adormeam înfometați și goi. / Înfricoșați de ziua care vine..."** A șocat atunci prozaismul versurilor lui D. Corbea. Într-adevăr, versurile sale nu erau de loc șlefuite, nu purtau pecetea strădaniei de a spune lucrurile frumos. Mai mult, Dumitru Corbea își definea arta poetică nu numai prin afirmarea anumitor valori, ci și prin negarea unei literaturi vidate de sufluł vieții autentice : **„Cînd un poet neputincios îmi sta în mînă, / Il sudulam de cruci, biserici, dumnezei, / Căci nu puteam să înțeleg nimic / Din „tinguiri" din „lună", „stele" și „femei"**.

Drama omului de la țară ieșit „pe ogor o dată cu răsăritul soarelui", care, „oftind", caută cerul „prin a norilor fereastră" și simte că „trosnesc" în el oasele de muncă, de „parc-ar fi o vită de pripas", a omului care își plînge disperat copilul mort din pricina sărăciei, a țăranului care și-a vîndut „pămîntul, plugul și carul" pentru a plăti „impozitul la stat" era atît de adînc întipărită în sufletul lui, încît nu o puteau alina nici priveliștile naturii, nici frumusețile astrelor. „Nu sînt cîntăreț de stele" scria Dumitru Corbea pe coperta unui volum de versuri apărut în 1940 ; din aceste cîteva cuvinte desprindem iarăși o intenție de manifest poetic, care completează imaginea poeziei sale de pînă acum. Într-adevăr, puțini au fost poeții plecați din mediul rural care n-au avut un acut sentiment al naturii. Mai toți au mărturisit, la dese intervale de timp, dorința de a se reîntoarce în sînul naturii, limanul fericit al vieții zbuciumate din oraș. În versurile lui Dumitru Corbea asistăm la un fenomen diametral opus : eroul liric mărturisea dorința de a fugi din sat, de a scăpa de realitatea tragică ce-l înspăimîntase încă din copilărie.

Ca și țăranii lui Eusebiu Camilar, țăranul din poezia lui Dumitru Corbea se afla într-o permanentă stare de migrațiune, provocată de sărăcie. Dar pe cînd în cărțile sale din trecut, Eusebiu Camilar avea mai ales sentimentul mișcării masei, a colectivității, Dumitru Corbea surprindea în special drama individului. Dar atît Eusebiu Camilar în proză cît și Dumitru Corbea în poezie marchează un moment al reacției antigîndiriste : satul nu ne mai apare într-o lumină idilică, nu ne mai apare ca o oază a liniștii. Țăranul lui Corbea era din speța pribegilor sadovenieni de la începutul secolului, dar el vola parcă să lupte cu întreg universul, atîta năduf a strîns în suflet. Corbea este, din acest punct de vedere, un romantic. Era oare eroul-țăran din poezia lui Corbea un dezrădăcinat, avea condiția unui om cărula mizeria îl atrofiase orice simțăminte de dragoste pentru satul său, pentru mediul în care și-a petrecut anii copilăriei și adolescenței ? Este un om cu sufletul incapabil să vibreze la frumusețile naturii ? Nu. În plină, desăvîrșită maturitate, el avea uneori dorința de a reveni acasă. Dar nu-și făcea iluzii nici o clipă : „surorile mele rabdă de foame", „mama asudă la risipită așezată la hîj", „pe prispele caselor zac cei bolnavi". De aceea inima poetului „s-a răzvrătit de nedreptate". De aceea întoarcerea în sat nu putea fi niciodecum liniștitoare. Drama țăranului din poezia lui Corbea se amplifica prin neputința lui de a afla un liman suferințelor. S-a spus că revolta din poezia lui Corbea avea un caracter anarhic, individualist. Dacă analizăm mai atent lirica lui din acei ani, vom observa că pribeagul și răzvrătitul care afirma cu mîndrie : **„Nu-mi pasă de nimic, de nimeni / Sînt însetat după dreptate / De-o fi ca să rămîn chiar singur, / La poarta nimănui n-oi bate"**, nu se vădește nicidecum un egolatru, un individualist care-și cîntă propriile suferințe. Corbea citise (după cum mărturisește în poezia „Am rămas ce-am fost") pe Walt Whitmann, „vulcanul celor două Americi", răzvrătirea lui i se părea că ar fi asemănătoare celei a lui Byron, iar limbajul dur al poeziei sale îi dădea uneori sentimentul că este asemeni „pierdutului Baudelaire" ; mai avea ca model pe Bolev, Milev și Taras Șevcenko. Într-adevăr, poetul era mereu singur dar sufletul lui devenea un receptacol al durerii altora.

Ceea ce a căpătat poezia lui Corbea în anii din urmă, începînd cu volumul „Hrisovul meu" (1947), este nota folclorică, uneori predominantă. În volumele sale de început, poetul nu dovedea o deosebită sensibilitate pentru literatura populară. Acum, în două din cele mai izbutite creații ale sale — „Doftana" și „Balada celor patru mineri", Dumitru Corbea pornește nu numai de la motive folclorice, ci le tratează din această perspectivă, cu procedee specifice creației populare. Aici el surprinde mai ales patosul eroic al personajelor angajate în lupta pentru un ideal înalt. Ceea ce cred că a reușit Corbea aici a fost îngemănarea formelor tradiționale ale folclorului cu elementele vieții moderne. În ambele balade, poetul topește într-o țesătură de legendă fapte și situații de o concretețe care dau acestor balade un accentuat caracter contemporan.

Dar Corbea se îndreaptă acum cu mai multă stăruință spre acest fond de gîndire și artă, căutînd să-i surprindă întreaga diversitate. Afirmă și programatic această preocupare în scenariul de film dedicat lui Barbu Lăutaru, ca și în poezia închinată lui George Enescu, ce dovedesc nu numai respectul și admirația scriitorului pentru cei ce au înălțat arta poporului la o treaptă superioară și au tălmăcit-o, dar și o intuiție precisă a ceea ce a însemnat în istoria culturii noastre elementul folcloric.

De fapt, poeziile lui reușite se înscriu acestei arii spirituale. „Fata frumoasă" are farmecul spontaneității, iar **poantele** cad cu naturalețe ; Corbea a reușit să surprindă inventivitatea, umorul sănătos și iscusința caracteristică omului simplu. Unghiul, inspirației sale se lărgește tocmai într-o direcție care se părea uneori inaccesibilă poetului : aceea a gingășiei, a vibrației față de elementele naturii. Acum găsim în versurile sale și nostalgia față de locurile natale pe care nu o aflam în poeziile tinereții. Ea ne apare ca un sentiment tonic, ce dă un nou sens existenței poetului. **„Bulgărul de țărnă din ogor / Parcă mă furnica sub picior / Mă înțeapă miriște și otăvi pe șesuri / Și le port în mine cu alte înțelesuri / Bulgărul pe care l-am călcat desculț / Îmi vestește anii ce trecură, mulți / L-aș lua în mînă și l-aș dezmierda"**.

Corbea nu recurge la artificii poetice. El spune cu franchețe, ca și poetul popular : **„Dragi îi sînt inimii mele / Florile de pe vîlcele / Și pădurea de stejari / De pe dealurile mari"**.

Poetul nu mai caută cuvîntul dur, își cizelează expresia și nu o mai aduce în fața cititorilor cu asperitățile primelor versuri. Dar rămîne totuși pericolul, nu totdeauna evitat de Dumitru Corbea, și anume al prozaismului. În unele versuri, emoția nu se mai concretizează în poezie, ci rămîne la nivelul unei constatări expuse cu corectitudine dar fără fior liric.

Dumitru Corbea este unul din acele temperamente scriitoricești care, deși abordează mai multe domenii de activitate literară, se realizează unitar. „Așa am învățat carte" și „Recruții" (1956), cărți în care Corbea a evocat lumea copilăriei, sînt de fapt proiecții ale versurilor din tinerețe. Atmosfera este dominant lirică și în aceste cărți. Momentele dramatice (mai ales în „Recruții") ne amintesc poezii ca „Părinții mei", „La un popas", „Trudă", „Birul", din volumul „Sînge de țăran". În mod firesc, în perspectiva trecerii anilor, scriitorul matur cunoaște momente de înduioșare, cînd evocă lumea copilăriei, dar nota dominantă este, bineînțeles, tot cea tragică.

Dacă în cele două cărți, ca și în scenariul **„Barbu Lăutaru"**, sau în notele de drum intitulate **„De peste mări și țări"** viziunea era aceea a **poetului** Corbea, cu **Puntea**, nouł volum de nuvele și povestiri, filonul epic devine preponderent. O mai accentuată obiectivitate este evidentă în paginile citorva nuvele, printre care aș menționa în primul rînd „Rudele", „Așteptare" și „Puntea". Lumea este din același perimetru geografic și social cu a poeziilor din tinerețe : lumea din satele de nord ale Moldovei. Dar aici Corbea are o viziune umană și socială mai largă, urmărește destinele omenești de-a lungul mai multor decenii, schițează conflicte cu semnificații ample. Materialul, deși se dezvoltă în genere pe un singur filon, se organizează mai riguros, conform cerințelor epicii obiective. Scriitorul se apleacă asupra dramelor care i-au impresionat copilăria și adolescența : un univers încrîncenat de suferință, care uneori mutilează chiar sufletele oamenilor, îi face să devină circumspecți, temători, să nu mai creadă nici în sentimentul dragostei adevărate („Rudele"). Copiii cresc cu spaima că „nu era bine pe pămînt". Istoria unei femei în lumea satului desemnată pe fundalul certurilor între rubedenii, cu umilințele îndurate de oamenii săraci, cu conflictele între țărani și proprietari sau autorități, este evocată cu același simț al autenticității dramatice. Personajele lui Corbea sînt firi aprige, nedispuse să îndure umilința. Sînt parcă multiplicări epice ale eroului liric din „Cîntec epocal" : **„Scuipam în tină și priveam la cer. / Amenințînd văzduhul și furtuna"**.

„Puntea" merge, prin nuvela care îi dă numele și prin povestirea „Decembrie", pînă în momentul în care o eroină, a cărei viață a stat sub semnul înnegririi și al tristeții, poate spune : „Se face ziuă". Este preludiul unor cărți viitoare, deoarece aici autorul a indicat numai citeva din procesele sociale și morale specifice anilor noștri.

Valeriu Rîpeanu

BIBLIOGRAFIE

SCRIERI

Poezie : Hrisovul meu, (1947) ; **Versuri alese**, E.S.P.L.A., 1954 ; **Pentru inima ce arde**, E.S.P.L.A., 1955 ; **Nu sînt cîntăreț de stele**, E.S.P.L.A., 1960 ; **Poezii** (colecția „Cele mai frumoase poezii"), Editura Tineretului, 1962 ; **Proză : „Așa am învățat carte"**, Editura Tineretului, 1955 ; **Recruții**, Editura Tineretului, 1956 ; **Puntea**, Editura pentru literatură, 1963 ; **Note de drum : De peste mări și țări**, Editura Tineretului ; **Articole : Anotimpuri**, E.S.P.L.A., 1956 ; **Scenarii : Barbu Lăutaru.**

SCRIERI DESPRE :

Priviri generale : I. D. Bălan — Viața Românească 7.1954 ; Mihai Gafița, **Steaua** nr. 5/1956 ; Valeriu Rîpeanu, prefața la volumul „Poezii" din colecția „Cele mai frumoase poezii", Ed. Tineretului, 1962 **Despre poezie : D. Micu — Viața românească** 4.1952 ; **Valeriu Rîpeanu : Gazeta literară**, 1954 ; Ion Brad :

EMINESCU DESPRE HASDEU

Asupra unor scriitori ai vremii sale, Eminescu a formulat păreri critice, cu ocazia apariției unora din scrierile acestora. Descoperim asemenea păreri la rubrica „Notițe bibliografice" din ziarul „Timpul", unde poetul exprima adesea aprecieri personale, dîndu-le caracterul unor recenzii. Aceasta este, între altele cazul cu opiniile poetului asupra lui B. P. Hasdeu, formulate la apariția volumului : **Cuvente den betrîni** și al revistei **Columna lui Traian.**

Este evident că pentru cititorii de astăzi ai lui Eminescu cea mai bună metodă de informare ar fi reproducerea unor asemenea recenzii într-o broșură specială, care ar oferi o impresie exactă și completă atît asupra poziției poetului în legătură cu lucrările recenzate, cît și asupra mijloacelor stilistice folosite. Este de mare interes pentru noi să știm cu cîtă competență și seriozitate trata Eminescu apariția unor lucrări ale timpului său și de la ce înălțime căuta să le prezinte cititorilor lui. Dar pînă se va realiza adunarea în volum a paginilor culturale și literare risipite de marele poet în coloanele gazetei socotesc că e bine să ne mulțumim și cu o relatare pe scurt a chipului în care a înțeles el să prezinte pe Hasdeu în prețioasele sale notițe bibliografice.

Ne vom referi deci la „Timpul" din 17 sept. 1878, unde sub rubrica amintită citim următorul titlu formulat după regulile bibliografice : **B. Petriceicu Hasdeu. Cuvente den betrîni. Limba română vorbită între 1550-1600. Tomul I. București 1878. 1 vol. 8, 432 pagine.**

Pentru recunoașterea lui Eminescu drept autor al acestei recenzii, putem aduce în sprijinul opiniei noastre unele locuțiuni specifice stilului său : „cu asupra de măsură", pe care o cunoaștem din poezia Călin, precum și cunoscuta calificare „vestitul Pseudo-Ureche", pe care ziaristul poet de la „Timpul" a folosit-o în mod frecvent la adresa lui V.A. Ureche.

În introducere, autorul recenziei face o scurtă prezentare critică a cunoscutelor lucrări ale lui Cipariu: „Crestomația sau analectele literare" și „Principii de limbă", scoțînd în evidență meritul lui Cihac care a arătat cel dintîi eroarea canonicului de la Blaj, de a reconstitui limba română veche pe baza unor documente nerevelatorii din punct de vedere filologic. Textele acestor documente, fiind traduceri, aveau o sintaxă străină de spiritul limbii române. Mai departe, Eminescu preciza că Hasdeu, reluînd teoria lui Cihac, studia, în lucrarea sa, graiul viu al românului așa cum rezultă el din actele oficiale și particulare scrise în a doua jumătate a veacului al XVI-lea, pe care le și reproduce.

Actele oficiale sau particulare alcătuite după trebuințe locale și momentane de autori români, oameni din popor, care nu știau multă carte și care scriau așa precum vorbeau, au o deosebită importanță **dialectologică, fonetică** și **sintactică.** Pentru a face accesibilă cititorilor ideea sa, poetul se servește de o comparație: **„Ceea ce există într-adevăr nu este limba scrisă și vorbită de clasele culte, ci tocmai dialectele. Deși noi nu avem dialecte în înțelesul strict al cuvîntului, totuși plantele reale ale graiului viu sînt tocmai acele moduri de a vorbi din deosebitele părți ale rominimii întregi. Aceste dialecte stau în același raport cu limba scrisă ca și mulțimea concretă de ființe organice de același fel, însă totuși deosebite între ele, cu chipul zugrăvit într-un atlante, în care caută a se rezuma toate semnele caracteristice ale speciei ca atare, lăsîndu-se la o parte ceea ce e individual sau accidental. Limba cultă a unui popor e așadar o abstracțiune și o unealtă artificială, comparată cu dialectele vii și totdeauna în mișcare a poporului. Îndată ce se scrie, limba începe a se petrifica. Limba scrisă are ceva determinat, nemișcător, mort ; dialectele produc cu asupra de măsură formațiuni nouă, care citeodată trec în scriere, citeodată nu.**

A aduna rămășițele graiului viu din documente private este deci o lucrare, care dă cel mai sigur material pentru o gramatică istorică a limbii".

Dar pentru ca lucrarea să fie deplină, se cere și cercetarea paralelă a graiului **actual,** ceea ce nu se poate realiza decît prin transcrierea feluritelor pronunții din părțile deosebite ale țării, lucrare pe care n-ar putea-o realiza decît tineri anume pregătiți și îndrumați să meargă pe teren. Recenzentul intervine aci cu

„la aprecierea amicului nostru Hugo Schuchardt, unul dintre cei mai celebri **linguiști contimporani, pe care ilustrul Ascoli nu se sfiește de a-l pune dimpreună cu Mussafia, ca cei doi succesori mai de frunte ai marelui Diez"**, de la care a și primit răspunsul : **„Pătrunderea și erudițiunea lui Hăsdău se manifestă în modul cel mai strălucit"**, recenzentul comentează :

„Nu noi vom fi aceia, cari să contestăm autoritatea în philologicis a autorului Vocalismul latinei vulgare, **dar totuși modesta noastră părere este, că nu tocmai părerea** amicului său e **aceea, pe care d. Hăsdeu ar trebui s-o citeze.**

Pentru ca d. Hasdeu să fie pătrunzător și erudit, **Schuchardt trebuie numit** celebru linguist, **Ascoli** ilustru, **Diez** mare. **Argument cu autorități, cel mai rău argument".**

Partea negativă a criticii lui Eminescu nu se reduce la atît, fiindcă mai departe recenzentul ține să sublinieze că din notele lui Hasdeu **„respiră o vederată animozitate contra d-lui Cihac, care, cu toate împunsăturile — permităne d. Hasdeu să i-o spunem — a scris totuși cel**

„Zdrobiți orînduiala cea crudă și nedreaptă..."

(Ilustrație de A. T. STEINLEIN la „Împărat și proletar")

dintîi dicționar comparativ al limbilor romanice, luînd de temei limba română".

Recenzia se încheie cu o observație de fond pe care Eminescu o formulează cît se poate de categoric : **Cît despre scăderile esențiale ale cărții, ele sînt comune tuturor scrierilor d-lui Hasdeu și cauzate prin o mare pripire a judecății".** Și pentru a justifica neîncrederea în concluziile pripite ale lui Hasdeu și de multe ori foarte îndrăznețe, recenzentul ține să sublinieze faptul că autorul lucrării generalizează și face deduceri primejdioase pe baza unor cazuri cu totul izolate, ca aceea privitoare la existența **cantității prozodice** în județul Muscel, la lungimea silabelor fără accent tonic și altele.

Desigur, aceste considerații critice deschise nu reduceau cu nimic stima pe care Eminescu i-o purta dintotdeauna lui Hasdeu ,ca uneia din personalitățile de frunte ale vremii sale.

I. Crețu

împlinește un gol simțit în domeniul cercetărilor istorice asupra limbii române. Rezervele pe care recenzentul ține să le facă totuși, trebuie să fie amintite, pentru justețea cu care au fost formulate. Ele se referă la prea buna părere despre sine, pe care o manifestă, citeodată, în scris, Hasdeu, opinie care se sprijinea și pe lipsa unor

alți „culegători și comentatori conștiincioși". „Meritul (său. n.n.) e mai mare — scria Eminescu — dar în orice caz nu e atît de mare, încît să-i dea autorului dreptul de a se lăuda.. "

Și reproducînd o frază din prefață, în care Hasdeu afirmă că pentru a se asigura în contra erorii, a supus primele două părți ale scrierii sale

„Se bate miezul nopții"

Se bate miezul nopții — cunoscuta poezie eminesciană — cuprinde cîteva versuri de la începutul poemului *Mureșanu,* pe care poetul și le-a copiat, cu noi transformări, cum îi era obiceiul, într-unul din caietele sale. Proiecta să înceapă o nouă variantă a poemului ? Pare mai sigur că acele versuri constituiau ceva independent. Maiorescu a publicat aceste versuri în prima ediție a poeziilor lui Eminescu, din decembrie 1883. De atunci pînă azi, lecțiunea Maiorescu a fost considerată, în cazul textului inserat sub titlul *Se bate miezul nopții,* ca fiind conformă cu originalul păstrat în manuscrise.

Dar, în această poezie, în forma publicată de Maiorescu, ne izbește o obscuritate, pe care n-o întîlnim de obicei la Eminescu, poet atît de măiestru în exprimarea prin imagini a unei gîndiri clare. Este vorba de un om treaz, care, la miezul nopții, meditează la clipa ce desparte trecutul de viitor, ceea ce intră în

neființă de ceea ce mijește la viață. În asemenea împrejurare nu-și are nici un rost moartea personificată, care-l duce pe poet „pe căi bătute adesea" și-l face să înțeleagă deosebirea între moarte și viață. Lucrul ar fi potrivit într-o peripeție de vis lugubru, dar aici nu este cazul.

Chestiunea se poate însă lămuri, reluînd studiul manuscrisului eminescian, care, în cazul acesta, pune practic mult mai puține probleme dificile decît în alte dăți, nemaifiind vorba de o simplă și grăbită bruionare, ci de o redactare lizibilă. Elucidarea totală a textului este ușurată apoi de cercetarea contextului, care infirmă posibilitatea personificării morții și a repetării inutile și contradictorii a vocabulei „moarte", în două versuri succesive De fapt, Maiorescu, transcriind după ms. 2260 fol. 117, a citit greșit într-un vers : *moartea,* în loc de : *mintea,* eroare ce s-a perpetuat în toate edițiile ulterioare. Poezia are, așadar, forma următoare :

Se bate miezul nopții în clopotul de-aramă
Și somnul, vameș vieții, nu vrea să-mi ieie vamă.
Pe căi bătute-adesea vrea MINTEA să mă poarte
S-aseamăn într-olaltă viață și cu moarte.
Ci cumpăna gîndirii-mi și azi nu se mai schimbă,
Căci între amîndouă stă neclintita limbă.

Desprinsă din versificarea unei ample meditații, cu incursiuni și în filozofia istorici, această măruntă compoziție rămîne ca expresie a unei fulgerări de-o clipă, care deschide însă căi spre adîncimi de viață interioară a poetului.

D. Murărașu

1907 ÎN CREAȚIA LUI PANAIT ISTRATI

Era de așteptat ca scriitorul care-i glorificase pe haiduci în ipostaza lor de războinici ai victimelor opresiunii boierești să fie atras și subjugat de ideea zugrăvirii acelei uriașe și dramatice explozii a energiilor și aspirațiilor țărănimii care a fost răscoala din 1907. Atracția exercitată de acest eveniment asupra lui Panait Istrati va fi fost legată și de activitatea sa din cadrul presei muncitorești, presă care în toate rechizitoriile la adresa regimului burghezo-moșieresc, introducea, ca un important cap de acuzare, asasinarea celor 11 000 de țărani. Fapt e că în articolele sale din „Rominia muncitoare" descoperim nenumărate referiri la răscoala din 1907. În foiletonul **„Asupra incidentului de la Eforie", (Romînia muncitoare,** 6 februarie 1911) citim această declarație, cu intenție parcă programatică : **„În inima fiecăruia dintre noi — și aci cuprindem toate văduvele și orfanii celor 11 mii — e o rană care veșnic va singera și în sufletele noastre — totalul sufletelor asuprite — s-a sădit o ură atît de greu de lecuit împotriva acestui negru partid și în special a incalificabilului șef,** (e vorba de liberali n.n.) **încît nu se poate preciza cîte decenii vor trebui să treacă pentru ca pulberea uitării să se aștearnă pe conștiințele noastre spre a nu mai putea întrezări faptele acestui partid din perioada anilor 1907—1911".**

Cartea care a reînviat imaginea acelui an însingerat, răspunzînd unor preocupări mai vechi, este, după cum se știe, „Ciulinii Bărăganului". Anticipații ale acestei creații în opera sa beletristică nu descoperim decît forțînd comparațiile ori rămînînd pe un plan general, formal.

Dacă există, totuși, o povestire care comunică subteran cu problematica „Ciulinilor Bărăganului" aceasta e „O noapte în bălți".

Prin retina pură și sensibilă a unui băiețandru (Adrian) ni se înfățișează mizeria unei familii de cojani care, prinsă între „veșnicile datorii către proprietarul moșiei și către stat", se hrănește cu mămăligă și susai verde cu oțet.

Subiectul povestirii îl constituie tentativa neizbutită a „unchiului Dumitru" de a fura stuf — pînă și bălțile, aflîndu-se în stăpînirea boierului care le străjuiește cu un paznic turc bine înarmat. Drama — armăsarul nechează, smulge căruța către baltă, iar Dumitru, văzîndu-se descoperit, îi spintecă burta cu tărpanul de tăiat stuf — este contrapusă frumuseții pline de farmec a nopții de vară. Cînd Adrian cu unchiul său se îndreaptă, nenorociți, către sat, **„Luceafărul, cu strălucirea sa de opal se arăta la orizontul însingerat",** iar păsările se **„îmbăiau" „în aerul proaspăt și curat".**

Întrebat de fratele său ce se va face acum fără cal, Dumitru răbufnește cu o desperare amenințătoare :

— „Ce-am să fac ? Ei bine, să-ți spun : am să încarc pușca cu alice de lup ; am să pîndesc într-o noapte pe moșierul nostru în șanțul pe lîngă care trece cu gabrioleta și am să-i scuip două focuri în șale. Iată ce-am să fac...

— Și-ai să înfunzi pușcăria...

— Și-am să înfund pușcăria".

Nu mai avem de-a face aici cu revolta puțin gratuită a unora dintre eroii-haiduci care fugeau în lumea codrilor pentru a-și mulțumi conștiința lor de oameni „liberi", „generoși", ci de o revoltă reală, eruptă, cu presimțiri de incendiu, din mizeria acută a țărănimii.

Dar dacă am reduce „Ciulinii Bărăganului" numai la episodul răscoalei, am da curs unei simplificări nedorite. În realitate acesta constituie momentul de răscruce, acel contrapunct în care se întîlnesc, pentrù a căpăta o amplă rezonanță, o nouă orientare, motive mai vechi ale creației lui Panait Istrati.

Prima parte a acestui poem-povestire lasă să se transmită puternic poezia depărtărilor, febra migrațiunii, pasiunea visurilor nesăbuite — totul concretizat în acel galop bezmetic și bizar al ciulinilor, care nu cunoaște nici legi, nici zăgazuri.

Eroul, Matache, tot un băiețandru, evoluează între două planuri : Bărăganul ireal, fabulos, și existența cotidiană, de o urîțenie absolută. Așa cum spune eroul din povestirea citată mai sus : „clipele acelea — de reverie în nopțile de vară — nu le găsea în viața urîtă de toate zilele, plină de țipete și de sudălmi". Dar cu cît este mai prozaică realitatea, cu atît Matache simte mai tulburătoare prezența telurică a Bărăganului cu ciulinii lui care îndeamnă la fuga în lume, la explorarea unor locuri noi, la aventuri îndrăznețe.

Plecarea într-o călătorie banală prin satele din Bărăgan îi apare eroului nostru o „plecare în haiducie", în acel „regat al ciulinilor" cu poveștile sale.

Viața de la conacul Duducăi — unde găsesc adăpostire — ne oferă din nou îmbinarea celor două planuri : al poeziei amăgitoare și al mizeriei. Țăranii arată ca niște spectre, ducînd o existență care-i amintea lui Perpessicius de trogloditismul din „Bordeenii" lui Sadoveanu. Într-un asemenea cadru, boala visării, vraja nălucilor acționează cu și mai mare virulență. „Duduca", stăpîna conacului părăginit, trăiește cu o voluptate de morfinomană în lumea visurilor ei din tinerețe. Băiețandrii discută cu aprindere despre ceea ce vor descoperi dacă vor avea îndrăzneala să urmărească rostogolirea fantastică a ciulinilor : vreo domniță care să-i prindă de mînă și să-i ducă la castel ca pe viitori soți, vreun haiduc care să le răstoarne în palmă aurul luat de la boieri, sau — cei practici — despre cum vor putea ajunge judecători sau „marchitani".

Matache și Ilie fug de acasă, stîrniți de năvala sălbatică a acelor mingi ghimpoase. Dar odată momentul feeric trecut, dezmeticirea îi pune în fata unei realități crîncene. Din groapa în care se adăpostiseră sînt martorii uciderii unui țăran de către jandarmi : **„Cînd dispărură la orizont, alergarăm să-l vedem pe cel împușcat Un tînăr în zdrențe. Zăcea cu fața la cerul strălucitor, cu brațele desfăcute, picioarele răschirate, figura încremenită. Încheieturile mîinilor îi erau vinete, ceea ce dovedea că purtase cătușe strînse tare".**

Acesta este sensul primei părți a „Ciulinilor Bărăganului" : copiii alergă amăgiți de Fata morgana, dar, în loc să ajungă în lumea fermecătoare a basmului, descoperă dramele sociale cumplite ale vieții țărănești din care va țîșni flacăra uriașului rug al răscoalei.

În paginile de pînă acum regăsim influența unor procedee folclorice care-l ajută pe scriitor să „mitizeze" realitatea, în vreme ce în partea a doua tonul povestirii devine strict realist, la înălțimea cotidianului. Adevărul e că între cele două părți ale „Ciulinilor Bărăganului" există o polemică discretă, vizînd mai multe planuri.

Sub impresia nenorocirii colective de care se ocupă, Istrati ajunge să dezaureolizeze vagabondajul și mania visării — elogiate aiurea. De aici și sensul diferit pe care-l capătă, bunăoară, simbolul ciulinilor. În prima parte sensul va fi romantic, indicînd pe rătăcitorii stranii de pe întinsurile Bărăganului. În ultima parte vor primi accepția de buruiană netrebnică, nefolositoare omului ; culme a degradării semnificației lor, ei vor fi asemuiți cu boierii.

Înlocuind planul imaginar cu cel real al vieții, Panait Istrati ajunge să-și revizuiască sau să-și încheie și mai bine concepțiile despre frumos și adevăr

Menționasem de la început caracterul vast al problematicii acestei cărți. Adevărul e că sînt puține creațiile scrise înainte de 23 August 1944 despre răscoala din 1907 care să-și propună o asemenea amplă cuprindere a evenimentului istoric. În cartea lui Panait Istrati, întîmplările nu se consumă într-un loc limitat din Bărăgan, ci reflectorul poetic străbate — cum indică și titlul — întreaga cîmpie a Rominiei. Scriitorul își dedică volumul **„poporului romîn, celor 11 mii de țărani asasinați de către guvernul romîn"** ; promite de la început că o să ne relateze o **„poveste nemaipomenită a pămîntului rominesc"** ; ne atrage atenția asupra **„universalului geamăt care scapă din milioanele de piepturi țărănești de la un capăt la celălalt al Rominiei".** etc.

Nu se trădează prin aceasta intenția scriitorului ca, zugrăvind aprinderea ciulinilor de pe Bărăgan, să reprezinte în același timp uraganul de flăcări de pe tot întinsul țării ?

Intenții, trebuie să recuncaștem, monumentale, pe care le va realiza într-o formulă artistică de poemă epică. Pentru a ajunge la această amploare a obiectului, Panait Istrati va merge pe mai multe căi. Între altele, va folosi spațiul geografic schițat de odiseea eroului principal. Matache pornește dintr-un sat de pescari de pe malul Borcei, străbate o parte din Bărăgan și ajunge la Călărași. De aci, la conacul „Duducăi", după care părăsește teritoriul Ialomiței, pentru a ajunge în cel al Vlașcăi.

Dacă mai adăugăm că părinții lui Matache sînt olteni care, fiind „săraci lipiți ca Iov", își luaseră lumea în cap și cunoscuseră **„nenumărate peregrinări prin douăzeci de județe",** înțelegem cuprinderea geografică realizată în „Ciulinii Bărăganului".

Dar mijlocul artistic la care apelează cu precădere Istrati pentru a înălța bolta narațiunii sale, pentru a asigura vastitatea, îl constituie capitolele speciale de relatare a condițiilor generale ale vieții țărănești. (Aceste capitole au rolul unui amplificator al dramelor descrise sau, mai poetic exprimîndu-ne, sînt investite cu atribuțiile corului din tragediile antice.) Astfel se poate cita capitolul introductiv care fixează tabloul Cîmpiei Romînieș și portretul general, fizic și moral, al țăranului bărăgănean.

La granița dintre cele două părți ale cărții, dăm peste această pătimașă izbucnire, prin care rapsodul cu inima îndurerată prevestește drama națională ce va urma : **„Căci de la vremurile legendare ale barbariei turcești, harnica și blînda mea țară n-a cunoscut niciodată zile atît de crude ca cele pe care le voi arăta de-a lungul acestei povestiri. Niciodată duioasa mea nație n-a suferit mai îngrozitor."** (Această identificare înflăcărată cu țara conferă textului accente patetice care ni-l amintesc întrucîtva pe Bălcescu).

În partea a doua o povestirii, sfera acțiunii se limitează la o singură așezare, numită „trei sate". Pentru a asigura lărgimea cuprinderii, cu atît mai necesară acum cu cît trebuie să se sugereze tabloul general al izbucnirii și desfășurării răscoalei, Istrati folosește într-o măsură și mai mare acele capitole speciale de relatări ale rapsodului. Mișcarea epică propriu-zisă este întretăiată de descrierea unor momente-tip din viața țărănimii cu o valoare generalizatoare. Aflăm, bunăoară, cum se face culesul porumbului într-un sat care trebuia să se îngrijească în primul rînd de recolta boierului, sau cum a fost toamna anului 1906 — cu ploi interminabile de putreziseră strujenii pe cîmp, mărind mizeria cojenilor și desperarea lor care-i mîna pe căile circiumii etc. Autorul reproduce replici sau dialoguri impersonale, într-un ritm sacadat și cu anume euritmie, caracteristici pe care le vom regăsi, peste ani, în proza lui Zaharia Stancu. Un exemplu semnificativ din capitolul închinat toamnei anului 1906 :

— Nici în iad n-ar putea fi mai rău, se văicăreau FEMEILE.

Oploșit lîngă foc și cosindu-și o opincă OMUL răspundea :

— Ar trebui arse într-o zi toate conacele și chiar Bucureștii !.."

Istrati întărește „istorismul" povestirii introducînd figura învățătorului Cristea care, comentînd ziarele, îi informează de fiecare dată pe țărani asupra situației din țară. Ba apare și un agitator socialist care expune idei din articolele publicate de Panait Istrati în „Romînia muncitoare".

Din păcate, incursiunile cu caracter general n-au suficientă rezonanță poate și din pricina lipsei de consistență a peripețiilor individuale. Ne rămîne în minte, în special, drama Tudoriței al cărei iubit este nevoit, pentru a-și salva din mizerie familia, să primească oferta de a se căsători cu ibovnica boierului. (Pentru a-i creiona viu chipul, autorul apelează la unele procedee folclorice, înfățișînd-o pe cînd își întreba ursitoarele în noaptea Sf. Andrei ce bărbat va lua, sau indicînd-o ca prototip al cîntecului popular : „Tudorițo, nene !".

Întîmplările legate de răscoală se desfășoară cu o anume liniaritate, sau, cum îi spune, puțin prea aspru, Mircea Zaciu în prefața la „Ciulinii Bărăganului" : **„Evenimentele sînt schematizate și liniile desenului social apar simplificate la maximum, cu sacrificarea oricărui detaliu, și în dauna oricărui dramatism interior."**

Această impresie se creează și din pricină că Panait Istrati, în această ultimă parte, încearcă să lărgească obiectul reflectării, folosind și mijloace prozaice, gazetărești. Se petrece o mutație a accentului de la interior la exterior[1]. Dar aceste defecte constituiau dovezi ale efortului pe care l-a depus Istrati pentru a generaliza poetic materialul răscoalei din 1907.

Să nu se uite că după „Ciulinii Bărăganului" se înscriu, cronologic, celelalte cărți care reflectă acest eveniment în toată amploarea sa. („Răscoala" de exemplu, apare în 1932). Iar dacă opera lui Panait Istrati va fi depășită în unele cazuri, prin bogăția observației sociale și psihologice, merită a fi spus că, în același timp, ea este scutită de limitele ideologice existente în operele ce o vor urma. Din acest punct de vedere, „Ciulinii Bărăganului" ocupă unul din cele mai înaintate locuri din literatura presocialistă, democratică[2]). Apoi nu trebuie exagerate nici obiecțiile de ordin artistic care, cele mai multe, sînt formulate în numele exigențelor unei literaturi de adîncime psihologică. Am spus însă că în „Ciulinii Bărăganului" avem de a face cu o poemă epică în care important nu este atît ceea ce se spune, cît ecourile poetice declanșate. O revistă franțuzească („Feuilles d'Avis", 1928) observa că în acest **„imn național rominesc",** Istrati ar urmări **„dezvoltarea unei teme muzicale".**

Am semnalat contrapunctarea care există între cele două părți, atît în ceea ce privește atmosfera generală cît și specificul mijloacelor artistice.

Unele motive ale cărții sînt reluate, pe parcurs, sugerîndu-se continuitatea melodiei. De pildă, tragedia „Duducăi", care nu izbutește să se înșoțească cu bărbatul iubit, din cauza refuzului părinților ei moșieri, o reîntîlnim în cazul Tudoriței, care, nici ea nu-și poate realiza iubirea, lovindu-se de aceeași samavolnicie boierească. Rătăcirea celor doi băiețandri sub vraja unor himere și aventurile lor ulterioare află ca „pendant" destinul tatălui eroului, un hoinar care nu dă atenție condițiilor materiale ale existenței, cîntînd ca un apucat din fluier. (În general, cîntecele populare, după cum s-a văzut și la Tudorița, servesc ca mijloc de caracterizare a personajelor ori pentru a încărca atmosfera textului cu emotivitate).

Să nu se uite, în sfîrșit, furtuna ciulinilor, cu sensurile ei diferite, conținînd contraste poetice și care imprimă narațiunii o continuă învolburare. În ansamblu, Panait Istrati știe să-și dezvolte cu măiestrie ideea poetică, servindu-se de o orchestrație bogată, ceea ce transformă „Ciulinii Bărăganului" într-o poemă de un răscolitor patos umanist, care trebuie să fi influențat cărțile scrise ulterior despre răscoala din 1907.

Al. Oprea

---

1) Această impresie cred că a avut-o și Romain Rolland cînd, socotind totul „magnific", precizа într-o paranteză : „Dar începutul mai ales este epic".

2) Nu ne surprinde că „Ciulinii Bărăganului" a fost considerată de cercurile oficiale din Romînia burghezo-moșierească drept o carte primejdioasă.

Th. Rășcanu, în numărul închinat de „Tribuna" (1926), memoriei lui Panait Istrati, mărturisește puțin încîntat că, gîndindu-se să traducă imediat „Ciulinii Bărăganului", nici un editor romîn (a fost la toți !) nu s-a încumetat măcar să discute proiectul tipăririi acestei cărți.

„Ultima oră" din 5 August 1929, într-un articol intitulat : „Un fost homo novus" comenta astfel această „aventură" a lui Panait Istrati : „A găsit în urmă, că este frumos stilul rușilor moderni. Ce dezastru pentru un scriitor mare au fost anul trecut volumul : Les chardons du Baragan și Mes départs".

Continuînd să-i compătimească pentru o asemenea orientare a scrisului său, autorul articolului termina brutal, dezvăluind adevăratul motiv al „indispoziției" : „Ultimele volume al lui Istrati, sînt, avînd un pretext romînesc, volume de propagandă și, în orice caz, nu literare și nici romînești".

VALEA POLIMERILOR

Ne reține atenția o toponimie.

Numele de Valea Polimerilor, aplicat pe Valea Trotușului între Adjud și Onești, ar fi părut imposibil, ca și al unui teritoriu astral văzut prin luneta astronomică și botezat prin capriciul unui geograf al lumilor stelare.

Valea Polimerilor !

Pe partea invizibilă a Lunei, se află un crater numit Joliot-Curie. Se mai află acolo o adîncime la fel de ipotetică pentru ochiul terestru, numită Lomonosov. Accidentele de pe Lună nu se puteau numi oricum. Munții de cretă de acolo, în contraste violente de beznă și alb, nu pot fi încă plantați cu iarbă, cu smeurișuri și cimbrișor și, în consecință, nu puteau fi numiți nici Neagra Șarului, nici Uz sau Lucina. (Ar fi seducătoare totuși obcina Lucina din Lună sau tot acolo un munte Uz !) Dar locurile de acolo sînt misterioase și inedite, ele cer nume care să le impună, drept care o mare de pe lună se numește nu altfel decît marea Serenității ! O asemenea mare nu poate fi nici Roșie, nici Neagră, nici Galbenă, echivalentul ei toponimic nu poate răspunde decît unei virste umane. Cînd documentul fotografic ne-a sosit, de la 400 000 km, cînd fața nevăzută a Lunei s-a oferit ochiului omenesc, numele noi s-au inclus celor familiare o dată cu realitatea lor, pentru totdeauna. Așa s-a întîmplat cînd am văzut prima oară cetățile chimiei de pe Trotuș și am aflat că valea este numită pe aici și Valea Polimerilor.

Dar Valea Polimerilor este un cartier al Bacăului industrial la o distanță de 30 minute cu avionul, exact distanța din centrul orașului în cartierul Șerbănești, peste podul Bistriței, cu pasul. Muncitorul de la „Steaua Roșie", după ce-ți arată cu mîndrie noile mașini din care iese foița de biblie pe care se tipărește Arghezi, te întreabă firesc, la fel ca și englezul din avion: „Dar la Borzești ai fost?" Ești surprins, dar omul e și mai surprins: „Noi lucrăm în industria chimică mai de mult. Am făcut și Borzeștii. N-ai fost să-i vezi ? Sînt aici, la doi pași ; aeroportul e vis-à-vis". Aeroportul e chiar lîngă marea fabrică de hîrtie. Ce-ți rămîne decît să zbori?

Se și văd dealurile Moinești lor... Nu departe de aici, lîngă vechiul sat, Luchian a pictat una din cele mai izbutite pînze ale lui — *Valea Hanganilor*. Pînza, trecută prin mai multe mîini, se află mai de mult în colecția unui talentat și original pictor bucureștean, amator de valori clasice și practicînd, în replică la ele, o pictură ascuțit contemporană [1]). Peisajul lui Luchian, cu paste dense, viguros constituite pe un desen de maestru, avînd în fund un deal ruinat cu arbori de un verde vărătec, se află astfel așezat într-un cadru cu pînze care sînt scheme de geometrie. Autorul lor, în același timp om de știință, lucrînd cu pensula ca și cu microscopul, în aceste pînze a adus la lumină niște ipoteze de realitate, plauzibile numai azi în replică la Valea Hanganilor. Pe aceeași Vale a Trotușului s-au construit miraculoasele geometrii metalice de lîngă Borzești. Mă simt ispitit să aduc în comentariu la priveliștea industrială a Văii Trotușului, pînzele lui Țuculescu atîrnate deasupra acelui deal de Luchian și făcînd astfel prin ele de prisos o descriere, care ar cere planșă, creion colorat, matematică. Construcțiile adevărate de aici, concepute și ele inițial în mod abstract, în dialog cu dealurile luchianești, au urmat calea similară operei de artă. Ele au fost coborîte din schemă pe pămînt cu precizie de milimicron, dar plutesc parcă peste aceleași dealuri, cu misterul și inefabilul creației mari. E și aici un ireductibil pe care numai toponimia îl exprimă:

Valea Polimerilor.

„Valea Pălimarilor", a zis gutural și apăsat cineva, un mocan din munții Uzului sau de pe obcina Lucinei. Lepădase cojocul și venise aici să se facă chimist. Funcționara de la biroul de angajări l-a fulgerat uimită cu privirea: „Cum ai spus?" Piciorul bărbatului călcase sigur pămîntul unui nume mai vechi, dar acum bocancul a scrîșnit parcă pe niște țăndări și, uitîndu-se în podea, omului i s-a părut că are în față o catapeteasmă răsturnată de cristal. El o dărîmase ? Cînd fata l-a somat să mai repete numele, a refuzat și s-a închis într-o tăcere. Venise ultimul la Scaunul marii industrii moderne, ca și mocanii din „Baltagul" la Scaunul domnului : „Am întîrziat, Prea slăvite, căci sîntem cu oile și cu asinii. Umblăm domol ; suim poteci oable și coborîm prăpăstii... Asupra noastră fulgeră, trăsnește și bat puhoaiele... Iar așezările nevestelor și pruncilor ne sînt la locuri strîmte între stînci de piatră" „...Apoi ați venit cei din urmă... Nu vă mai pot da într-adaos decît o inimă ușoară ca să vă bucurați cu al vostru. Să vă pară toate bune ; să vie la voi cel cu cetera ; și cel cu băutura ; și s-aveți muieri frumoase și iubețe". După ce foaia de angajare i s-a completat, după ce a ieșit buimăcit și totuși cu inima ușoară, cu darul acelei hîrtii în palmă, s-a ciocnit piept în piept cu un consătean, angajat cu o săptămînă în urmă, mocan și el. La întrebările flămînde ale noului venit, mocanul în salopetă a răspuns, invariabil și convins, un singur cuvînt: „Bine".

— Cum e, măi, pe-aici?

(Transcriem o pagină dintr-un memorial liric în care autorul „Baltagului" îi rezumă pe eroii noștri într-un același laconism măreț):

„A pregetat o leacă. Apoi a grăit convins, cadelnițînd din cap:

— Bine.

— Coane Mihai, ce se mai aude pe-acasă?...

Iar pauză meditativă. Și din nou, solemn:

— Bine.

— Da' via cum îți mai merge, Coane Mihai?...

S-a gîndit la vie, s-apoi iarăși a răspuns, venind de-acolo:

— Bine".

. . . . . .

Cei doi, rămași în umbra unui zgîrie-nori de aluminiu, s-au rezemat multă vreme unul de altul cu privirile, pînă cînd noul venit, dintr-o înseninare, a declarat:

— Frumoasă zi!

Celălalt l-a contîrmat cu „cuvintele" lui Sadoveanu:

„— ...Da, — a consimțit să răspundă — Sadoveanu — după un răstimp...

Și iar a tăcut, — falnic" [2]).

Nu poți să taci văzînd miracolele de aici decît așa, falnic, și în aceasta e un semn al cuviinței față de loc. Chimia polimerilor e tînără pretutindeni, iar produsul ei industrial de mare serie, deși la îndemîna milioanelor de oameni, este totuși rezultatul unor „secrete" deținute de un cerc restrîns de inițiați. Cea mai nouă, cea mai populară, cea mai avantajoasă, cea mai disputată industrie pe piața mondială folosește, totuși, puțini oameni, dată fiind automatizarea proceselor de producție; puțini și de calificare înaltă! Kesarion Breb din „Creanga de aur" plecase din Carpați să se inițieze în științele oculte la Luxor și Theba. El a descoperit însă la întoarcere, pe bolțile noilor temple de la Bizanț, același Deltha mistic. („Kesarion Breb a văzut pe boltă semnul știut de la Nil, Deltha mistic și s-a gîndit că noua religie, sub vechile semne, nu înlătură nici spaima, nici nădejdea, nici viața, nici moartea"...). Dar venit de pe obcina Lucinei sau din Munții Uzului la Borzești-Roznov-Săvinești, între retortele chimiei moderne, nu mai poți recunoaște nici unul din semnele Moldovei vechi, inițierea trebuind să te conducă ...ci, pe poteci necunoscute pînă în taina facerii și desfacerii materiilor. Ochiul n-are ce vedea, urechea nu aude decît liniștea fierberilor lente măsurate cu ornice ciudate și manometre. Trebuie să urci scările matematicii, ale fizicii, ale energeticei, ale automaticei, pe o spirală ametitoare care duce dincolo de înălțimi, într-un pisc și, numai ajuns acolo poți lua fotografia întregului proces al prefacerilor secrete, concretă însă ca și documentul feței ce nu se vede, a Lunei. În mînă cu un asemenea document, poți numi cu toată inima această vale — *Valea Polimerilor*.

*

Aeroplanul care duduie și ia înălțime deasupra văii funcționează cu benzină și lubrefianți produse aici. „R. O.", adică Rafinăria Onești, pare, văzută de sus, un gigantic turboreactor încă în plin montaj, care acuși-acuși va decola uruind către stratosferă. Trecînd peste dealurile împădurite, cu pășuni, cu turme, cu cirezi, peste sate care poartă încă nume de geografie slută — *Gropile, Rîpele, Corhana, Valea Rea* — te izbește dintr-o dată Valea Polimerilor. Peisajul arde metalic în soare și poate tocmai pentru asta pare mai ireal decît oricînd. Așa apar, halucinați prin lentila astronomică, Munții Lunei, izbiți radical de torentul solar, adevărați și totuși iluzorii, purtînd nume atît de concrete: Caucaz, Kilimadjaro, Alpi. Peisajul de jos este la fel de concret și în același timp, ireal. Însuși fumul pare fix, pete înghețate de tuș pe firmamentul uzinelor, încît îl crezi un defect optic sau o rugină a lentilei prin care privești și pe care-ți vine s-o ștergi. Dar uzinele nu sînt desenate pe fereastra avionului, ci pe sol, ocupînd, cu anexele, zeci de mii de hectare. Nu se aud zgomote. Ți se impune o tăcere ca atunci cînd contempli un peisaj stelar. „Frumoasă zi!"

*

„Frumoasă zi!".

După asemenea constatare bucurată, moldovenii, văzînd aceste cetăți ale chimiei, tac. Tac, fiindcă irealitatea văzută de sus e aici pe sol, realitatea betonului, a oțelurilor speciale, a greutăților de kilotone, a preciziei unor relații între procese tehnologice, — molecule, atomi, — calculabile numai cu măsurile matematicii și fizicii moderne. Nu te poți aici juca cu vorbele. Sîntem pe teritoriul exactităților extreme.

Deși într-un perpetuu anotimp al uimirilor, pe aici se profesează pudoarea față de exclamări. Moldoveanul trăiește cu voluptate satisfacția de a citi uimirea în ochii altuia, de a măsura în uimirea vecinului, turist, gazetar, străin, specialist, ceva din intensul și aprigul lui orgoliu față de asemenea izbînzi. E aici o știință rafinată a disimulării, a travestirii unui falnic orgoliu în modestie, a permutării semnului de exclamare în puncte-puncte sau în citat, după buna tradiție a textelor din vechile pisanii: „Io, cutare, nevoindu-mă și ostenindu-mă împreună cu ai mei, înălțat-am această bicisnică și mică zidire, puind-o sub hramul și ocrotirea..." Ți se arată apoi capodopera și eventual recunoașterea străină:

„Ce uimitoare îndrăzneală! — exclamă un distins cercetător al artei universale, studiind mînăstirile moldovenești din Nord. Meșterii moldoveni zugrăveau pereții exteriori ai bisericilor fără să se teamă de faptul că culorile din natură ar putea să le facă să pălească. Figurile sînt adesea desenate pe un fond de albastru viu după cum însăși biserica se profilează pe azurul cerului. În nici o altă țară din Europa, nici măcar în patria clasică a picturii murale, în Italia, nu vom găsi ceva cît de cît asemănător cu aceste biserici, ale căror culori armonioase scînteiază pe verdele poienilor, pe fondul tremurat al dealurilor din frumoasa Moldovă" (M. Alpatov „Istoria Artei").

Moldoveanul primește lauda, încuviințîndu-i modest adevărul, ca să arate apoi vizitatorului, cu aceeași reținută atitudine, și cea mai nouă zidire a lui.

„Complexul petrochimic de la Onești-Borzești este cel mai modern din Europa, subliniază în chiar titlul unui capitol al cărții despre Romînia, un publicist belgian, (Camille Deleclos „A travers la Roumanie nouvelle", Ed. Lloyd. Anvers. 1962), iar moldoveanul încuviințează, întărind recunoașterea: „Da, așa e!".

Străinul, oricine ar fi și ori de unde ar veni, e primit cu tradiționala ospitalitate moldovenească, iar ce se vede nu i se mai arată. Explicațiile sînt laconice, dar în laconismul lor excesiv cuprind toate datele care uluiesc. Se spune spre exemplu, cam așa: „Borzeștii era în 1956 un sat. Cîteva căsuțe, — n-a fost greu să le dăm la o parte. Am făcut rafinăria, care va avea 12 unități, combinatul de cauciuc sintetic, combinatul chimic, uzina de policlorură de vinil. Ne-am construit și o termocentrală, conectată la sistemul național, care dă în prezent peste 1 miliard kilowați-ore anual.

Ca să punem temeliile combinatului chimic, am dislocat 35 milioane tone de pămînt. S-au turnat cam 500.000 metri cubi beton (nu poți să nu-i desfășori pe o autostradă cam de 500 kilometri, cu o lățime de 6,5 m, cu un strat de aproape 20 cm). Cablurile și conductele, din care multe nu se văd, puse cap la cap măsoară împreună peste 3.000 kilometri. Sarea o aducem prin sonde și saleducte de la Slănic. Avem o leacă de sare... Muntele subteran de la Gura Slănic ar putea satisface necesarul blocului terestru pe cinci sute de ani)". ...Călătorul e purtat ca să vadă sau, dacă e specialist, e lăsat să aprecieze singur. E stimulat dibaci să întrebe și să afle, fiind rugat de fiecare dată, politicos și îndatoritor, să verifice.

Călătorul verifică. „Complexul petrochimic de la Onești-Borzești este într-adevăr cel mai modern din Europa", iar moldoveanul recunoaște modest: „Da, așa e". Recunoaște și mai departe, cu aceeași modestie, cenzurînd exactitatea datelor din mărturiile străine și confirmîndu-le. „Acolo unde, acum șase ani pădurile, iarba măruntă, turmele de oi erau încă elementul definitoriu al peisajului, același peisaj e astăzi hașurat de mari conducte care, pe distanțe de kilometri, fug și se încrucișează la mică înălțime de sol, ca să atingă enorme construcții flancate de turnuri metalice gigante. Intrăm mai întîi în instalațiile Rafinăriei nr. 10, prima uzină a Complexului, cea mai modernă din Europa"... — Da, recunoaște ghidul, conducîndu-ne în această uzină, Rafinăria nr. 10, pornită în 1954 cu două instalații, și care arată azi după cum vedeți, este cea mai modernă din Europa... Dar ghidul dă pas oaspetelui, întărind recunoașterile acestuia: „...Rafinăria de la Onești, cea mai mare din țară, a fost construită de romîni înșiși... Complet automatizată — astfel că un singur tehnician, din biroul său de comandă, stăpînește funcționarea numeroaselor instalații — ea produce anual în jurul a 2.000.000 tone de petrol rafinat și produce derivate, în special esență, care este foarte sus cotată (90—95 octani) și exportată în numeroase țări, din Franța pînă în Rusia, din Norvegia pînă în China". Da, așa e, recunoaște moldoveanul, adăugînd în supliment, din exces de preciziune alte cîteva liste de produse, foarte mult cotate pe piața mondială și cărora le dă numai coeficienți tehnici. Își conduce apoi oaspetele mai departe. „Ca să cuprindem dintr-o privire ansamblul construcției acestui imens complex, ne-am urcat cu ascensorul pînă în piscul turnului blocului-reactor — înalt de 70 metri, acest colos metalic cîntărește 3.000 tone. El a fost construit în 18 luni, cu ajutorul macaralelor care ridică dintr-o smulgere cîte 40 tone... și temeliile sale sînt științific calculate pentru a rezista chiar și la cutremure de gradul 8". — Da, recunoaște moldoveanul, a fost nevoie să ne gîndim la toate ...Și, confirmîndu-l, oaspetele vede și recunoaște că acești oameni s-au gîndit la toate : „Planul de igienă și estetică al întreprinderii nu e mai puțin remarcabil: s-au prevăzut, între altele, răsădirea a numeroși arbori, crearea unor sere de material plastic, astfel încît plantele și florile să reziste emanațiilor petroliere... În uzină, ca și în anexe, vița de vie se întinde decorativ de-a lungul conductelor, înfășurînd pilonii coloșilor metalici, izbutind să dea ansamblului un aer de agreabilă prospețime". Dar ghidul, secondînd recunoașterea cu o recunoaștere eliptică (— Da, așa e!), îți atrage atenția că „planul de estetică" al complexului se află în plină traducere în fapt, ceea ce vezi fiind doar o parte din ceea ce va fi. Ceea ce vezi, deși impresionant, e corectat riguros prin ansamblul perspectivei de viitor astfel încît prezentul devine abia o cifră zecimală într-o serie de cifre care țin de matematica superioară.

Este în asta un scrupul al obiectivității, al dimensiunilor exacte, al cantităților și volumelor mereu cîntărite și măsurate — ne aflăm între matematicieni și chimiști! — care solicită în replică atenție și scrupul. Confuzia, aproximarea sînt mustrate cu clătinări politicoase din cap, mai bine zis cu automustrarea de a nu se fi explicat totul cum trebuie: „Scrie acolo mata cum trebuie — mi se atrage atenția. Sau nu, uite cum le-am încurcat, hai mai bine să mergem la serviciul tehnologului-șef, să luăm de acolo, din dosar, cifra exactă!".

Urci numeroși kilometri de trepte, escaladezi scări de pisică, treci peste abisuri, pe punți aproape imateriale, ajungi în biroul tehnologului-șef unde ți se servește aceeași cifră. Urmează scuze, dar și bucuria pînă la lacrimă (dulce!) a aceluiași ghid, care nu s-a-nșelat. „Ca să vezi, tot așa e, n-am greșit!". Nu te poți supăra. Între timp ți-ai făcut o idee despre efort, fiindcă acest efort sportiv și turistic e menit să-ți sugereze, oricît de discret, efortul miilor de oameni care au ridicat cu umerii, cu macaralele, cu mecanismele speciale, acești coloși de metal. „Tii, cum de-am uitat domnule ? !". Ești surprins, încurcat, asiști cu răbdare și chiar cu plăcere la o nouă reprezentație în solo a ghidului, care e necăjit, care se mustră, care se blestemă, care se acuză în termenii cei mai gravi. „Tii, cum am uitat ! Dar despre cum a început combinatul, eu nu pot să va spun. Eu am venit mai tîrziu. Ce să vă vorbesc din auzite ! Despre cum a început combinatul vă pot spune tovarășii Drăgoiu, Filip Tudose sau Grozovancea, care au venit printre primii pe șantier". Și entuziast, fericit de soluție : „Nu vreți să mergem la Drăgoiu sau la Grozovancea ? Poate vreți să știți exact ! — decisiv : Sigur că trebuie să știți exact !" Nu poți refuza. Din nenorocire, Filip Tudose și Grozovancea se află momentan în niște camere speciale de analiză, unde noi nu putem intra. Dar am mers pînă acolo, am luat aerul ocult al locului, iar între timp mi se șoptește, ca în biserică, informația că Filip Tudose a fost telegrafist, iar Titi Grozovancea simplu țăran. Trebuie să pornim, deci, spre tovarășul Drăgoiu, care a lucrat însă în schimbul de noapte, iar acum se află acasă, în orașul nou, la Onești. Va trebui deci să vizităm orașul nou, mai mult, să ne invităm acasă la un maistru chimist, beneficiind din nou de ospitalitatea moldovenească. Nu poți refuza, trebuie să știi totul exact. Faci drumul pe jos, ca să înțelegi exact drumul pe care tovarășul Drăgoiu îl făcea iarna, peste zăpezi, pînă la șantier, pornind de la barăcile primelor construcții. „E frumos, nu e așa ? E o plăcere ! Acum e primăvară, n-are rost să ne înghesuim în autobuz, mai luăm o leacă de aer". Luăm o leacă de aer, desfătîndu-ne cu priveliștea dealurilor luchianești peste care atîrnă, suspendate de cer, uzinele strălucitoare. Nu poți să exclami decît... „Frumoasă zi !".

Nu mai relatăm călătoria, pe care o veți face desigur, important fiind a preciza că un asemenea tur îți circumscrie cu minuție tabloul istoric al așezării, cu toată trepidația lui cotidiană, inclusiv a oamenilor. S-au făcut între timp foarte multe retușuri, completări, reveniri, redimensionări, balanța negării aproximațiilor și a confirmării faptelor exacte funcționînd tot timpul, neobosit. Ce rezultă de aici ? În minte ți s-a zugrăvit totul așa cum e. Au fost dezbrăcate misterele, au fost lepădate falsele măsuri, totul a fost cîntărit, măsurat, repus în ordinea adevărată, pînă la amănunt. Ți s-au pictat de-a dreptul pe minte, după o prealabilă curățire a unor eresuri, toate priveliștile, scheme, procese, grafice, oameni, cifre. Arăți acum, după gluma pe care ghidul nu și-o refuză, zugrăvit ca o ie sau ca un ou de paște colorat în toate tonurile sărbătorii de primăvară.

Ești desenat pe toată suprafața cu zig-zag-uri, spirale, linii, triunghiuri (inclusiv Deltha), dar cu precizia de execuție grafică și științifică a tabloului lui Mendeleev.

Totul a pornit dintr-o imensă grijă ca tabloul operei și al ctitorului care o ține în palmă să nu se falsifice în vreun fel, să nu-și aburească nici măcar o nuanță, să nu-și altereze nici măcar o linie, să nu-și învăluie nici un detaliu, să nu acoperi cumva, tu, călătorul, cu ceața unor false metafore, un cîmp atît de viguros al certitudinii. E modestie, scrupul, orgoliu falnic. Un orgoliu de o speță teribilă : orgoliul exactității, propriu marelui artist care se poate retrage în spatele capodoperei, fără ștampila semnăturii.

Cîntarele, balanțele, metrologia electronică au zbîrniit și funcționat cîteva săptămîni, rînduind totul, kilotone, molecule, atomi, particule, în fiecare ungher al minții. Totul e atît de fantastic de precis, încît e fantastic.

*

Toate cele văzute, pipăite, măsurate, înglobate în fapte de o încăpățînare nedesmințită, te catapultează dintr-o dată mai presus de sol, transportînd subit, printr-un schimb fulgerător de planuri, cerul sub tine, pe pămînt. Moldovenii fac și desfac aici jos, cu niște științe și priceperi extreme, niște materii care dau replica mult mai durabilă munților, bronzului din clopote, pămîntului celui greu și etern. (Dintr-un ghid al Oneștilor : „Oțelul ? E prea greoi : de 700—800 de ori mai greu decît multe din masele plastice, care sînt tot atît de rezistente ca și el, ba chiar și mai și. Ele rezistă la acizi, nu se oxidează în contact cu aerul, sînt mult mai flexibile... Unele produse plastice au și o rezistență mecanică mai mare decît oțelul. Sticla ? Nici vorbă !"). „Numai oaie de fier și albină de sticlă nu se pot face", profețea pe undeva, într-un munte, un erou al lui Sadoveanu, pentru ca nu demult cei doi mocani de pe obcina Lucina sau din Munții Uzului să se înfățișeze aici, la Scaunul chimiei moderne, cerîndu-și dreptul să mîne, prin această fantastică Vale a unor codri metalici giganți, turme bizare de molecule din care femeile de la Săvinești — prozelitele noului ordin — torc lîna Lactamei. Ființele invizibile, cu nume ciudate, ale electronilor mișunînd pe meninge, la școala serală, se combină în peșterile ermetic încuiate ale recipientelor, peste care domină cu un zîmbet abstract inginerul. Ca să pricepi, trebuie să intri în cinul sau în tagma lui. Altfel rămîi strungăraș — zidar, îngrijitor, laborant, paznic de noapte — urmărind cu inocența strămoșească zvîcnirile din recipiente sau din Calea Lactee, Munții Uzului sau Munții Caucaz de pe Lună, Luceafărul de ziuă, sau turnul blocului-reactor al rafinăriei.

Schemele chimice rămîn de neînțeles, ca și fotografia petelor de pe o Lună mîncată de vîrcolaci ; nu înțeleg nici măcar fotografiile acelor locuri invizibile publicate în ziare.

Dar perseverența omului de aici ține și ea de fantastic. E împletită cu acel orgoliu falnic de care vorbeam, refuzînd, după ce toate peisajele au fost zugrăvite, după ce toate liniile au fost aliniate în scheme, după ce toate cuvintele au fost ordonate în glosare, după ce toate numercle au fost fixate în echilibrul lor de aceeași mînă și pricepere moldovenească, să lase altcuiva, venit de aiurea, dreptul de a intra în miracol — și de a-l conduce.

Valea Polimerilor devine astfel o cunoscută. Ultimul venit urcă și el pe cărarea tăiată tot de ai lui, ca și cei doi mocani :

Și s-au dus pe drum de fier,
Pînă s-au pierdut în cer...

PAUL ANGHEL

[1]) *Colecția doctor Țuculescu.*
[2]) *Ionel Teodoreanu :* Întoarcerea în timp.

„LA PATRU MÎINI" — Fotografia: I CUCU

OVIDIU GENARU

Planeta fetelor

Tinerelor de la Săvinești

I.

Alunecă frumos degete albe
pe harpe de relon. Fete plutesc
ca într-un dans ritmat de albe harpe —
rochii de nuntă — aicea se-mpletesc
pentru logodnicile de departe.
Și mîna fetelor e ca sărutul,
nu lasă umbră, nici nu doare ;
de-atinge ramul de-oleandru
ramul atins presimte floare.
Iar lucrurile toate sînt ovale
ca inima, ca soarele văzut
numai de ochi îndrăgostiți de față...
Și pe planeta tinerelor mele
luna-i aprinsă de la început.

II.

Din munți, o față a venit
ca un contrast al fetelor din vale,
văzuse vîntul printre oi, păscînd
cu oile netunse, sare.
Acum, poate se crede tot acasă,
e iarnă, dar nu bate vîntul
și ninge-n lungul lumii, ninge
și pînza înfășoară tot pămîntul
c-o pace ca în munți. Copacii
au chiciura din zilele logodnei
și totu-i alb aici și pur
ca-n locul ei de sus, din piscul Rodnei.

III.

Fetelor bune ce cîntați la harpe,
planeta voastră luminează,
ea n-are con de umbră peste lume...
Dar știu că pentru asta-n nopți frumoase,
voi vă ziditi în fir pînă la glezne,
pîn'la genunchi și pînă la sprîncene,
ca niște Ane-n ziduri de mătase.

IV.

N-au fetele nefericirea Penelopei
o, pînza lor e-un flux continuu,
și n-o destac în nopți de veghe
în așteptarea celui dus prin lume,
legat ca un catarg prin lume...
Zilele fetelor sînt fericite.
O, pînza lor numără ani-lumină
aicea printre oameni. De-o atingi,
ea capătă nuanța ta de suflet
și despre ea poți să te-ntrebi nostalgic
ca despre o zăpadă de-altădată...

V.

Parcă-am intrat, deci, într-o iarnă dulce
pe o planetă-a tinerelor fete,
atîția fluturi de mătase-n jur,
cît Argeșuri de fluturi...
Seara, orașul așteptă sărutul
și lung, pe harpe albe lunecau
mîinile harnicelor fete.
Oleandri se-nclinau de floare ;
cîntam și eu în suflet ; înspre sud
fete plecau încet pe drumul nunții
și altele rîzînd le petreceau,
la nord, prin casele iluminate
rochii de nuntă se țeseau...
Cîntam și eu în suflet și un vînt
îmi adia cămașa mea de borangic,
un vînt de oleandri și de laur...

Erau și stele-n crengi de nichel,
era și-un cor ce-ntinerea planeta
și prin grădina fetelor toți merii
cunoașterii roteau mere de aur...

Așteptare

O femeie așteaptă pe țărm,
Așteptarea îi face sînii frumoși
Cum frumoase sînt pietrele rotunjite de lună.

Chihlimbar

Am intrat în constelația nucilor ;
Poetul recita marile noastre vinuri
cu profil de medalie
iar noi rătăciți în struguri ascultam,
discutam cu frunzele toamnei.

Copleșitoare umbră a vinului !

Ziua apunea în chihlimbar
și norii treceau, treceau,
păsările plecau, în soare,
fiece aripă învechea vinul, cuvintele,
fiece cîntec se filtra în pămînt
tot mai blînd, tot mai adînc,
era un timp nou, o întinerire
un mers al vîrstei înapoi,
și parcă părul de nisip al poetului
se întorcea la vechea lui nuanță neagră.

Tuturora le-a plăcut ziua aceea
care nu semăna cu nici o alta,
și noi am plăcut toamnei
cu sufletul nostru bogat
în care de mult începuse culesul.

Toamna, în vie, cu poetul
vinul ni s-a părut mai vechi,
cu buchet de eternitate.

CÎNTECUL DE NUNTĂ

Dacă dai satului cu pasul pe linia mare, jumătatea lui cade la doi duzi de gardul lui Marin Marcea mai spre uluca bisericii. S-ar zice că omul stă la centru dacă te-ai lua după măsurătoare. Dar de la el și pînă unde a ținut Oneie Sfîntu cîrciumă, este mai mult ca de la dispensar pînă la gară. Cînd se duce omul după o vorbă sărbătoarea, fumează o țigare pînă în dreptul căminului, unde s-adună lumea la taifas. Și ar avea vreme să și-o aprindă și pe-a doua, numai că el nu-i d-ăla să bage otrava în el așa, cu mîna lui. Dacă ar fi după el, ar da faliment regia. Nu s-a luat de fumat nici în armată, nici pe front. Și nici acum nu s-ar zice că e fumător, cu toate că în unele zile aprinde pînă la zece bețe de chibrit. Două, trei se mai strică. Ori le suflă vîntul, ori e stricată aprinzătoarea. De astă toamnă îl tot cicălește pe fiu-său să-i aducă și lui o brichetă din alea de s-au dat la „espoziție". Fiu-său e sudor. „Sudor superior", cum îl numește el. Să-i aducă și lui una că doar nu s-o crăpa pămîntul. Adică Costică Guiu să aibă, și el nu? Cu ce e mai deștept Guiu decît el? Că se ține mîndru cu știința lui? Parcă a făcut cine știe ce scofală c-a-nvățat să dea drumul la tractor? Parcă el nu poate să învețe? Și dacă e pe-o vorbă, poate să-nvețe de la fecior cînd o veni la vară în concediu, că trebuie să vină, știe el că a intrat în vorbă cu a lui Costică a de la ferma de păsări; că are două, da una e profesoară de franceză la București. Și cu asta se mîndrește Guiu, parcă el n-ar avea fată președintă de tribunal la Craiova. Da așa e firea leatului pusă pe laudă. Tot cu Mitică o scoate la capăt. La vară cînd o veni în concediu, că trebuie să vină, o să-l pună să-i arate cum se leagă țevile una de alta pe sub pămînt de umblă apa prin ele, fără să se piardă în țărînă. Că despre tractoare, vorbește cu Ichim și învață și el, că doar n-o fi mai greu decît ce știe fecioru-său. Și cînd o pune mîna și pe-o brichetă, gata! Nu c-ar face economie de chibrit, nu, da' să nu-l mai vadă p-ăla că-i scapără flacăra sub nas și-l îmbie: „aprinde cuscre", că e dat dracului Costică; vede că stau amîndoi pe-o linie și vrea să se fălească cu Mitică al lui. „E de la „espoziție" cuscre. Trei zile la începutul ei s-a dat pe degeaba; mă mir că nu ți-a adus și ție băiatu'! Pe-a mea mi-a cumpărat-o Sanda, pe bani, a patra zi. Nu șade frumos să faci un dar cuiva din darul altuia!" Marcea a clătinat din cap în semn de îngăduință. Știe că-l minte, dar nu zice nimic. Se teme să nu se ia la harță cu nebunu' și să tragă Mitică la el cînd o veni în concediu, că trebuie să vină. E și frumoasă asta mică a lu' Costică. Și cu cine o semăna, că de frumusețea lui nu s-a speriat pămîntul! De bună seamă că moștenește de la mamă-sa. El dacă ar fi fost în locul ei nu l-ar fi luat pe Guiu de bărbat. Prea e palavragiu. Dar dacă pleci cu el la drum, nu ți se urăște. E și-ăsta un dar al omului. Un dar ori un năvar?

Marin Marcea rîde cu ochii în fumul țigării. Lovește spinările cailor cu biciul și se lasă purtat de gînduri. De două zile cară gunoiul pe cîmp și el, și cuscru-său Costică. O fi el Guiu cum o fi, da amîndoi s-au înțeles bine de flăcăi. Și s-au înțeles bine nu c-ar fi fost vecini, nu, dar aveau amîndoi cam aceleași gusturi. Au făcut milităria la un loc. În război a fost cu trei zile mai deștept decît el. A dezertat mai din vreme. Încolo, au fost tot timpul la un loc. Poate dacă ar fi fost în aceeași companie ar fi trecut linia frontului tot într-o noapte, și nu i-ar fi rămas dator nici de rîndul ăsta. De însurat s-au însurat la două duminici unul după altul. Pe vremea lor nu se făceau două cununii într-o sărbătoare. Zicea lumea că nu e bine să se vadă miresele între ele. De nunta lui nu-i place să-și amintească. Copiii s-au avut bine între ei; și-acum uite că Mitică vine la vară în concediu, că trebuie să vină, și poate-i aduce și lui o afurisită de brichetă, o ia de nevastă pe Sofica. Și foarte bine face. Aici o să treacă înaintea leatului. Că doar băiatul lui îi duce fata la București. Și-a mai trecut o dată. Zîmbește și mîngîie cu privirea coamele cailor. El are băiat și fată; Guiu, două fete. Bune fetele nu-i vorbă, dar parcă simți o mîndrie cînd îți pleacă un flăcău în armată. Cînd a plecat al lui l-au dus amîndoi pînă la tren și-a văzut el că nu-i e tocmai bine cuscrului. A ajuns. Zmucește de loitrele căruței, apoi îndeamnă caii cu glas de poruncă. În urmă a rămas grămada de gunoi din care se înalță abur cald, cu iz de mucegai. E plin cîmpul de căruțe. În capul locului se oprește. La vreo douăzeci de pași de locul unde se află el, se văd mușuroaiele cărate de Costică Guiu. Sînt puse una lîngă alta, ca niște munți pe care pămîntul n-a avut puterea să-i înalțe mai sus. Marcea clatină capul a dojană. Știe că acolo a fost pămîntul leatului. Au fost vecini cu locurile; el trei pogoane, Guiu tot trei. A cărat mai mult decît trebuia. Asta numai ca să se laude că pămîntul lui a fost mai bine muncit. Lasă că i-o zice el. La întoarcere nu se mai gîndește la nimic. Caii merg în trap, și căruța îl zdruncină pe pămîntul încă înghețat. Și lui nu-i place să i se zdruncine gîndul. Începe să cînte și iar pornește. Pornesc și gîndurile. Vrea să facă măcar patru drumuri pînă la prînz. În dreptul porții oprește o clipă și strigă din căruță:

— Ai Mario, a adus Niculae ziarul?

— Nu l-a adus, răspunde femeia din pragul ușii cu mînecile rochiei suflecate. Văruiește. Mai toate gospodinele din sat fac treaba asta mai cu seamă acum pînă se dă drumul la muncă. Ar citi ziarul. Poate pînă se întoarce din cîmp, vine și poșta. Nu-i e drumul pe acolo și nu se îndură să ocolească. Măcar că stă el la jumătatea satului după numărătoarea pașilor, dar jumătatea lui rămîne tot în dreptul căminului. Acolo e și sfatul și școala și poșta. Vin ziarele cu mașina. Îl citești la șapte dimineața în București, pînă-n prînz îl citești și la ei. De, Bucureștiu-i București; acolo se fabrică, acolo iese întîi. Înainte, de altfel cine avea ziar înainte? Oneie, cumnatu-său Petrache Marloiu, primarul, popa... popa făcea abonament numai trei luni pe an cît era învățătorul plecat în vacanță. Că vara nu stătea în sat. O avea pe mamă-sa bolnavă și se ducea la ea să-i mai aline suferința. Ziarele veneau rar, uneori o dată pe săptămînă. Trecea alde Temelie cu faitonul prin sat. Scrisorile le striga în fața primăriei. De nu te aflai pe aproape tu ori alt neam, i le lăsa notarului. Se întîmpla să se mai aprindă și focul cu ele dimineața, mai cu seamă pe o vreme ca asta. Acum le aduce și pe ele tot cu mașina, număr mare de abonamente. S-a întors treaba. Din ăi vechi, numai învățătorul a mai rămas cu abonament. Îl are pe tot anul.

Pe coama casei lui Oneie Sfîntu, scîrțîie un steag de tablă nevopsită; cum era steagul postului de jandarmi. La cea mai mică adiere de vînt, scîrțîie. De multe ori a vrut Marcea să-l doboare, dar n-a putut. Dădea cu un ciomag de-a azvîrlita. Da' asta numai noaptea, poate de aia nu-l nimerea. O dată s-a întîmplat de n-a dat cu prea multă forță și a căzut ciomagul pe tabla casei. A ieșit Oneie afară și-a început să înjure. Din noaptea aceea n-a mai încercat. Îndeamnă caii la drum. Răi vecini i-a mai hărăzit dumnezeu. Parcă dinadins a făcut așa ca să se răzbune. Într-o parte Oneie Sfîntu, în partea aialaltă, biserica.

La început n-a avut nici unul din acești doi vecini. Oneie a venit primul. A venit din lumea largă cu strînsură de bani din cine știe ce afaceri necurate, și-a deschis cîrciumă la ei în sat. Se vede treaba că i-a mers tare bine, că după o vreme a deschis moară cu „vals". Asta a făcut-o mai spre margine ca să vină și ăi din Petrichioaia. Era om trecut de patruzeci de ani cînd a luat-o de nevastă pe sora lui Petrache Marloiu. S-a mutat din odăile cîrciumii unde șezuse pînă atunci, în casa cumnatului. Avea Marloiu în timpul acela mai bine de-o sută de pogoane de pămînt, și ceva pădure. Au cășunat pe capul unui biet bătrîn, vecinul lui dintîi care nu mai avea pe nimeni, să le vîndă lor obrația de casă că-i dau bani și pe deasupra îl și îngrijesc pînă la moarte. I-au sucit mințile omului și-au făcut acte. La vreo două săptămîni după aceea, Marin Bădăloiu, din teafăr sănătos ce se aflase pînă atunci, a murit. A rămas Oneie și cu locul și cu banii, că omul n-avea moștenitori. S-a zvonit că i-ar fi pus otravă în mîncare sora lui Petrache Marloiu. Pe obrația lui, morarul a ridicat casă cu etaj, iar pe coama ei a înfipt steguleț ăla de scîrțîie și-acuma. Era tăiat cu foarfecele în tabla steagului „NIHIL SINE DEO...". O vreme, oamenii au crezut că ăsta-i numele adevărat al proprietarului. Își mai scriseseră și alții numele pe casă. În afară de Oneie nu știau cum îl mai strigă. Și pe ăsta tot ei i-l scorniseră. În timpul războiului l-a dat în judecată pe învățător pentru locul de școală de dincolo de gardul lui Marcea. Și ce s-a gîndit el că dacă a deschis cîrciumă și moară, n-ar fi rău să deschidă și-o biserică. Și într-un an de zile a deschis-o. A făcut biserică nouă pe locul care trebuia să se înalțe școala. A făcut-o cu turle răsucite ca a de la Curtea de Argeș și și-a pus numele pe ea ca și pe firma cîrciumii. Asta ca să se cunoască că-i a lui. După o vreme i-au întregit oamenii numele, au pus după Oneie, Sfîntu. Așa s-a trezit Marin Marcea cu niște vecini unu și unu; într-o parte ăla, în cealaltă toți sfinții din calendar. În spre gară steagul lui Oneie; în spre pădure, biserica. Nu poate pune omul un zarzavat de rău ei. Îi ține grădina umbrită pînă aproape de mijlocul zilei.

Cînd să iasă cu căruța din sat și să ia drumul Mavrodinului se întîlnește cu Oneie. Nu-i dă bună ziua. Chiar dacă i-ar da, tot n-ar primi răspuns. S-a gîrbovit de tot. Abia mai răsuflă. E trecut de optzeci de ani și n-are de gînd să se mute încă din partea dinspre gară, în partea dinspre pădure a curții lui. Îi poartă dușmănie mare lui Marcea. S-a înscris primul în colectiv. Au rîs de el și la București. Adică să nu fie în stare să-și lămurească nici măcar vecinul?...

De mult nu-i dă Marcea ziua-bună lui Oneie. De altfel dacă stă să se gîndească bine, nici nu știe dacă i-a dat vreodată. L-a simțit cu dușmănie pe cîrciumar încă de la începutul începutului. De cînd s-a trezit vecin cu el. Era flăcău pe-atunci. Umbla noaptea pe uliți cu Costică Guiu. Nu bătea pragul bisericii nici în tinerețe, dar cînd trecea prin dreptul casei vecinului, nu știe de ce, dar îi venea să se închine. Ce de ani au mai trecut de-atunci. Parcă o vede pe nevastă-sa: frumoasă, frumoasă, dar rea. Parcă era chiar mai frumoasă decît a lui Costică. Seara, stătea ce stătea cu el la poartă, și dădea fuga în casă. El rămînea pînă spre ziuă cînd se întorcea Guiu de la a lui, să păzească gardul Mariei. Nici în ziua de azi nu știe femeia. Nu i-a spus. I-ar crăpa obrazul de rușine. Sprijinea gardul cu spinarea și se gîndea. Se gîndea pînă-l vestea tovarășul printr-un fluierat. Așa aveau convenția. A lui Costică stătea mai în susul satului. „Da ce dracu' ați mai pus la cale mă?" sărea cu gura luînd drumul în picioare. Se potolea repede. „Acu a intrat și-a mea. Cînd te-a auzit pe tine că vii. Știi, toată noaptea am ținut-o așa, pe după umeri..." și-i cuprindea umerii prietenului cu un oftat. „I-a fost rușine să ne vezi". Să fi știut Costică atunci ce și-ar mai fi rîs de el. L-a ținut mai bine de doi ani Maria. Săraca, nu din vina ei. N-avea tată și nu vrea să se facă de rușinea lumii. Nu-i vorbă, era și săracă. Ea un pogon, el două. După cîte mirosise Marcea, nici soacră-sa nu-l prea avea la inimă. I se părea puturos. Pe vremea aia tot satul muncea la alde Oneie. Și Guiu muncea. El, o dată nu s-a dus. Măcar că stătea toată ziua de pomană pe prispă, da' la vecin la sapă nu s-a dus. Din pogoanele lui nu-și sătura mînia brațelor nici pe sfert. Dar de unde să ia altele?

Într-o zi i-a bătut în poartă.

— Hai bă la seceră că mi se strică grîu' pe cîmp.

— Nu merg.

— De ce nu mergi?

— Așa...

— Să mă dai tu pă mine dracului, dac-oi mai băga boabă în „valsul" meu.

Nici prin moară nu i-a mai călcat. Cum măcina el la trei luni o dată, îi dădea mina să se ducă pînă la Balta Doamnei. Abia de mai stătea la vorbă cu lumea. Cînd a făcut biserica, și nu de-atunci, chiar mai dinainte, a vrut să-l bată.

— Mai vinde-mi și mie o bucată de curte, Marine.

— Te pomenești că n-ai loc unde să-ntorci căruța.

— Nu d-aia, da' te mai scapi de datorii. Tu nu vezi că nici gard n-ai?

— Îți veni poftă să mă furi și pe mine de pămînt ca pe neica Marin? Vecinul l-a înjurat de mamă. Mamă-sa era moartă. Trei nopți l-a pîndit pe negustor, dar a lipsit de-acasă. Pe urmă i-a trecut necazul și și-a văzut de drumurile lui la poarta Mariei. Tot satul a muncit la ridicarea bisericii. Și Costică Guiu a muncit. El nu s-a dus.

— Nu vii bă să dai și tu o mînă de ajutor?

— Nu viu.

— Vă fac loc de închinăciune, nemernicilor.

— Ce-mi trebuie mie loc de închinăciune? Ce, ți-am zis eu să-l faci? Întrebarea sări drept în obrazul vecinului, de parc-ar fi vrut să-i scoată ochii.

— Da' ție ce-ți trebuie?

— Mie?... Pămînt să muncesc, aia-mi trebuie.

Cînd l-a auzit pe Guiu că se însoară, seara, la poartă, i-a spus fetei:

— Io plec din sat, Mario.

— Dă ce să pleci?

— Știu io?... Mă mai duc și prin alte părți.

— Ți s-a urît în satul tău?

— Nu.

— Atunci de ce să pleci?

— Păi ce să fac, să mă închin la casa lui Oneie și la poarta ta?...

Douăzeci și șapte de ani se împlinesc în toamnă de cînd s-au luat. A adus-o acasă fără voia soacră-si. Ce i-a mai zbîrnîit sufletul în primele zile. S-a înmulat repede mama fetei, dar nu găseau naș să-i cunune. Cine să se agațe la cheltuială pentru el?

— Dacă nu te aveai rău cu Oneie... În ziua aceea a vrut să-și bată soacra.

S-a pregătit de nuntă. A tocmit tot lăutarii pe care-i avusese Guiu. Buni lăutari. Cînta unul, Urea, din gură, de te ungea la suflet. Ce de lume s-a mai adunat la Costică. N-aveau loc în bătătură. Nu-i vorbă că și vremea a fost frumoasă. S-au dus și ei. S-a împrumutat Marcea de bani și i-a luat dirmea Mariei ca la femeile măritate. A scos ceva gologani Costică. La săptămînă a intrat în curte la naș-său cu căruță nouă. El nu se gîndea la căruță, ar fi vîndut-o și pe-a lui numai să mai facă de-un pogon de pămînt. Se mai găsea cîte un amărît să vîndă fie pe bani, fie pe bucate. Cu trei zile înainte de-a lui, Marin n-a mai știut ce-i ăla somn. Nu-i ușor să faci nuntă. O vară întreagă n-a mai văzut picior de pasăre pe bătătură. Avusese șapte găini. Să faci nuntă cu șapte găini. Da de, așa-i dacă vrei să mai cumperi un pogon de pămînt. A tăiat vaca. Ei, c-o vacă o scoți într-altfel la capăt. Simbătă seara au venit lăutarii să-i cînte găteala miresii. Pe poartă nu le-a intrat decît Costică Guiu cu nevasta. Marcea a turnat vin în pahare, și l-a luat pe-al său, l-a dus spre gură, dar gura i-a rămas încleștată și ca și cînd ar fi băut, a deșertat paharul peste bărbie, pe piept. Adică de ce să nu vină lumea și la nunta lor? Dimineața, popa i-a trimis vorbă că nu-l cunună. Și-a pus în gînd să dărîme biserica. S-a dus să-i ceară socoteală. I-a spus că pînă nu-i aduce scris de la Oneie, care-i ctitorul sfîntului locaș, nu-i pune pirostriile pe cap.

— Dă-mi bilet bre nea Oneie. Umbla cu lăutarii după el pe uliți, după cum e obiceiul. Vecinul i s-a uitat în ochi.

— Nu-ți dau.

— Că doar n-o fi biserica ta.

— Ba a mea e!

— Atunci, tu-ți biserica mă-ti!...

Nu l-a cununat popa și lumea n-a venit seara la masă. A zis că ce nuntă-i aia fără cununie? Poate că avea și lumea dreptate. Asemenea nuntă nu se mai pomenise pînă atunci. Nu te ținea nimeni de însurat dacă nu-ți citea popa, chiar dacă aveai hîrtie de la primărie. A rămas fără pămînt. A vîndut pogonul miresii ca să plătească lăutarii. Vacă nu și-a mai luat pînă după război. Numai Costică Guiu a venit, Costică Guiu, da fără nevastă. Ce i-au mai cîntat lăutarii în noaptea aceea,... oho, ce i-au mai cîntat...

„De cînd s-a făcut pămîntu', luna, soarele și vîntu
Atunci s-a făcut iubitu', Didă dragă.
Băiete din Asanaga, nu-ți mai bate calu' geaba,
Că mama n-o dă pă dada..."

Are doi copii: un băiat și-o fată. Fata e mai mică. E judecătoare la Craiova. Mitică e sudor la București. „Sudor superior", cum îl numește el. Vine la vară în concediu că trebuie să vină. Poate chiar să-i aducă și lui o brichetă din cele ce s-au dat la „espoziție". Și lasă să-i aducă. Ce, parcă se plesnește pămîntul dac-o avea și el bricheta lui?... Nu i-a dat Oneie bilet și au rămas „păgini" amîndoi copiii. Zicea lumea c-au să-i moară. Că se fac strigoi. Ei se jucau pe bătătură și muierea îi jelea de vii în casă. Au crescut copiii. Noroc că nu se mai dă certificat ca pe vremea lui „naționalitatea română, religia ortodoxă..." Să fie oare mai răi copiii lui?... Nu, nu, sînt oameni cinstiți amîndoi. „Fata i-a luat înainte ăstuia", gîndește Marcea cu glas tare. „Mitică e numai candidat! Minca-i-ar tata de nebotezați să-i mănînce!... Bă neortodocșilor!..."

Două drumuri a făcut Marin Marcea, numai două drumuri. A rămas și cu ziarul necitit. I l-a pus nevasta între stinghiile ulucii ca să n-o mai strige de la vărult. Dar uite că s-apropie seara și el nu s-a întors din cîmp. Să nu-l fi văzut ea? Sau el n-a văzut ziarul? Asta nu e cu putință. S-ar fi răstit cum îi e obiceiul.

— Am încurcat-o pe ziua de azi. Brava, tovarășe Marcea. Treizeci de procente încasezi azi, auzi? treizeci de procente. Și rămase mai departe pe grămada de gunoi, care răspîndea în jur un iz ușor de mucegai. Dă să-și aprindă o țigare, dar nu găsește. Se scotocește bine prin buzunare, tot nu găsește. Își pleacă privirea pe un petic de pămînt bătătorit chiar de bocancul lui. Trei mucuri de țigări stau lipite de umezeala pămîntului. Mi-am fumat rația pe ziua de azi. Zîmbește și bate cu palma pe grumaji caii mirați de așteptare.

Noaptea a căzut o ploaie tinerească, ploaie de început de primăvară, să spele murdăria zăpezii. N-a prea dormit. L-au frămîntat gîndurile ca pe-un aluat bine dospit. Gînduri rămase de peste zi. Cît necaz a tras de pe urma copiilor nebotezați, numai el știe. Nu-i place să și le amintească. Cu toate acestea anume lucruri din vremea aceea îi stau și-acum înaintea ochilor, ca desenate c-un creion roșu. Astuia mai mare îi scornise-ră poreclă: „Mitică al lu' Marin Ireticu". Și-ar fi scris și el pe casă numele ăsta nou ca alde Oneie pe-al său, dar n-avea țepușe în ce să-l înfige. Dacă ăla și-a pus „NIHIL SINE DEO", să-i pună și el în față: „MARIN IRETICU". Numai așa ca să se vadă că mai au și alții două nume.

— Eee, da mai duceți-vă dracului de gînduri, se resteșe Marcea amintirilor. Din pricina voastră am pierdut azi șaptezeci de procente pe puțin. Ar cam fi vremea să-ncep socotelile cu Costică. Primăvara trece cît ai zice pește. Și la urma urmei Mitică poa-să vie mai curînd în concediu. Și la un caz, n-o să stea băiatu' s-aștepte după fata lui. Degeaba se tot fălosește Costică. Nu zice nimeni, fată frumoasă, păsări cu brevet de „esport"... Ea cu mîna ei semnează tot. Ea și președintele. Da' mai întîi se iscălește ea și la urmă președintele. Mare șmecher și Guiu ăsta, prinde momentul cu cîte una și se fălește pe

Desene de VICTOR CUPȘA

ULTIMA NOAPTE

ION ALEXANDRU

Cititorului

Versurile pe care le vei citi mai jos
le-am scris în ultima, foarte lunga, noapte
a anului una mie nouă sute șaizeci și trei
pe șantierul 16 Februarie-Corbeni
de pe malul stîng al Argeșului
în baraca de lemn numărul unsprezece
pe dunga patului de fier de sub comutator.

Cu zăvorul tras și la lumina unei lumînări
să nu știe nimeni că sînt înăuntru —
din cînd în cînd coboram desculț la geam
să simt anume cînd îl mușcă înghețul.

Ceasul l-am pus să sune la ora douăsprezece fix
pentru a ști exact momentul din care trebuie să văd
cu alți ochi lucrurile...
Din cînd în cînd trăgeam o dușcă de vin
din sticla alăturată — de parte de ai mei
și zmulgînd atent săgețile albe din platoșa
înstelată a scutului meu.

Elegie

Cei mai vechi și dezghețați din munți
Pleacă brazii tineri pe ninsoare.
Rădăcinile rămase în pămînt
Singerînd, înghețată sub picioare.

Atît de mulți și limpezi aleargă prin eras
Și sînt primiți cu bine în fiecare casă,
Unii ajung cu capul pînă-n grindă,
Alții abia cu coatele pe masă.

La loc de cinste și împodobit,
Un brad înalt înseamnă demnitate.
De Anul nou în casă cu-n astfel de străin
Mai bubuit e focul și vinul e mai vin.

Cu-n măr în mînă și cu-o luminare
Cu-n ursuleț și-o vulpe de carton
Stau brazii nedormiți cîteva nopți și-o seară
Apoi un dor de stele începe să îi doară

Brațele se-ndoaie, luminile se sting,
Pe la genunchi și coate, un fel de furnicare,
Culoarea se-nnegrește și o mînă gravă
Înghesuie-ntr-o tindă coroana lor bolnavă.

Ar vrea să plece brazii... puterile nu-i țin,
Munții-s așa de-aproape, se-mpiedică și cad
Paznicul de stradă, întunecat i-a prins
I-a scos țiriș din urbe pe vînt și i-a aprins.

Cei mai zvelți și dezghețați din munți
Pleacă brazii tineri pe ninsoare
Rădăcinile rămase în pămînt
Singerînd, înghețată sub picioare.

Muntele alb

Peste prăpăstii, mai presus de brazi,
Mai presus de vînturi, învăluit în ceață,
Împrejmuit cu drumuri, muntele în alb
Mai stăruie-n lumină cu epoleți de gheață

Cărări și aripi zilnic încercate
Urcau viteze spre crestele abrupte
Spre seară-nvinse se-ntorceau acasă,
Cu frînele și sulițele rupte.

Soborul strîns în taină la temelia lui
Luă o hotărîre din mii de felinare,
Asaltul să pornească prin interior,
Săpînd mai multe tunuri de goluri verticale.

Perforatoare luți au și intrat în piatră
Țiuie riurile din mii și mii de guri,
Brazii sînt călăreți cu vești, ce-aleargă
Strigînd, tușind prin marile păduri.

Ies vagonetii-n ritmuri ne'ntrerupte,
Numai cu pietre moarte și sterile.
Zăpezile plesnite în straturi se retrag
La poalele pădurii mîhnite și umile.

Barajului înohipuit aici,
Zăpezile acestea prim lac de-acumulare...
Perforatoarele-ncălzite întinse pe genunchi...
O aripă comună ne șterge de sudoare.

1963

Poate că ar fi bine tu să rămîi aici,
Să plec eu singur mai departe
Drumul îl știu de-acuma cît de cît
Și e-o rușine noaptea să spun că mi-e urît.

drept. Dacă ar fi pe numărătoare, el nu s-a iscălit în toată viața lui, cît se iscălește Sofica într-o săptămînă. Auzi, să știi tu că rațele nu sînt primite în Franța fără iscălitura ta! E o treabă, și asta! Da' nici cu al lui nu-l e rușine. I-a povestit odată că a sudat niște console la douăzeci și nouă de metri înălțime. Nu prea știe ce-i aia consolă. Adică nu știe de loc, de ce să-i fie rușine? De bănuit, bănuie. Da' nici pe Guiu nu-l întreabă, cu toate că e sigur că nici el nu știe. Prinde el faza înainte de nuntă și-l întreabă pe Mitică, și-atunci se schimbă treaba. A venit odată fata din Craiova, a fost în trecere numai. S-a interesat de cumnată de fata lui Guiu și-a zis că „o să-l consoleze ea pe frate-său". Deci trebuie să fie ceva întărîturi consolele alea de care-i vorbise băiatul, dar nu e încă sigur. La nuntă are de gînd să nu-l ierte, întîmplă-se ce s-o întîmpla. La urma urmei dacă n-o lua Mitică de nevastă, fata nu i s-ar fi făcut bucureșteană. De pomană face el pe îngîmfatul. Se vede că n-a auzit povestea cu buletinul, și să nu-l facă să i-o spună că pe urmă... Îi vine să iasă afară și să măsoare firul ploii. De-ar veni o dată și nunta asta. Să vadă și în bătătura lui, nuntă ca toate nunțile. Acum n-o să se mai contreze popa Tache la cununie. Are poftă să pună lăutarii să-i cînte cîntecul de la nunta lui. Da asta luni, să nu zică lumea că s-a-mbătat de bucurie și nu știe ce face. Și lumea ca lumea, n-ar fi nimic, da ce te faci cu Costică? Cînd o-ncepe ăla să-și aprinză țigara de la brichetă și să se uite cruciș, îi taie pofta de cîntare. Luni, e altă treabă. Dacă face pe nebunu' își ia lăutarii după el și se duce în fundul grădinii. Să vedem îi dă mîna să se ție

— Bună seara tată. Ce faci? stai singur?

— Nu. Stau cu mă-ta. Văz că pe tine nu te prea îndeamnă inima la ai tăi. Mitică zîmbește. Marcea nu-l vede, îl bănuie numai. N-are poftă de țigare, dar își scoate una. Strică un băț, îl strică și pe-al doilea, așa ca să vadă tilharul ăsta, mînca-l-ar tata să-l mănînce, cît e de greu fără brichetă.

— Cînd vii pe la noi...

— Care voi? întreabă Marin cu gîtul întins în altă parte. Care voi?

— Pe la mine și pe la Sofica.

— Aha... Gîndeam că vrei s-o bagi și pe soru-ta. Aia o dată femeie, nu ca tine. Tu semeni cu mă-ta, așa să știi. Fata aia și cu mine sîntem oameni dintr-o bucată. La noi, vorba e vorbă, nu... și lovi cu palma-n prispă.

— O să-ți dăm o brichetă.

— Nici că mai am nevoie. Dacă vrei să știi, și poți să-l încunoștiințezi și pe socru-tău, flacăra de benzină face rău la organism. S-a anunțat la sfatul medicului. Asta-i. Spune-i și lui să nu moară prost. Eu aprind de la chibrit. E mai medical. Asta pe de o parte; mîine să faci bine și să șezi acasă. Trebuie luat vițelu' ăla. Văz că alde Costică habar n-are că nu mai sînt decît trei zile pînă la nunta fie-sii. Băiatul a rîs din nou, și din nou Marcea și-a aprins țigarea de la flacăra chibritului. Poate că să nu mai trăiască el pînă în toamnă cînd s-o face iar „espoziție". Lasă că n-o să se mai roage de unul și de altul. Se duce singur să-și ia.

— Să fii dumneata sănătos de cînd l-am luat. Gîndești că

— Tată, ce-i cu dumneata acasă? Doar nu te-a supărat careva? A tresărit. „Ce vorbă domoală are „nebotezatul" ăsta, mînca-l-ar tata să-l mănînce. S-a oprit la mine să vadă dacă nu m-a necăjit careva".

— Fata aia, soru-ta Ana, ea mă necăjește Mitică. S-apropie timpul de biserică și ea nu vine.

— Vine ea n-ai grije. Timpul de biserică lasă-l să treacă. Noi nu ne cununăm!

O clipă, Marin a rămas înmărmurit, numai o clipă. Apoi tot necazul adunat în el de atîta vreme a năvălit afară ca un trăznet.

— Pă mine să nu mă faci dă rîsul lumii dom'le dă la București. Faci nuntă cu popă, auzi? Cu doi popi o faci. Mă duc cu camionul gospodăriei și îl încarc și p-ăl din Balta Doamnei. În curtea asta io comand cît oi mai trăi. Așa... și trînti cu pumnul în scîndurile mesei de parc-ar fi vrut să rămînă înfipt acolo, ca lama unui cuțit.

— Te necăjești de pomană tată.

— Să taci! se răstește Marcea fără să-și ridice pumnul după scîndurile geluite. N-am nevoie de cuvîntul tău. Ori faci așa cum zic eu, ori de unde nu, stric nunta Mitică. Auzi tu? O stric! Ne făcem de pomină pe întreg pămîntu', da nu-mi pasă. Întîi și-ntîi n-am putut să mă numesc în rîndul oamenilor din pricina ăstuia. Și arătă cu privirea peste gard, spre casa lui Onele. De rău' lui n-am putut. Și-acum cînd am forță să-ți fac nuntă cu toții popii din raion nu mai vrei tu?... Își șterse

tor, de parc-ar fi vrut să-i atragă atenția că nu trebuie aștepte. Acum nu mai trecea decît un accelerat după nopții. Degeaba a trimes Marin Marcea căruța în gară aducă fata de la tren. Căruța s-a întors goală. Așa a avut norocul să nu se poată mîndri cu judecătoarea lui. „Mîncar-o tata de nebotezată, nu mai vine!" își continuă el fuga gîndului. Acceleratul de unu patruzeci nu oprește la ei în gară. Simți un necaz mare pe trenurile astea care trec fără să oprească. Poate cu el ar fi venit. N-o fi avut legătură la vreme da cu el, fără îndoială că ar fi venit. I se năzări să lovească din nou cu pumnul în masă, dar se opri. Nu se cădea. Era și prost așezat; în fruntea mesei între ginere și nun; adică și nuni. Într-o parte îl avea pe meșter, în cealaltă pe Ion Prainea președintele. Îi vedeau și ei că se amărăște, dar n-aveau ce-i face. A încercat să-și descrețească fruntea, și n-a putut. Îi venea să se mai repeadă o dată pînă-n drum. Poate, cine știe, n-o fi văzut-o Ilie... Ridică primul pahar și-l închină în sănătatea tinerilor, pentru belșugul casei lor. Gheorghe Barză atîta aștepta. Cîntecul vioristului trecu pe deasupra mesei ca o chemare la bucurie:

„Și-am zis verde bob de rouă,
Și-am să-mi iau șaretă nouă..."

Ei, dacă-ar fi oprit și-n gara lor acceleratul de unu patruzeci...

Încetul cu încetul, cutele după fruntea lui au dispărut. Una singură a mai rămas împărțindu-i palma frunții drept în două. Era trecut de miezul nopții. Poate că trecuse și accleratul. El nu-l auzise. Se pregăteau mesenii să dea darul. Abia pe urmă începea petrecerea în lege. Petrecerea și jocul. Și el jucase. Jucase o dată cu mireasa, o dată cu soacra-mică. Urma acum s-o ia la joc pe nună. Da pe care s-o ia întîi? Pe-a lui Ion președintele sau pe-a meșterului? Grea dezlegare.

Din vreme în vreme, ducea paharul la gură și se gîndea la Ana. Dar Ana n-a venit. A așteptat-o toată noaptea. Și-a ținut privirile ațintite spre porțile mari, răspunzînd rar la întrebările lui Guiu, cu care se trezise vecin fără să știe cînd. Îi căuta fetei dezlegare dar nu găsea. Din timp în timp, își ștergea cîte o lacrimă pe furiș, mîrîndu-se că-i vine să plîngă. Barză cînta cu urechea lipită de vioară undeva la mijlocul mesei:

„De cînd s-a făcut pămîntu', luna, soarele și vîntu',
Atunci s-a făcut iubitu' Didă dragă.
Băiețele din Asanaga, nu-ți mai bate calu' geaba
Că mama n-o dă pă dada..."

Cîntecul acesta a fost și cîntecul nunții lui, într-o curte pustie, cu un suflet pustiu. „Ți-aduci aminte mă cuscre Costică?..." Guiu nu i-a răspuns. Îl întrebase numai cu ochii. E, acuma da; să vadă lumea nuntă: nuntă făcută de el. Marin Marcea, conducător de căruță în brigada lui Nae Verdețu. De i-ar veni și fata... Și din nou își aduse aminte de acceleratul de unu patruzeci care nu oprea la ei.

— Of, mamă! Zi, mă Gheorghe; zi, mă, pînă ți-o răgușì vioara...

Pentru o clipă a uitat-o. Nunta era în toi și mînia lui Onele dădea ocol ulucilor. Cuta, care împărțea fruntea socrului mare pe din două, a dispărut și ea. Nu-și mai dorește decît un singur lucru: să se vadă și c-un ginere. Mitică ar veni la nunta soră-si, n-ar face ca ea. Atunci o să aibă băiat și noră, fată și genere. Să vedem ce-o să mai zică Guiu. Îi ia piuitul. O clipă, cutele i-au apărut din nou pe frunte. Nunta fetei o s-o facă la băiat acasă și el, Marin Marcea, conducător de căruță în brigada lui Nae Verdețu, n-o să mai fie socru mare. A zîmbit. Da, dar el a fost o dată. Costică Guiu cu două fete... Din ce parte a lumii o să fie bărbatul Anei? Nu-i poartă de grije. Știe ea să și-l aleagă, că doar daia-i judecătoare... Numai de nu s-ar ține cuscrul contra și să vrea nuntă cu popă. Dar îl lămurește el cu binișorul că știe cum; a învățat de la Mitică. Clatină capul. Multe gînduri îi mai vin în minte. Nu-l slăbeau nici măcar la nunta băiatului. Oamenii începuseră să strige darul. Trecuse de unu, se apropia jumătatea mesei. Marcea auzi strigarea lui Gheorghe Barză:

— Nune mare și masă frumoasă! De la Ilie Cușmete...

— Să trăiască!

— De la Nicu Popas... Și Marin asculta, umblînd cu gîndul și prin gospodăria lui Cușmete, și prin a lui Nicu Popas, a lui Niculae Sotir, Stan Piață... Îi venea greu să treacă așa, după o uliță pe alta, și să intre în fiecare curte după felul cum erau așezați oamenii la masă. Îl muncea un gînd. Să vorbească cu Ion, președintele să-i dea mașina și să-i ducă pe toți la nunta Anei. Nu de alta, dar să nu creadă socrul mare că n-are și el oamenii lui...

— El, mă, Ana tatii, mă. Să nu vii tu la nunta lui frate-tu...?

Apoi s-a luat la ceartă în gînd cu Guiu. „Rău îmi pare că nu te-am luat cu mine Costică astă iarnă la Craiova, s-o auzi cum vorbește la tribunal de-o ascultă toată lumea. Să fi auzit cu urechea ta și să nu zici mîine poimîine că mă laud. Da lasă, vine ea vremea..."

— Nune mare și masă frumoasă! se auzi din nou glasul lăutarului tăindu-i gîndul. De la Petre Predică. Urmă o clipă de tăcere.

— Lasă să dea că are de unde, i se lipi de urechi un glas de femeie. Numai el cu femeia are 380 de zile, băsca copiii. „Pachița lui Tănase Argaliu. Așa e ea rea de gură".

Curînd s-a terminat strigarea darului și lumea s-a ridicat la joc bătătorind pămîntul curții neted ca lipeala unei odăi. Marcea a rămas singur la masă. Cînd s-a trezit din gînduri, lui Guiu îi cînta Onea pe prispă, la colțul dinspre drum. Din răsăritul satului, soarele i-a dat bună-dimineața, așa cum da el de obicei tuturor munților pămîntului. I s-a făcut și lui poftă de lăutari. L-a luat pe Gheorghe și-a plecat spre fundul grădinii. Barză i-a înțeles suferința.

„De cînd s-a făcut pămîntu..."

Marcea i-a mulțumit cu ochii.

— Nu mi-a venit fata, Gheorghe, ce știi tu.

— Știu bre nea Marine. Și a turnat vin în paharele aduse anume de la masă.

„...luna, soarele și vîntu'..."

Într-o vreme i s-a părut forfotă în curtea din față. Îi povestea lăutarului despre judecătoare, tot ce-ar fi vrut să-l spună cuscrului. Jucau femeile rachiul. Ce-o fi făcînd Costică printre atîtea femei...?

— Mă, Marine; Marinee... N-a vrut să răspundă. Se uita la vioara pe care cel căruia îi povestise o culcase în iarbă cu arcușul alături.

— A venit fie-ta, mă... Și-a frecat urechile cu palma. Oare n-a auzit bine? Mă, tu n-auzi? A venit Ana, fie-ta...

— A venit tovarășa, nea Marine.

— Am auzit mă, și ce vrei? Gîndul îi alergase de mult în întîmpinarea Anei îmbrățișînd-o în parte, dar de sculat din iarbă, n-a vrut să se scoale. Astăzi? Astăzi să vină. Dă ce-a mai venit? Știe ea mînca-o-ar tata s-o mănînce, că io am așteptat-o toată noaptea? Apoi se resti din nou: Ce să mai cauți azi, Gheorghe, că nunta s-a isprăvit, și Guiu și-a rîs de mine în gînd cum a vrut. Am simțit io.

S-a trezit cu fata în brațe.

— Mă puseși pe jar, mă fata tatii, mă. Alde Costică te-a văzut venind? Mai zi-l bă Gheorghe o dată p-ăla de-mi place mie. Azi mai fac o nuntă. Fata a hohotit și i-a strecurat ceva în buzunar. Credeam că nu mai vii, îi spuse judecătoarei mîngîind-o cu privirea. Fata înălță din umeri fără să-i răspundă. I se umeziră ochii. Își îndesă mîinile în buzunare și se întoarse cu fața spre cîmp. În cel dinspre Ana întîlni un obiect ciudat. Semăna cu o tabacheră orășenească. O desfăcu. Își luă o țigară și închizînd-o la loc, din marginea ei țîșni o flacără mică, o flacără ca la bricheta cuscrului, da parcă mai frumoasă. Porni grăbit spre capul prispei unde-i cîntau lăutarii lui Guiu.

— Ia cuscre, servește o țigare și-așteaptă să ți-o aprind, poate-i fi rămas fără combustibil.

A doua zi, marți după nuntă, și-a cumpărat șase pachete de țigări ca să servească pe toată lumea. Păcat că-i plecase fata. Numai cu Costică Guiu a stricat vreo patru pachete. Da' nu-i nimic. Să se învețe o dată minte și să nu se mai laude cu bricheta lui...

La vreo două săptămîni după aceea, a dat într-o zi cu pasul. Acum jumătatea satului cade drept în poarta lui. Și-a făcut casă nouă Gligore Nucaru în marginea dinspre gară... Treaba asta i-a venit în minte în ziua în care vîntul i-a stricat numele lui Onele. I-a smuls cîteva litere din steguleț. A rămas numai „NIHIL...DE". Poate că într-o dimineață o să rămînă agățat un singur cuvînt: „NIHIL..."

De sus în jos

Altul o să vină după mine-aici,
Cu-n alt tren și dintr-o altă gară
Va dormi poate-n același așternut
Și-o servi portarul cu-o țigară.

Noaptea de pe același singur pod
Va înnegri cu umbra apele-nghețate.
Sprijinit de-același răsărit
Va lăuda lumina din cetate.

Culorile doar le va-nțelege altfel,
Mai pătimaș și mai pe fiecare:
Negrul într-adevăr întunecat,
Roșul mai limpede și mare.

Și unghiul va fi altul din care va prăsepe
Pe care vînt coboară ploile din munți
Și ce aduc la vale în desagă
Spinările cățuilor mărunți.

Eu las această pînză aici, neterminată,
Paleta și penelul și un dor.
Eu să fiu cel reîntors aici peste o vreme
De sus în jos, din vîlvor.

Plec la gară

Melodii de dragoste, muzică de dans,
Fetele șantierului —, toate
Băieții-nvîrt întunecați
Viscolul în rochii decolțate.

Panglici multicolore încheiate-n lumini,
Dans în munți într-o sală de mesa.
A început să ningă. Prin geamul aburit
Toate fețele se mută în mirese.

Plec la gară, singur prin zăpadă,
Munteie nu-mi iartă hainele subțiri.
Mă-nvelesc cu somnul celor din baracă
Și-mi sărută urma ultimele știri.

Rîul ascuns

Umblu pe un deal îmbrăcat de iarnă
Spun bună seara puținilor cunoscuți,
E-o grabă-n vorbe și-o scînteie-n gesturi,
Nimeni nu știe practic rîul pe unde ar veni.

Se-aude el acolo, dedesupt,
Dacă-ți lipești urechea de pieptul unui brad
E-un străveziu ritmat de lire agitate
Și-un dor nebun al lui de-a năvăli sub stele.

Eu pot atîta doar să povestesc
Virtejul lui ce noaptea ne frămîntă
Și să lansez îndemn unelteior și ploii.
El trebuie văzut și cunoscut — descoperit.
Lumina lui ne chinuie,
Drumuri sînt multe, ocolind, și roci
Spre-adîncul orb al rîului ascuns.

Astăzi în zori

Astăzi în zori am împlinit două zeci și doi de ani,
E limpede că nu s-a întîmplat nimic deosebit.
Pămîntul doar s-a trezit puțin mai de dimineață,
L-am văzut cu mîinile-n buzunare fluierînd prin ceață.

Stelele au apus oleacă mai tîrziu,
Poate și pentru că n-am dormit acasă
Acolo mama toată noaptea a făcut foc,
Lampa toată noaptea m-a așteptat somnoroasă.

Cîinele Azor, toată noaptea, a scîncit la geam,
Ca-ntotdeauna cînd e foarte frig
Și cînd înghață urmele către tinină;
De-atîta vise singerînd sub lună.

Aici sînt pe-un șantier cu niște oameni care
Mă iubesc ca pe un lup de mare,
Măsor distanța dintre ei și nori
Cu versuri, izbuite uneori.

Toți

Toți vor să plece de Anul nou acasă,
Voi rămîne singur cu cei mai tînăr în baraca
de șantier
Oglinda noastră comună se va uita la mine mirată
Cu ochii ei căprui de fată.

Trebuia să rămînă unul din mulți,
Să țină focul treaz neîntrerupt.
Și dacă ne întreabă de toți cineva mai mare
Să-i răspund eu anume, pentru fiecare.

Îmi voi cumpăra și eu un vin
Mă voi împrieteni cu fata de la telefoane
Chiar în clipa asta o voi striga afară
Să-i spun că ninge și-i aproape seară.

Toți vor să plece de Anul nou acasă
Coboară munții cu geamantane delirante în gară
Astăzi îi trimitem pe cei mai în vîrstă și mai
de departe,
El trebuie să treacă dincolo de ultima noapte.

NUVELĂ de CONSTANTIN GEORGESCU

Costică cu cine se-ncuscrește. Fata lui are telefon pe masă. Poate acum și l-o fi mutat la capul patului, că așa era vorba cînd a fost ultima oară pe la ea. De fapt și cu telegramele s-a mîndrit că nu le-a scris el, l-a pus pe Guiu să le scrie. „Tovarășa Ana M. Marcea, Calea Bucureștiului 253, Craiova". Și dedesubt, „tovarășe judecătoare". A rămas singur în curte. Un vînt subțire scîrție steagul de deasupra casei lui Oneie. Ce să fie cu fata? El a așteptat-o de-aseară. Dacă ar fi cu putință ar ține nunta pe loc numai să vină ea. Timpul a trecut. Nunta s-a mutat de mult în curtea lui Costică Guiu. Pe el nu l-a băgat nimeni în seamă de parc-ar fi fost un nuntaș de rînd poftit în ultima clipă și nici decum socru mare. Într-o vreme, a auzit lăutarii trecînd pe drum. Îl aduceau pe naș. Ce ceartă a mai avut Marcea și cu povestea asta. Ceartă că cine să fie nașul. Meșterul lui Mitică, nu că el e. Alde Ion Prainea, președintele, nu că pe fată el o cunună. Cum s-or fi împăcat, numai dumnezeu știe. Da de umblat umblă amîndoi cu lăutarii pe drum; și meșterul, și președintele. Dă meșterul ăsta niște chiote, de parc-ar fi la nunta lui fiu-său. De vineri seara a venit .Ds' cu Ana ce să fie?... Vremea trece nestingherită. Soarele și-a mutat dogoarea în partea dinspre apus a satului. Noroc că masa e pusă sub vișini. Asta a fost dorința lui. Să petreacă lumea pe bucata aceea de pămînt, pe care a plîns nevastă-sa în noaptea nunții. Lăutarii trec din nou prin dreptul casei. „Se duc să joace apa", gîndește Marcea și gîndul i se schimbă în zîmbet.

ei; de mirare cum de avea loc tot satul în ograda lui Marcea. I se părea că s-a mărit pămîntul. Se mulțumea să bată însă numai cu pumnii în uluci. Lovea cu ură pînă-i amorțeau, apoi se potolea deodată și mișca din buze de parcă și-ar fi vorbit sie însuși despre cu totul alte lucruri. Se înnoptase. Nici Marcea nu-și găsea locul. Umbla și el din nuntă pînă la poartă și-ndărăt, cu gîndul fie la telegramele pe care i le dăduse fetii, fie la telefonul pe care Ana poate că și l-a mutat la capătul patului. Numai că el nu mergea ascuns în umbra gardurilor, ci o ținea drept pe jumătatea curții. De altfel în ograda lui n-a fost umbră în noaptea aceea. Din loc în loc, becuri mari, albastre sau roșii, rîdeau în pomi, amestecîndu-se cu zîmbetul vișinelor coapte. Asta era mîna meșterului. Păcat de frumusețea asta care-l înconjoară, dacă sufletul lui nu e mulțumit. Ieșea din timp în timp în mijlocul drumului, și cu toate că știa că la ora asta nu mai vine nici un tren, se încăpățîna să privească spre capătul satului acolo unde știe că e gara, vreme îndelungată.

— Ce vrei mă omule, n-o fi putut fata să vină și pace bună, încerca femeia să-l facă să uite. Nu te mai frămînta atîta. Bagă lumea de seamă și nu șade frumos.

— De fă, fimeie, ăi fi avînd și tu dreptate. Da chibzuiește și tu. Ana mea să nu poa-să vie cînd o cheamă tată-său...

Masa s-a așezat tîrziu, cînd s-a aprins și luna, bec mare și galben, amestecîndu-și lumina cu a celor din curte. Trecuse de mult și personalul de nouă. Trecuse fluierînd lung, stăruind cu mîna sudoarea frunții și se dărîmă pe un scaun. Asta nu se poate. Cît oi trăi io, tot copilu' meu rămîi băă „nebotezatule!"

— Tată...

— Nici un tată. Io asta ți-am zis.

Curtea era goală. Într-un moment de liniște, se auziră lăutarii cîntînd la Ion Prainea, președintele.

— Ce să mai caut eu în biserică dacă pe dumneata nu te-au primit...

— Asta cam așa ar fi. Da' tocma că nu m-au primit pă mine...

— Și nici pe noi n-a vrut să ne boteze. Dac-ar fi soră-mea Ana, te-asigur că și ea ar zice la fel.

— Dacă și ea ar zice..., se înmuie bătrînul ca la auzul unui cuvînt magic; dac-ar zice și ea... Treaba voastră, da' n-o să ne intre nimeni în bătătură cum n-a intrat nici la mine Și-o să-i crească bojocii lui „NIHIL" ăsta.

— Vine lumea tată. N-o să avem loc în curte de cîtă lume o să vină. Numai să vezi dumneata ce petrecere o să fie.

— La urma urmei io necununat, voi nebotezați, niște irotici. Se opri. Avea ca un început de zîmbet în priviri.

Soarele s-a mutat acum pe coama pădurii. O dată cu el, s-a mutat și nunta în curtea socrului mare. De șapte ori a aprins popa luminările în policandrul bisericii, și tot de șapte ori a suflat în ele. Oneie a ascultat de după uluci vorba lui și-a feciorului. Hotărîrea lor l-a lovit ca o măciucă în moalele capului. A măsurat drumul pînă-n poarta bisericii tot de vreo șapte ori.

— Îi vezi părinte?...

— I-am văzut dom'le Oneie. Mă tem să nu se ia satul după ei. Altceva nu mai vorbeau. Își întorceau spatele unul altuia ca doi oameni certați și-și măcinau mirările în gînd. Dacă l-ar fi văzut pe Marcea cărînd toți popii din raion la nunta lui fiu-său cum se lăudase la început în biserica lui, că a lui era biserica, scria și-afară, ar fi întinerit cu zece ani. Continua să se plimbe în umbra gardului înalt dinspre vecin, ca un cîine bolnav, neînvățat cu înălțimea. Rostea cîteva cuvinte, apoi se oprea, ca și cum ar fi rămas dintr-o dată fără glas. Îl înnebunea veselia din curtea socrului-mare. Îi venea să strige, să urle la

JUCARII — Fotografia: FLORIN DRAGU

Două seri de poezie la cenaclul „N. Labiș"

Programînd consecutiv două poeme și două cicluri lirice, cenaclul nostru a încercat recent o „secțiune transversală" în șantierul de creație al tinerilor poeți. Judecînd după numărul record al participanților, după interesul manifestat de cîtiva valoroși poeți virstnici, precum și după tonul deosebit de viu al discuțiilor, se pare că o asemenea inițiativă a fost binevenită și rodnică. De-a lungul celor 5 ore de dezbateri, impresia constantă a fost aceea că acest „atelier de lucru" se află conectat în circuitul străduințelor de a înprospăta și a adînci valorile tinerei poezii contemporane.

Au fost multe explozii de entuziasm în cele două ședințe ! Acum, cînd ecourile aplauzelor s-au mai stins, încercăm nu a ne înscrie în continuare la cuvînt, ci mai degrabă a informa cititorii asupra conținutului celor două seri de poezie.

Prima a fost închinată poemului (două lucrări despre Hidrocentrala „1 Februarie" — Arges : „Malul nedrept" și „Manole. Manole...", aparținînd lui Ion Gheorghe și respectiv Anei Blandiana). O asemenea „ordine de zi" răspundea unei probleme de actualitate a creației tinerilor poeți. E meritul celor doi autori de a fi tălmăcit cu emoție epicsode din-tr-un măre act de creație al poporului nostru, în anii socialismului. Realizarea artistică a poemelor, deși umbrită pe alocuri de stîngăcii și opacități, atestă „forța pe care o au poeții din zilele noastre de a vibra profund în fața unor asemenea pagini de măreție".

Numeroasele luări de cuvînt au subliniat autenticitatea substanței de viață, caracterul meditativ al multor pasaje din „Malul nedrept", adeziunea („frenetică, dar și cu posibilități de obiectivare necesară" — Marcel Breslașu) la destinul oamenilor care lucrează și birue acolo unde e mai greu, străduința autorului de a desprinde festivul de cotidian („dimensionare mitologică a oamenilor epocii noastre" — Gellu Naum), „tehnica poetică specifică lui Ion Gheorghe" (Eugen Barbu). Vorbitorii i-au recomandat autorului renunțarea la unele întortocheri și supralicitări ale metaforei, structurarea și gradarea mai riguroasă a materialului poetic.

În celălalt poem, „Manole, Manole...", factura dramatică rezidă nu atît în conturarea unor tablouri aspre de șantier, cît în permanenta confruntare a eroului liric cu o lume pe care acum o descoperă și ale cărei dimensiuni psihologice caută să le „absoarbă" în ființa sa. Cursiv, unitar în construcție („de la ceva nebulos, de la impresiile unui cărturar care vine pe șantier, pînă la găsirea sensurilor majore ale confruntării cu viața" — Ion Horea), ceea ce scade pe alocuri temperatura acestui poem nu e atît impresia de supraaglomerare metaforică, vizibilă în celălalt — cît facilitatea unor expresii. Sînt însă multe dovezi de foarte bună stăpînire a tehnicii prozodice, de evidențiere prin ea a conținutului emoțional. Privit în ansamblu, „Manole, Manole..." marchează stadiul în care personalitatea Anei Blandiana, tinzînd spre maturizare, se definește deosebit de pregnant (printr-un „act vibrant de adeziune la contemporaneitate" — Marcel Breslașu").

Ședința din 4 martie a.c. a fost consacrată unor poeți mai puțin ...consacrați Și — prin ei — poeziei lirice. A fost una dintre cele mai animate ședințe, poate și datorită faptului că de astă dată confruntarea unor modalități și temperamente opuse a grupat în jurul lor — pro și contra — forțe polemice îndirjite.

E drept că Petru Popescu a citit poezii de factură oarecum intelectuală și că celălalt protagonist, Ion Alexandru, s-a remarcat din nou ca poetul plin de prospețime, al unor „trăiri izvorîte dintr-o bogată biografie spirituală". Tentația, vizibilă la unii vorbitori, de a unilateraliza, de a socoti una dintre aceste modalități drept superioară celeilalte, părea că va abate discuția pe un sol nefertil. Dar nu s-a întîmplat așa. În focul discuțiilor, s-au conturat limpede atribute ale fiecăreia dintre cele două modalități, iar punctele de vedere obiective nu au întîrziat să fie exprimate. După cum au observat numeroși vorbitori, poezia nu poate fi împărțită artificial în poezie... orășenească și țărănească. Singura poezie care poate da adevărata măsură a talentului, a mesajului unui poet e acea poezie care se naște dintr-o „sevă organică a vieții".

I-am fi dorit poate, pe cei doi poeți tineri, mai conșecvenți pe una din laturile creației lor — anume aceea a legăturii mai directe nu numai cu sensibilitatea contemporanilor, ci mai ales cu eforturile, cu aspirațiile lor. Din acest punct de vedere, „sectorul liric" nu s-a ridicat la „incandescența", la problematica umană a celor două poeme anterioare.

Petru Popescu face parte „din acea familie de poeți care dublează riorul poetic și mesajul cu un foarte bun meșteșug" (Maria Banuș) și de aici impresia de compuneri, pe care o degajă unele lucrări. „Evoluția din ultimul timp s-a desfășurat oarecum pe orizontală ; se impune mai multă adîncime". (N. Stoian). „Un poet t. tinăr, care nu-și face probleme de existență f. categorice" (Ion Gheorghe). „Cele mai bune versuri sînt cele care se referă la propria lui experiență de viață, experiență care se cere extinsă" (Gr. Hagiu). „Un interesant început de drum, de la care așteptăm mult" (Eugen Barbu).

Marcînd în contextul celei mai tinere poezii una din cele mai revelatoare evoluții, poeziile lui Ion Alexandru au „cucerit" sala prin intensitatea trăirii lirice, prin caracterul lor „autobiografic", prin simplitatea și prospețimea imaginilor. Ele pledează convingător (indeosebi prin piese ca „Acest monument", „Minzul", „În munți") pentru ceea ce un vorbitor a numit „imaginea poetului care a trecut nu numai prin bibliotecă, ci, mai ales, prin cuptorul de mii de grade al vieții, al poeziei". Recunoaștem (împreună cu Maria Banuș, Eugen Barbu, Dumitru Radu Popescu, Niculae Stoian, Ion Gheorghe, Grigore Hagiu, A. Păunescu) un univers liric pregnant, reliefat în imagini remarcabile, univers care poate și trebuie să fie încă îmbogățit și cizelat.

Au fost două seri frumoase, de poezie bună.

Pe cînd același lucru pe terenul prozei ?

M. Negulescu

VERSURI ALE ELEVILOR

Visare

Și se făcea că-mi noi în seară geneză
Ca într-un riu. Țineam deschiși sub unde
De nouri albi ochii într-una...
În gene stele se prindeau rotunde,
Sub pleoape parcă răsărise luna.

Doar cîteodată capul, prea arare-l
Făcea un gînd, ca vîntul, să mi-l clatin
Și-n mîne se-nălța un val de mare,
Pîn-la genunchi făcîndu-mă de platin.

De la un timp eu mi-am văzut pricina
Acolo unde cunoscutul
Se-nvecinează cu nemărginirea.
Nu, nu sînt stele ! Stele-n eter
Sînt ochii celor ce zîmbind înaltul
Privesc cu patimă la cer...

Antirăzboinică

Ascară am văzut prima oară
Luna arzînd.
O inimă de foc pe cer, în flăcări
Și cenușă pîn-la glezne pe pămînt.

Valuri de sînge aboreau spre stele
Și noaptea se făcu amară.
Cu care bombă ați lovit în lună ?
În grădină
Doi tei îndrăgostiți se sărutară.
Focul se stinge numai cu lumină !

CĂTĂLINA PRANGATI
(Iași)

Autobiografie

Am respirat din dragostea
Dimineților văratice și coapte pe-o parte ;
Voiam să văd lumea, să aud primul cîntec...
Am apropiat depărtările de mine
Și-am rîs... Era dimineață,
Soarele se scălda pînă-n briu în Argeș —
Nu știam că lumea-i frumoasă
Abia păsisem în viață.

M-am născut într-un zumzet dulce
Ca-ntr-un stup.
Și-ntîi am rîs în loc să plîng ca orișice copil.
O lume blîndă, înțeleasă, fără nume
M-a mîngîiat cu uriașe brațe
Și mă simțeam atît de bine-n lume
Că nu eram de nimenea departe.

Neclintită încredere aveam,
Aveam încredere-n oameni
Încrederea soarelui, solidă
Spre care trepte noi construiam ;
Știam că ei m-or renaște
Cu o mistrie lucitoare-n mînă
Să urc spre turnul primului bloc,
Pe schelele căruia numele meu
Să ardă ca numele unui erou
Pe-a adolescenței columna.

Poemul fructelor de-agud

Treceam cu tata spre sud,
Prin pădurile ce creșteau maturînd
Cu crengile ceru-alburiu;
Eu aveam un palton fumuriu
Pe care-l luam la tăiat de bușteni.
Palma-mi dăltase securea
Sub care hăuia pădurea.

Și munții-și neteziră cărarea
Cînd li se-așternu și sarea.

Tata, azi se pierdu ca și ieri
Mai jos, în orașul plin de mineri,
Noaptea-l așteptam să iasă din șut
Și-mi suflam în mîini de urît.
Tata venea cu lampa lui de carbid
Și eram atunci liniștit.
Aducea pe tălpi, în iarnă, din sud
Fructe coapte de-agud...

DUMITRU M. ION
(Curtea de Argeș)

Curaj

Cine mi-a adus iubirea-napoi
Curată, spălată de lacrimi de ploi ?
Iubirea mea cu filfîiri ciudate de stol
Cu sufletul plin, cu sufletul gol.
Iubirea mea nesfîrșită ca zarea albastră
Și totuși mică, fragilă ca o fereastră,
Iubirea mea multiplicată în zeci de crengi de pom
Dar totuși, unică, pentru un singur om.

Nu știu cine mi-a adus iubirea-napoi
Curată, spălată de lacrimi de ploi
Dar mi-a adus-o cu soare-n obraji
Și inima-mi cîntă : Curaj ! Curaj !

STOICESCU PASSIONARIA
(Buzău)

Dăruire de toamnă

Pămîntul fusese frămîntat îndelung
De furtunile toamnei
Așa cum dragostea frămîntă două trupuri
Și iubitorii arbori
Rămaseră mult timp în ploaie și vînt
Cu scoarța-ntunecată de durere.

Se limpezeau, azi, aburi de lumină
Pe crengile goale, linse de ceață,
Mureau pe pămînt în tăcere frunzele
Iar păsările se ridicaseră în văzduh
Speriate
De răsuflarea amară și grea a pădurilor ;
Singera lumina pe frunzele uoase de toamnă.
Se răsfrîngea în apele tulburi
De ceruri murdare.

Și trunchii tineri, dornici de iubire,
Vibrau într-o cumplită așteptare
Cu brațele spre ceruri avîntate
Precum, în primăveri, fecioarele
Cer soarelui cu-a trupului vibrare
Dragostea, dragoste. dragoste.

LILIANA VICTOR
(București)

Auschwitz

Stele-n sîrme sfîșiate —
Colivii de noapte, grele,
Mări de brațe ridicate,
Mări rămase numai umbre ;
Plumbul cerului în arbori,
Arbori care gem și strigă ;
Goluri-n chip de oameni,
Goluri care fug și strigă,
Goluri fără cer și soare
Pe pămîntul greu ce geme
Sub cenușa care-l doare.

Auschwitz — plînset de rază,
Goluri care dor și strigă
Tinînd brațul meu de pază !

FLORENTIN POPESCU
(Buzău)

Dunărea mea...

Dulcea mea Dunăre, dulce,
Azi ești mai tulbure
Azi sînt mai limpede —
Eu urc mereu, la vale te duce
Cine mă urcă, cine te duce
Dulcea mea Dunăre, dulce ?

Marea îți este dragostea ta.
A mea-i Pămîntul, floare de stea.
Destinul ni-l poartă, Dunărea mea,
Dragostea, dragostea.

Gravură

Nu știam dacă bucata de tisă
ca fi căprioară sau fată...
E tragică o căprioară nemișcată ;
iar fata care tace e ciudată.
După un timp — mîinile mele au crut-o ! —
purtînd în părul lung răcoare,
în ochi prelungi blîndeți de căprioare
— încît aș fi spus pădurii „sărut-o !"
a aparut Fata ...Tăcea.
Era gravitatea lemnului de tisă în ea.

DOINA ALEXANDRESCU
(Galați)

Cules

Grea,
Mătasea strugurilor caută palmele ;
Cerul s-a strîns în fiece bob
Presărînd brumă de stele.
Nopțile mele
Au trecut luna fosnitoare printre vițe
Multiplicînd-o în mii de boabe,
Împovărînd a belșug ramurile subțiri.
Soarele — nimb deasupra oricărui om —
Trecîndu-și seva din adîncuri
A-nvolburat spre lumină inima pămîntului
Revărsînd-o într-o cascadă vegetală.
Anii sînt mereu mai bogați.
Simt că și anii mei sînt infinit mai mulți.
Cu fiecare cules,
Eu trec de mine însumi,
Și apele vin, sfărîmîndu-mi-se de tîmple,
Fără să își spumă.

ION MATEI
(Craiova)

EPISTOLE DE PE MALUL MĂRII

Liniile superbe ale [illegible] ori distanțe în multora din versurile acestei culegeri, nu știu care să fi fost întîiul motiv, dar poeții dobrogeni, și Marin Porumbescu, îngrijitorul acestei cărți, în primul rînd, au ținut să-și tipărească „epistolele" lirice în condiții grafice deosebite. Ar fi de dorit ca această apariție să însemne o inaugurare în seria volumelor de versuri editate de casele regionale ale creației populare. Cartea, prefațată de criticul Aurel Martin, nu este cu nimic inferioară unui volum editat în colecția „Luceafărul" și dacă ținem seama că majoritatea semnatarilor ei sînt poeți tineri, putem recunoaște de pe acum formarea, în climatul literar constănțean, a unor condee remarcabile. Judecîndu-i din paginile acestei culegeri, în prezența lor colectivă, nu poți să nu reții varietatea motivelor lirice și a mijloacelor de exprimare, sincolo de inegalități, de improprietăți ori stîngăcii.

Îndrăgostiți de peisajul și de oamenii Dobrogei, autorii acestor „epistole" nu ne oferă toate elementele pentru reconstituirea lumii pe care o cîntă, schițează însă cu degajare sufletească un cadru al cîmpiei dobrogene și al peisajului marin, în care gestul și sentimentele comunicate capătă sensuri noi. Îndrăgostit, văzut de „plopii romantici", Vasile Petre Fati renaște în apropierea ori în voluptatea mării : „Se-auzeau pescărușii în zori / Și marea venea lîngă noi / O ! cuvintele mele stîngace / Îți rotunjeau umeri goi / Ne căutam în întuneric supuși / Și sîngele viscolea duriud ; / De-am fi putut opri clipa albastră / Cu brațele noastre arzînd". Sau : „Un cor de ape cîntă / Urcarea lui către zare. / Valuri melodioase-mi rotunjeau / Umerii, ieșiți din mare. / Și mă miram de-atîtea culori, / De umbra mea nefirească, / Tangaj între vîrste ducînd / Smulgerea mea bărbătească". Într-un „dialog intim", Nicolae Motoc tot lîngă mare găsește înțelesurile superioare ale existenței : „Marea ne-nvață să uităm că există-un sfîrșit. / Să uităm că ne-a fost orice gest dinainte gîndit. / Țărmul rămîne de-a pururi al logodnei inel, / Ce-și sticlește nestematele orașelor niciodată la fel. / Rezemați de balustrada din ape a lunii nemișcate, / Nu vedem cît de limpezi, ciudat de limpezi sînt toate...". Același sentiment, al mișcării al visului, al zborului, îl exprimă, în fața mării, Nicoleta Voinescu : „Un zid fluid e marea, ce-și leagănă pe-ntinderi / Molozul greu de alge cu-o vrăjmășie stinsă ; / Ducînd pe brațe cerul, l-aruncă peste maluri / Și țipă lung, sfîrșită, și se prelinge-n-vinsă. / Antene mișcătoare, unind același cîntec / De-a-celeași nopți aprinse din lună visătoare, / Catargele-nnegrite, înfășurate-n vînturi, / Dau clipelor putere să cînte și să zboare"... Mariana Filimon tot în fața mării întoarce un moment din copilărie : „Alergînd dincolo de clopotelul școlii, spre mare, / Mă vedeam de-o seamă cu catargul, mușcînd înălțimi. / Îmi fluturam codițele, visînd steaguri și porumbei / Zvîcnind ninși de lumină / Dinspre umerii mei". Iar Octavian Georgescu regăsește frumusețea dragostei în peisajul miraculos al Mamaiei : „Și iată, vin ca niște mari cascade / Albe și verzi clădirile Mamaiei ! / Tu parcă ieși din apele-nspumate, / O statuă de bronz multiplicată / De sute de ferestre. / Nisipul nu-mi mai pare / Cenușă-n urma mîndrelor poiene ale verii. / În împletiri de melodii te caut, / Simțindu-mă legat ca stîncile de valuri...".

Am desprins numai cîteva din versurile cele mai frumoase, care justifică însuși titlul acestei culegeri. Se prelungesc dincoace de linia mării, în alte poezii, recoltele cîmpiilor Dobrogei, podgoriile în toamnele dobrogene, profilurile zidarilor și construcțiilor, motive cinegetice ori pescărești, delta, portul Constanța, se comunică „epistolar" iubiri, năzuințe, neliniști.

În ciuda impresiei foarte bune și a descifrării din paginile ei a unor sensibilități și profiluri distincte, nu poți să treci cu vederea acele amănunte prozodice care la o privire mai severă ar fi putut fi evitate. Iată, de pildă : „E tînăr tîrgul, ca un zurgălău" ; „Și timpul mă durea frumos" ; „Mîngîiam fericit picăturile ploii ; „Ce mă oprește să-ți sărut ideile ?" ; „Lîna lui tăind istorii lungi și deslegînd istorii" ; „A zvicnit ca navele curajului în sus" ; „Mîna lui / A scris atunci clipita / Ridicării din el însuși / Risipit în el și apoi retopit în el / Și adăugat la sine" ; „Am devenit cu-o înălțime mai înalți" ; „Cocorul din spate și-a întins aripile peste lipsa din față" ; „Au fugit apele rîului, cofele goale au norii" ; „Lauda timpului simți" (de altfel e confuză toată poezia „Noaptea în fabrica de ciment") ; „Îmi place așa de mult să te văd, / Să te simt între pleoape : înaltă, înaltă..." ; „Piatra capătă frăgezime de buză vibrînd" ; „Pe luna parcă mîna i se-npumnă" ; „Sevele vîntului parcă nechează cînd trec pe lîngă fiecare tractor, / Nechează de mai multe ori pentru toți caii putere, / Pentru fiecare combină ce vine să pască la izvoarele zilei"... etc.

În afara unor asemenea ciudățenii care vizează firescul și proprietatea limbii, numai cuvinte de laudă pentru această carte de poezii frumoase.

Ion Horea

POȘTA REDACȚIEI

Elvira Dima : Sînt scrise cu sensibilitate, dar deocamdată nu au valoare de generalizare. Amintirile sînt, prin forța lucrurilor, foarte personale, dar trebuie totuși să prezinte interes și pentru cititori. Trimite-ne altceva.

Bogdan Năruia : Schița și nuvela sînt scrise prea „cinematografic" pentru a mai fi nevoie să discutăm pe această temă. Din păcate, schița descrie doar un cadru, iar nuvela se bazează pe o poantă minoră, un simplu joc de cuvinte. Nu era nevoie de o întreagă punere în scenă. Versurile au tie inflexiuni de romanță veche („Ești frumoasă ca o floare, ca un dulce menuet...") tfe reminiscențe din pastelurile lui Alecsandri („Departe s-aude a iernii furtună pe dealuri cum sună, / Și viforul vine, se-nvîrte-n vîrtejuri și cade pe prag".).

Sandu Moldovan : Nu prezintă interes de lectură. Sînt consemnări de uz personal.

Cicerone Sbanțu : Interesantă, ca preocupări, povestirea științifico-fantastică „Călătorie în viitor" se oprește la un nivel de mult depășit. Scări și trotuare rulante, roboți etc. nu mai prezintă nici o noutate, mai ales că d-ta nu faci decît să încerci o descriere a unui oraș din mileniul IV. Pentru ca să fie literatură, povestirea ar trebui să se ocupe de oamenii acelei vremi. Finalul are o undă de poezie. Mai scrie, și trimite-ne.

C. Schifirnet : Titlul nu promite nimic bun : „Dureri de ură". Lectura confirmă întru totul promisiunile. Povestirea este, prin schematismul ei, caricaturală. Stilul este de-a dreptul agresiv. Un singur exemplu : „Inginerul o trase deoparte și începu să-i spună despre „chestia de aseară". Fata uită". Crezi că se poate uita o întîmplare, bruse, în urma unei cereri în acest sens ? Procesul este, parcă, ceva mai complicat.

Elena Popovici : Povestirea este cu totul altceva decît intenția arătată în scrisoare. Dar, desigur, acest fapt nu are nici o importanță. Problema este interesantă, personajul principal (copilul) prezentat cu pricepere. Din păcate, tonul general este mult prea demonstrativ sau, cu alte cuvinte, didactic. Totul este rezolvat de la bun început și ceea ce urmează nu adaogă profunzime.

Gavril Buz : Monotonă și cu multe pasaje fals literare. Este foarte riscant să începi o povestire, astăzi, cu asemenea considerații asupra naturii : „Prin toate venele naturii curgea sînge tînăr. După o întrerupere de aproape un an, splendida simfonie a primăverii se reluă îmbogățită cu noi arii care o făceau și mai strălucită." Se mai pot da și alte exemple, efecte ale dorinței de literaturizare. Subiectul este transcris greoi, personajele nu sînt diferențiate, literar vorbind, decît prin faptul că poartă fiecare alt nume. Măcar dacă totul ar fi povestit cu mai multă vioiciune...

Mihai Vlasie : Mai interesantă este scurta povestire „Drumuri", deși ne nemulțumește rezolvarea, sau mai bine spus lipsa oricărei rezolvări, chiar sugerate. Figura tînărului cioban-desenator este, însă, bine conturată. Stilul direct, simplu, cu ușoare întorsături de umor, obligă la mai mult. Așteptăm.

Cristian Dinulescu : Ne-a plăcut concizia. Folosești o limbă nuanțată. (Ar trebui totuși să te ferești de prea multe regionalisme) Încearcă, însă, să scrii despre viața pe care o cunoști, și care îți oferă atîtea teme neexplorate.

Alex. Forje : S-ar putea să fie demnă de interesul cititorilor, dar din fragmentul trimis, povestirea „Contra-infinit" nu apare de fel cu claritate. „Am construit o traiectorie care trebuie să întîlnească undeva, foarte departe, și puțin probabil, un punct" spune eroul povestirii (sau al fragmentului). Mai întîi, în Cosmos nu se va trimite niciodată o expediție cu un obiectiv atît de hazardat. Apoi, chiar dacă se va trimite, trebuie să afle și cititorii despre ce este vorba. Probabil că fragmentul nu a fost bine ales. Dacă povestirea este scrisă în întregime, te rugăm să ne-o trimiți.

I. Dumbravă : Personajele sînt prea violent în alb și negru. Acțiunea este schematică. Efortul de literaturizare dă naștere pe alocuri unor vulgarități : „Îi încolăci ca o caracatiță trupul, trupul cu scaun cu tot și o sărută cum se pricepu mai bine. Altceva nu a mai putut face. Mama Lidiei intră în casă și-i încurcă socotelile. Îi veni să dea cu dînsa de pereți". Tensiunea trece, în modul acesta, în parodie.

Victor George Dumitrescu : Scrise cu îndemînare, păcătuiesc prin o doză de gratuitate. Procesele psihologice sînt bine urmărite, dar oare este deajuns atît ? Cadrul istorico-social este extrem de vag, aproape inexistent. Așteptăm altceva.

I. Suciu : Relatări fără mijloace literare.

Gelu S. : Subiectul : o fată refuză să se mărite cu altcineva decît cu tînărul pe care îl iubește, și care îi împărtășește iubirea. În cele din urmă, neînțeleasă de părinți, fuge cu el. Un subiect vechi și nou, în funcție de caracterele respective, de condițiile concrete, de arta povestitorului etc. D-ta redai însă numai schema, care nu mai poate impresiona, din punct de vedere literar. Cele 20 de pagini sînt acoperite cu situații banale. Iar banalitatea nu poate pune în evidență dramatismul spre care năzuia povestirea.

Theodor Caraiman : Nu este decît o relatare, în fraze convenționale, cu oarecari aspecte de reportaj.

Emil Ciocan : Faptul, așa cum este povestit de d-ta, pare prea mărunt și n-ar putea figura decît ca un episod oarecare într-o povestire. Repetăm, așa cum este povestit de d-ta, acum. Poate că, adîncind trăsăturile personajelor, s-ar putea obține mai mult.

Tistuleasa Florea : De fapt, cele mai multe sînt note pentru viitoare reportaje : „Centrala termică de la C.I.L. Pitești. Presiunea aburului în cazane era de 15 atmosfere. Acul manometrului continua să urce" etc. Sau : „Turbobaza Basco, regiunea Arges. Aici se repară și încearcă turbinele de foraje. Turbine care sapă pămîntul la adîncime de mii de metri. Întreprinderile de foraj din regiunea Arges, folosind forajul cu turbina față de cel cu masă rotativă au forat în anul 1963 peste 10 000 metri liniari peste prevederile planului" etc. Sau : „Nu se semnalează pierderi pe la îmbinări. Pierderile de fluit pe la NIPLU (lagărăul inferior) nu depășesc 25% din total" etc. Sînt, fără îndoială, date prețioase, care pot fi folosite într-un reportaj, în așa fel încît să intereseze o masă cît mai mare de cititori. Deocamdată sînt, însă, date neprelucrate. Prin imaginea de ansamblu a reportajului, trebuie să li se dea valoare emoțională.

I. Nanolescu-Max : Poate că ar interesa o publicație de pedagogie. Nu sînt, în nici un caz, literatură.

Mihu Dragomir

MAI TRIMITEȚI : Petrescu Alexandru Lambru — Boldești ; N. Lupașcu — Corbii Mari ; Cojocaru Aurelia — Bacău ; Cicero Leon — Lehliu ; Ion Negescu — București ; Popescu D. Gheorghe — Urlați ; Radu Ulmeanu — Cluj ; Al. Florin Țene — Baia Mare ; Ion Ghiur Pauleana — Baia Mare ; Florin Milorad — București ; Opreanu Sabin — Mehadia ; Ileana Hodrea — Cluj ; Constantin Rădițoiu — Constanța ; Ion Codreanu — Baia Sprie ; Sanda Mirescu — București ; Rădășanu Dumitru — Sinaia ; N. Boghian — Cîmpulung Moldovenesc ; Rodica Leu — București ; Radu Rîureanu — Reghin ; Nicolae C. Marin, Nicolae Rogobete — Turnu Severin ; Dumitrescu Ion, Cristea Petre — Ploiești ; Mureșan Valentin — Baia Mare ; Florian Dincă — Satu Mare ; D. J. Cluj ; Dan R. Ion — Ploiești ; Palaga Marian — Țigănești ; Ion Durac — Tîrgoviște ; Radu Nicolae Dan — Craiova ; Radu Vronău — Cîmpulung Moldovenesc ; Popa Silviu — Eforie Sud ; Popescu I. Iulian — Reșița ; Ion Mărgineanu — Sebiș ; Popescu Toma — Iași ; Vasile Bălan — București ; Teodorescu Alina — București ; Virgil Strehaianu — București ; Bojan Mariana — Cluj ; Loni Flores — București ; Stela Ciurea — Ploiești ; Simion Rodica Michaela — București ; Cerbu Liliana — Cîmpulung Moldovenesc.

DEOCAMDATĂ NU : Fedorciuc Octavian — Lipova ; Goangă Smaranda — Craiova ; Const. Sava — Ploiești ; Popescu Mircea — Craiova ; Horia Călin — Vulcan ; Păcuraru Mihai — București ; Ion Vasile Nistor — București ; Nicolae Ioniță — Însurăței ; Marcu Angela — București ; Mocanu Gheorghe — Caracal ; Gruescu Tony Severin — Motleni ; Fleflea Octavian — Beiuș ; Gh. Blejeanu — Poboru ; Armeanu Valeriu — Turnu Severin ; Acar Mia — Turda ; N. Corsaru — Constanța ; Dumitru Pietraru — Iași ; Rizea Gheorghe — București.

SE ADUCE LA CUNOȘTINȚA COLABORATORILOR NOȘTRI CĂ LUCRĂRILE DE PROZA, TRIMISE REDACȚIEI, NU TREBUIE SĂ DEPĂȘEASCĂ 30 DE PAGINI DACTILOGRAFIATE.

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPOIAZĂ

ÎN MIEZ DE NOAPTE

Ziua a fost senină, soarele mai îmbunat, bătînd pieziș dintr-o zare albastră, cu căldură sporită. Oamenii din Sfetești s-au bucurat, ca treziți dintr-un somn lung, iar copiii au rotunjit bulgări și s-au lovit peste spinări și peste capete, pe unde-au nimerit, umplînd ulița de larmă, de freamăt. A fost un semn de primăvară, o speranță mingiietoare, plăcută, dar numai atit, un semn, pentru că inserarea a adus din nou frigul, învăluind satul în valuri nevăzute și reci.

La începutul lui martie, timpul e tare sucit, îmbietor sau coltos. În miez de noapte, cînd totul se liniștește, în ulită se mai aude piriitul slab al crustei de zăpadă, vaierul acela nefiresc, abia perceptibil, subpămintean. (Asculți și-ți răsună în urechi trosnetul crengilor golașe, al acoperișurilor de șindrilă al gardurilor îngreunate de promoroacă, de gheață). Altfel e o tăcere deplină, vicleană și mincinoasă, o nemișcare ce-l înfioară pe Milică Ursaru, care trece cu pas domol spre casă, încercind locul, de parcă i-ar fi străin, necunoscut.

Omul înaintează cu grijă pe cărăruia săpată în nea, ca o nălucă uriașă, ce se bălăbăne între garduri și buza șanțului. Sub bocancii lui cu tinte, zăpada scîrțiie, geme. Își ridică privirea și cată fără noimă în adincul înălțimilor. Sus, în boltă, stelele clipesc vii și el, oprit locului, le cercetează de parcă ar vrea să le numere. Tușește scurt și pornește mai departe. Îi trece doar un gînd fugar prin minte, o amintire din copilărie, cînd a fost tot pe-o noapte ca asta cu bunul în pădure, la furat lemne. Sclipirea rece a stelelor îl minunase atunci, și luna i se păruse mai altfel decît vara, de-un argintiu curat, mineral, lucitor. Își pierde echilibrul, dă într-o groapă, se răstoarnă în omătul care trozнește, se ridică anevoie și-i trage o sudalmă cu icoane și sfeștanii.

S-a îmbătat crîncen, de foc și de inimă albastră. În bodegă s-a certat cu Ilarion, vînzătorul, care voia să închidă prăvălia și nu putea din pricina lui. Mai ceruse o sticlă de rachiu și niște țigări dar Ilarion n-a vrut să i le dea și el îl apucase de guler mai-mai să-l ridice în tavan și să-l bușească de podele. Băiatul, înfricoșat, se zbătuse cu disperare, i se desprinsese din mîini și fugise afară, dispărînd pe după biserică Milică Ursaru, întărîtat, pornise în urmărirea lui, se răsturnase de cîteva ori prin nămeți, mormăise amenințări și dăduse ocol lăcașului sfînt. Cînd s-a întors la prăvălie a găsit-o cu obloanele trase, cu lacătul pus.

— Ți-oi arăta eu și tie, Ilarioane! a mormăit Milică Ursaru gîfîind. M-ai lăsat tu fără țuică și țigări, dar te-oi lăsa și eu fără de-o mină!

Spumega în marginea drumului, cu pumnul ridicat. Îi era de gîlceavă. S-a mai învîrtit un timp în loc, furios și ametit, apoi, pătruns de ger, a apucat-o spre casă, purtîndu-și cu sine nemulțumirea, ciuda.

Milică Ursaru e ostenit de drum, că nu-i lucru ușor să umbli o oră întreagă pe alunecuș, moleșit de alcool. La jumătatea ulitei se reazămă de un plop, să mai răsufle. Ar vrea să fumeze, dar își amintește iar că Ilarion l-a lăsat fără țigări și-i pare rău că hoțomanul l-a tras pe sfoară, făcîndu-l să iasă din prăvălie, ca pe-o vulpe din vizuină. Se uită în jur, adulmecînd o ieșire. Își dă seama că se află tocmai în poarta lui frate-său cel mic. Andrei, și sîngele i se urcă tot în teastă.

— Ptiu! scuipă Milică, înciudat. Frate! Păi ce, ăsta-i frate!? Te vede cu juvățul de git și în loc să ți-l slăbească, trage de sfoară, să-l stringă mai tare! Asta n-am să i-o iert niciodată, că-i băiat deștept și-ar fi putut să pună mai pe ocolite problema, să mă slăbească din încurcătură! Ehei, să fi avut colea un avocat, să-l fi plătit ca pe timpuri, cum te-ar mai fi scos el basma curată. Din negru, te făcea alb, din drac, dumnezeu! Andrei ăsta a uitat și de neam. Despre toate a spus, numai pe Corniță a lăsat-o în pace. S-o fi judecat și pe ea, că era acolo, de față, că el știe bine de unde mi se trage mie necazul. Să-i fi dat și ei o lecție, că merită afurisita, că de cincisprezece ani îmi tot mănîncă ficații, de nu mai sînt om în rîndul oamenilor. Că n-am rupt pisică de la început, îi altă poveste! Niciodată nu-i prea tîrziu să pui mîna pe vătrai, dar pe el nu vreau să-l mai văd în ochi, să-l recunosc de frate...

Se smucește din loc grăbit, de parcă s-ar îndepărta de-un foc ce se apropie cu repeziciune. Altădată n-ar fi pregetat să bată la ușa lui Andrei, să-i ceară un pachet de tutun. Acum, însă, nici nu se uită la ograda fratelui cel mic, la ferestrele în care ard lumini, semn că în casa aceea albă și țuguiată nu se doarme încă.

Merge și ciuda îi ricîie inima, ca o ghiară. Andrei nu-i iese din minte. Îl urmărește cu privirea lui aspră, cu vorba lui mustrătoare, în care n-are loc mila. Încă de dimineață venise la el, în tindă.

— Oamenii-or să te judece, nene! îi spusese Andrei cu seriozitate. Nici eu n-o să-ți trec cu vederea lipsurile. Fă bine și te gîndește, analizează-te și fii drept în fața lor. Îmi ești fratele cel mai mare, omul de la care ar fi trebuit să primesc sprijin, învățătură. Dumneata m-ai înșelat, nene, ai înșelat satul. Greșelile trebuiesc plătite, că altfel rana, necurățată, coace din nou. Să nu crezi că-i de glumit!

El ascultase cu capul în pămînt, tăcînd mîlc. Îi era oarecare rușine de Andrei, și vorbele lui aspre îi dăduseră puțin de gîndit, dar crezuse că fratele venise numai așa, să-l sperie puțin, ca să nu se zică pe urmă că a aranjat totul. Socotise chiar că acolo, în ședință, frate-su o să-l și mustre de ochii lumii, ca să aibă loc de întoarcere după aceea și să-l scoată din țesătura în care el și Corniță se încurcaseră. Andrei, de la masa prezidiului, îi lăsase pe toți să vorbească, îndemnîndu-i chiar să dezvăluie adevărul curat. Oamenii prinseseră parcă aripi, îl acuzaseră pe el, Milică Ursaru, în fel și chip, îl făcuseră individualist și lipsit de conștiință, de-i crăpaseră obrajii de rușine. Se uitase atunci la Andrei, ca la o nădejde. Fratele cel mic, trist și neclintit, privea într-un gol de sală cu ochi reci. „Desigur, o fi el secretar de partid, gîndise Milică, da' cu puhoiul tot nu se poate pune! Îi lasă mai întîi pe ceilalți să se dezlănțuie și pe urmă o s-o-ntoarcă!" După ce-i ceruse să-și facă autocritica, lucru pe care el îl refuzase cu încăpățînare, Andrei luase cuvîntul și se dovedise mai aspru decît ceilalți.

— Trebuie să recunoști, nene! Măcar acum, în fața oamenilor să fii cinstit, să recunoști! Ai fost părtinitor, îngăduitor cu unii, ce mai! Socrului i-ai trecut zile muncă fără să fi venit la arie! Cumnații ți i-ai repartizat numai la munci ușoare! Ți-ai adunat ca o cloșcă neamurile în jurul dumitale, i-ai încărcat cu procente, în timp ce pe ceilalți i-ai mințit, lăsîndu-i la vatră! Cînd ți s-au plîns colectiviștii de nedreptate, dumneata i-ai repezit, nu i-ai ascultat! Nici de conducerea gospodăriei, n-ai vrut să asculți! Eram de față cînd Consiliul ți-a atras atenția asupra faptelor dumitale și cînd ți-ai luat angajamentul. Ne-ai înșelat, nene. Nu familia de sînge, pe care ai oploșit-o, ci familia colectivistă, satul. Cînd ne-am unit pămînturile, în fața lui am devenit toți egali, frați și prieteni. Dumneata ai călcat această lege. Te-ai făcut de rîs, nene! Te-am știut întotdeauna om drept, cinstit. Propun adunării generale să aleagă un nou brigadier!

Cu capul între umeri, Milică Ursaru stătea rușinat ca un copil la judecata părintească, înghițea în sec. Fratele cel mic îl învinuise de necinste, acolo, în fața satului, iar cuvîntul acesta aspru îl năucise. Oare furase el ceva, băgase mîna în buzunar străin? E drept că de gura Corniței își ocrotise socrul, cumnații, blagoslovindu-i cu ceva venituri în plus, dar asta nu însemna că a tras vreun folos personal. Și-apoi pentru Corniță a făcut-o! Da, pentru ea, că-i afurisită muiere! I s-a virît în suflet ca un diavol, l-a cicălit, l-a răsucit, i-a dat tîrcoale din zori în seară și nu s-a lăsat pînă ce nu l-a făcut să muște din mărul cel păcătos.

Gîndul la nevastă îl face să scrîșnească. Cum l-a mai îmbrobodit cu „deșteptăciunea" ei! Cînd l-au numit brigadier de cîmp, au început să curgă neamurile, ca la bîlci. Socrul, soacra și cumnații i-au bătătorit ograda de n-a mai rămas firicel de iarbă în curte. Ce-i drept și el începea să se simtă bine, că doar era cineva, făcea parte din fruntașii satului, om ales, cu un cuvînt în toate cele. Iar sentimentul acesta ticălos, de mărire și atotputernicie, tot nevasta l-a hrănit în el pînă la urmă. Parc-o vede pe Corniță, zglobie și drăgăstoasă, foindu-se și vînturîndu-și fustele de colo-colo, mai mîndră ca niciodată de bărbatul ei. O aude ca prin vis ciripind, gureșă ca o vrăbiuță, punînd pahare pe masă și aducînd o sticlă de rachiu din celar, să-și trateze oaspeții. Cînd neamurile-i intrau în casă, ea nu-și mai găsea locul, îi întreba pe toți de sănătate, iar la vreo cerere rîdea mîndră și spunea:

„Lasă, o să te ajutăm noi, tătică!"

„Te scăpăm noi de nevoi, surioară!"

„A, în privința muncii!? Păi n-o să te punem noi la greu, frățioare!"

„S-a făcut, cu Milică vorbesc eu și el o să mă asculte! Sîntem doar un sînge! Dacă-i pe-a noastră, pe-a noastră să fie! Hai noroc și belșug, să dea dumnezeu!"

Milică Ursaru își simte creierii ca sub chisăliță și-i vine să urle. I se pare că plutește pe-un nor alb, așa cum l-a văzut plutind pe sfîntul Petru într-o poză, numai că el nu stă locului, ci cade, se rostogolește și-l ia cu amețeală.

În dreptul porții se lovește de-o matahală și, pierdut cum e în gînduri, se sperie și se trage înapoi. La un metru de el, ciudățenia aceea uriașă și cenușie se foiește pe nări, îl împroșcă drept în față cu abur și-și sticlește ochii la el. Altfel pare neclintită, țintuită acolo, lîngă garduri și cam mirată că s-a putut întîlni la ora aceea de miez de noapte cu un om. Se uită la cal, ba dintr-o parte, ba din alta și se pomenește strigînd:

— Dii, boală, dinaintea mea!

Așteaptă zadarnic o mișcare, un gest din partea matahalei. Milică Ursaru își tufletește căciula pe ceafă și se minunează. „Ia te uită, dom-le! A înghețat!" Îi dă ocol, îi atinge coapsa, dar calul îl lovește cu sfîrcul cozii peste față. Milică Ursaru simte o usturime străbătîndu-i obrazul, se apără de coada calului și răcnește iar, cu putere:

— Mîncate-ar lupii de gloabă! Ce cauți în poarta mea? Al cui îi fi, nebunule? Al gospodăriei, că al cui poți fi! Ai scăpat din grajd și umbli aiurea. Ei lasă, te-oi duce lui Andrei chiar acum, să te judece și pe tine, și pe paznic, așa cum meritați.

Dar nu se apropie de cal și nici să-l ducă lui Andrei nu-i arde. Aude o ușă trintită la casă și parc-o vede pe Corniță furișîndu-se dincolo de ulucă, prin noapte. I se urcă sîngele în teastă, scrîșnește: „Aha, mă așteptai, diavoliță! își zice. Ți-oi arăta eu și tie, că-i timpul de-acu! Iaca, m-oi urca pe gloaba asta și-oi năvăli peste tine, că mi-i de-ajuns de cînd tot îți rabd! Da, te-oi călca în picioare!"...

Se apropie de cal, îl simte supus și blînd și-i sare în spinare. O clipă plutește prin aer. Animalul face o mișcare neașteptată și el s-a descumpănit. Lunecă de cealaltă parte. Cade în zăpadă și stă o clipă prostit. Capul îi vijiie. Speriat de bufnitură. Amoniac, cîinele de dincolo de gard, dă buzna afară din cotet și lătră. Milică Ursaru se ridică și se sprijină de ulucă. Prinde coama calului, vrea să încalece iar, dar picioarele îi tremură, se simte sleit. „Tot te strunesc eu, boală!" zice el printre dinți. Își proptește piciorul în gard, își face vînt. Sub greutatea corpului, gardul pîrîie, se clatină, apoi se prăbușește cu om cu tot. Înspăimîntat, cîinele smucește de lanț, îl scoate din scîndură, cu cîrligul de metal cu tot și dispare schelălăind în noaptea de gheață.

Milică Ursaru a rămas jos, întins pe gardul răsturnat la pămînt. Calul se urnește din loc și pornește agale în lungul uliței, pe cărăruia bătută în zăpadă. Milică îl înjură, dar nu mai are puteri să se ridice. Un somn, amestecat cu un fel de legănare plăcută, îi stăpînește acum simțurile. Aude niște pași repeziți, un glas cunoscut răstit și răscolit de mirare:

— Ptiu, om ești tu? Te-ai îmbătat ca un porc! Te-ai îmbătat de nu te mai țin picioarele, nemernicule!

Corniță stă lîngă el, cu mîinile în șolduri și-l privește de sus, cu răutate. Milică Ursaru o cercetează pe sub gene, furios. Se ridică anevoie, vrea să spună ceva, dar un nod i se pune în gît. Se clatină, și nu știe încotro s-o apuce. Ar da în femeie, că-i este tare ciudă pe ea. O vede însă țeapănă, cu privirea scăpărîndă, și parcă-i piere curajul, puterea, elanul.

Ștefan Gheorghiu

VISUL

Ieri pe la vreo zece ceasuri i-am întîlnit pe Velu. Venea cu tractorul la baza de alimentare. Pe semne terminase ceva de lucru că părea foarte mulțumit de sine și fluiera. Velu fluieră numai cînd e tare vesel și nu fluieră cu oricine, o melodie cunoscută, ci fluieră numai așa, fără să poată spune singur ce-i cu el.

Cînd a coborît de pe tractor, s-a scărpinat întîi în vîrful capului, ținîndu-și șapca de cozonac între degetul mare și arătător. Apoi, tot după un obicei vechi de-al lui pe care nu l-am înțeles niciodată, a scos o batistă murdară și ea de benzină, de ulei, și și-a șters mîinile privindu-și mulțumit tractorul al cărui motor aburea.

Sub cerul limpede, lumina orbitoare se încovoia devenind, spre pămînt, mai densă. Totul părea, de aceea, mai strălucitor.

Eu pornisem spre sediu, dar m-a lăcut să zăbovesc aici mireasma amăruie a sălciilor cu frunzulițe sticloase. Sînt mărișoare și abia deunăzi reușiseră să spargă carapacea întunecată a mugurilor și să-și scoată vîrfurile ascuțite la lumină...

Velu s-a urcat pe o cisternă, s-a aplecat și a început să lucreze la ceva. I-am privit tractorul prăfuit, de culoarea vișinii răscoapte. Am început să rîd de unul singur. Acum vedeam clar că farurile seamănă cu niște ochi ale căror bolboși sînt ieșite din orbite.

Velu îmi este prieten din copilărie. Acum e fericit, fluieră, nici că-i pasă, dar a avut și el necazurile lui. Cînd mi-a povestit atunci, cu opt-nouă ani în urmă, avea lacrimi în ochi și în glas.

Nu l-am înțeles și, cu mintea de acum, mă mir. Mi-a spus Velu atunci că el are o boală: „Am boala mașinilor, mă" — mi-a șoptit într-o zi pe ulită. Stătea pe marginea șanțului, se uita la mine rupînd zmocuri de iarbă pe care le arunca, nervos, peste umăr.

„Și tatii i-am spus, dar nici nu vrea să m-audă. Da' ce, parcă eu is de vină? O am, mă Păvăluc, și gata. N-am ce face. Și apoi nici nu vreau să fac nimic pentru că nu e ceva rău. Îmi place să le-aud huruind, să le miros, să le simt căldura. Îmi și vorbesc. Da, Păvăluc. Să nu crezi că vorbesc în lături:

Îmi vorbesc într-o limbă pe care n-o înțelege oricine. Din inimă-mi vorbesc, Păvăluc. Ce, tu crezi că tractorul de la arie n-are și el inima lui? Păi i-am văzut-o că-l desfăcuse mecanicu-ntr-o zi că nu-ș' ce-avea de tușea. I-am văzut atunci toate măruntaiele. Să mă crezi, Păvăluc, că nu-ți mint: Le-am pipăit cu degetele mele. Am stat acolo pînă tîrziu. M-am uitat și i-am ajutat mecanicului, că-mi dădea voie. Da' seara m-am sfădit acasă.

Tata era mînios și mi-a spus să merg să cinez și să dorm unde-am lucrat. Și m-am dus iar la arie, da' mecanicu' plecase. M-am învîrtit o vreme pe lîngă stoguri să-mi cat un culcuș, dar acolo era un întuneric și-o liniște de speriat. Am ieșit... Luna era numai cît o halcă de pepene dar lumina și nu-mi era teamă.

Dinspre batoză venea miros de benzină și de pleavă. Am zărit tractorul. Aș fi mers să-l ajung dar acolo, în preajma lui, stăteau — lipcă doi paznici la taifas. M-am așezat pe iarbă rezemat de stog. Nu puteam să adorm; sîngeam, mă, că cineva se uită la mine împrejur nu era suflet de om în afară de paznicii aceia. Cînd mă uit înspre tractor îi văd ochii sclipind țintă la mine. Da' erau mai strălucitori de cum îi știam și mai mici. Totdeauna mi s-au părut boldiți, ieșiți din găoacea lor. Cînd eram mai mic, credeam că oamenilor li se umflă ochii dacă poartă greutăți mari.

Li se umflă și le ies din cap... Și iapa vecinului, Sarga, a orbit din cauza trasului. Întotdeauna m-am gîndit că dacă aș face eu tractoare le-aș face ochii mult mai frumoși.

Toți oamenii buni au ochi calzi. De ce, adică, o mașinărie cum e tractorul să aibă ochii reci de broască? Acum îi avea așa cum m-am gîndit eu că i-aș face. Luna bătea drept în ei, luminîndu-i și încălzindu-i. Parcă se uitau la mine. Nu mă slăbeau. Se uitau lung. Mi s-a părut o dată că tractoru' se mișcă, mă cheamă. Stăteam îngrămădit lîngă stog și-l priveam. Se odihnea și parcă s-a fost tras înăuntru, se făcuse mai mic.

Și nesuferiții de paznici stăteau tot acolo și flecăreau. Nici nu-l băgau în seamă și ei, săracu', muncise toată ziua. Într-un tîrziu m-am dus acasă; mă temeam de-ntunericu' dintre stoguri și de liniștea aceea unde și plesnitul unei păstăi de mazăre mă speria. Ai noștri nu m-au bătut, dar n-au vorbit cu mine. M-am culcat. Am visat multe în noaptea aceea.

Se părea că mașinăria neagră de pe arie, tractoru', se transformase într-un om mare și puternic cu pieptul și picioarele de oțel, care mă purta de mînă peste dealurile și văile noastre. Alergam împreună și rîdeam. Rîdeam, rîdeam... Abia mă țineam de el... Îmi amorțiseră picioarele... Ne opream în vîrful cîte unui deal și-mi arăta, de acolo, hotarul întins, greu de bucate: grîu, orz, porumb; și era mîndru omul acela și atît de vesel și avea ochii rotunzi, larg deschiși, prietenoși. Mă lăsa să-l privesc. Și se făcea uneori că lîngă noi erau niște paznici, dar erau atît de mici, că noi puteam păși peste ei. Și prietenul meu nu-i băga în seamă. Numai cu mine vorbea și rîdea...

Cînd m-am trezit, tractoru' torcea. M-am uitat pe fereastră. La arie erau, ca-ntotdeauna, oameni mulți, rîdeau și făceau gălăgie.

Ce să fac, Păvăluc, am boala asta și mama zice că nu-s bun de tractorist că-s slăbănog. Da' ce știe ea?"

Velu și-a alimentat tractorul și s-a apucat să-l șteargă de praf. Fluiera, dar nu fluiera ca alții, o melodie cunoscută, ci fluiera așa, numai de dragul fluieratului. Era vesel. Cînd a trecut în fața tractorului să-i șteargă farurile m-a observat. Am început să rîd.

— Ce faci cu el, Velu?

— I-am dat, mă Păvăluc, să mănînce și acum îi șterg ochii ăștia zgîiți, răspunse el și rise tare, mulțumit.

Ion Ilie Mileșan

Desene de CONSTANTIN BACIU

DIMINEAȚĂ SENINĂ

În dimineața aceea m-am trezit pe neașteptate, pentru prima dată uimit de liniștea ciudată din jur, și cîteva clipe am rămas nemișcat, cu răsuflarea reținută.

Prin fereastra din dreapta zăream cei patru brazi singuratici, niște brazi pitici, rămași în picioare prin nu știu ce minune, la destulă depărtare de marginea pădurii. Dincoace de ei, aproape de gardul din fața casei, creștea fagul acela bătrîn cu trunchiul gros. Stînd nemișcat, cu privirile îndreptate spre fag, mă gîndeam la copil. Nici nu se născuse, dar eu mi-l și închipuiam. Mă gîndeam tot timpul la el și parcă îl vedeam cum se rostogolește prin cameră, alergînd de la fereastră la ușă. Apoi, îmi imaginam că mă așteaptă în poarta casei, să mă întorc de la fabrică, iar mai tîrziu, peste cîțiva ani, mă vedeam ținîndu-l de mînă pe drum, în prima lui zi de școală.

M-am sculat din pat și am deschis fereastra, trăgînd în piept, cu nesaț, aerul proaspăt care năvălea în cameră. Dinspre munți bătea o pală de vînt umed, cu miros de toamnă. Plutea o liniște imensă, de neimaginat aproape. Crengile copacilor se clătinau încetișor, atinse de mîngîierea vîntului. Peste două săptămîni, verdele fagilor avea să se transforme în galben ruginiu, iar mai tîrziu, după căderea frunzelor, vor începe ploile toamnei, lungi și monotone. Numai brazii aveau să rămînă semeți și neschimbați, indiferenți la trecerea anotimpurilor.

Treptat-treptat, se lumina de ziuă. Pe șoseaua din vale treceau două camioane, cu farurile încă aprinse. Le urmării cu privirea, pînă se făcură nevăzute la prima cotitură, apoi mă depărtai de fereastră.

Am trecut în camera de-alături, în bucătărie, și am aprins focul, pregătindu-mi cafeaua. Ședeam cu brațele încrucișate în fața sobei, ascultînd sfîrîitul ibricului și troznetul focului, gîndindu-mă la Ioana și la viitorul nostru copil. Înainte de a o duce la maternitate îmi spusese:

— Să te gîndești în fiecare seară la mine și la băiat.

— Băiat sau fată, mi-e indiferent, numai să avem un copil.

Ea sperase întotdeauna că va avea un băiat, dar eu o necăjeam citeodată, răspunzîndu-i în glumă, că mi-e absolut egal ce va fi, băiat sau fată. De fapt, în sinea mea, doream să fiu tatăl unui băiat. Îmi adusei aminte de noaptea aceea de primăvară, cînd mă trezise Ioana strigîndu-mă încetișor, din patul de alături. Am sărit din pat și am aprins lumina neliniștit. Ședea întinsă pe spate, dezvelită, cu mîinile pe pîntece. Fața i se transfigurase și în ochi îi lucea un foc intens. A șoptit sfioasă: „A mișcat!" În clipa aceea un sentiment nou, neîncercat pînă atunci, pusese stăpînire pe sufletul meu. M-am așezat lîngă ea, pe marginea patului și i-am ridicat bărbia. Printre gene i se strecurau două lacrimi. Și-a lipit buzele fierbinți de urechea mea, spunîndu-mi: „L-am simțit! Am simțit cum mișcă!". Am stat cîtva timp alături de ea, mîngîindu-i părul, apoi am învelit-o cu grijă, am stins lumina și am ieșit afară, așezîndu-mă pe treptele din fața casei. Trecuse puțin de miezul nopții. Cerul era luminos, spuzit de stele, și-n spatele casei foșneau frunzele copacilor. Am rămas pe trepte, gîndindu-mă la Ioana și la primele zile ale căsniciei. Cînd a început să bată vîntul, m-a cuprins dintr-o dată frigul. Am intrat repede în dormitor și aplecîndu-mă deasupra patului unde dormea ea, am sărutat-o încetișor. Apoi m-am întins pe pat, cu mîinile sub cap, și am adormit îndată.

Acum ședeam în mijlocul camerei cu mîinile în șolduri. Deodată am auzit soneria unei biciclete. Ca de obicei, în fața porții, mă aștepta prietenul meu, Constantin. Eram vecini de mai mulți ani și în fiecare zi mergeam împreună la fabrică, lucram în același schimb. Am deschis fereastra și i-am strigat:

— Așteaptă-mă, sînt gata imediat, îmi iau bicicleta.

Ședea rezemat de ghidon, trăgînd din țigară.

— Ai dormit prea puțin în noaptea asta. Nu fii caraghios, n-o să i se întîmple nimic grav Ioanei...

Pedalam alături de el, cu capul aplecat, cu fălcile strînse. În fața noastră șerpuia șoseaua cenușie, aproape pustie la ora aceea. Cerul se luminase de-a binelea. Liniștea solemnă a dimineții îmi dădea o senzație stranie, parcă făceam pentru prima oară drumul acesta, de acasă pînă la fabrică. Mă gîndeam neîncetat la Ioana. Înainte de a intra în oraș, Constantin întoarse capul spre mine și zise:

— Ei! Lasă, lasă... Nu te mai frămînta atît! Adică, ce să-ți mai spun... și eu am fost la fel înainte de nașterea fetiței. Ai să vezi că n-o să se întîmple nimic rău.

Nu i-am răspuns nici de data aceasta. Pedalam îngîndurat. Pe strada principală, după intrarea în oraș, depășirăm un grup de cunoscuți. Erau din ce în ce mai mulți. Îi salutam ridicînd mîna dreaptă și fluturînd șepcile. Străzile începură să prindă viață. Era agitația obișnuită a fiecărui început de zi.

După ce străbăturăm orașul, în partea stîngă a șoselei se iviră clădirile înalte ale fabricii. Din toate direcțiile, sute de muncitori se îndreptau spre ea. În fața intrărilor domnea forfota obișnuită dintre schimburi. Am coborît de pe biciclete și am mers, aprinzîndu-ne cîte o țigară. În fața porții nr. 2 m-am despărțit de Constantin, urîndu-i spor la lucru. Apoi mi-am dus bicicleta la locul de parcare. Cîteva minute mai tîrziu, îmi scoteam sculele din dulăpiorul de lîngă strung. Înainte de începerea lucrului, am dat o fugă pînă la telefonul cel mai apropiat. De mai multe zile, urcam în fiecare dimineață treptele de fier ce duceau la biroul maiștrilor de schimb. La masa de lîngă intrare, normatoarea linia un tabel. Cînd m-a văzut, a ridicat capul, îndreptîndu-și spinarea. Mi-a zis:

— Știu despre ce-i vorba... A zîmbit netezindu-și bluza pe piept. Dacă telefonează de la maternitate, te anunț imediat.

I-am mulțumit cu o înclinare a capului și m-am întors lîngă strung. În ziua aceea speram să termin comanda de piese începută cu patru zile în urmă. Lucram cu atenție, concentrîndu-mă la fiecare operațiune. Timpul se scurgea cu iuțeală și, mai tîrziu, ridicîndu-mi privirea pe ceasul agățat pe peretele din față, am clătinat capul uimit. Trecuseră aproape trei ore.

Sudoarea îmi șiroia pe față, îmi simțeam gîtul uscat, mă chinuia o sete cumplită. Am oprit strungul și m-am îndreptat către fîntîna arteziană de la capătul secției. În timp ce beam apă, îmi adusei aminte din nou de Ioana. De fapt, mă gîndisem neîncetat la ea, dar acum, imaginea ei mă copleșea din ce în ce mai stăruitor. Mă gîndeam că ar trebui să dau un telefon la maternitate, să întreb cum se simte soția mea.

După ce mi-am potolit setea, m-am simțit mai ușurat, cu mintea mai limpede. Îmi aprinsei o țigară, îndreptîndu-mă spre ieșire. Am rămas cîteva minute în curtea fabricii, șezînd pe o bancă de pe aleia centrală. Tabla de pe acoperișul secției unde lucram sclipea ca argintul, reflectînd razele soarelui. În dreapta se înălța clădirea masivă a turnătoriei. Dinspre ea, răzbătea pînă la mine vuietul continuu al cuptoarelor. După ce am fumat țigara, m-am ridicat de pe bancă grăbit. Am intrat în secție, călcînd agale, dus pe gînduri, dar după cîțiva pași m-am ridicat în vîrful picioarelor, aruncînd o privire printre șirurile de mașini. Am tresărit cu putere, oprindu-mă în loc. Lîngă strungul meu se adunaseră mai mulți tovarăși. În mijlocul lor gesticula normatoarea.

Nici nu știu cînd am ajuns lîngă ei. Normatoarea, cam fisticită, gesticulînd cu amîndouă brațele, îmi spuse:

— Ce faci, tovarășe? Pe unde umbli? Ai un băiat! Înțelegi? Nevasta dumitale se simte bine și a născut un băiat!

Ceilalți s-au înghesuit spre mine, strîngîndu-mi mîna, bătîndu-mă pe umeri. De emoție începusem să mă bîlbîi. Mă uitam la fețele lor vesele și-mi venea să-i string în brațe pe toți, să îmbrățișez întreaga secție, să strig din toate puterile: „Ați auzit? De azi înainte sînt tată!"

Apoi am început să lucrez, beat de fericire. Lucram și mă gîndeam la Ioana și la băiat, la familia mea.

Gh. Buzoianu

Spectacole - Arte

TINERI ARTIȘTI PLASTICI DIN BAIA MARE

Călătorul care coboară din tren în gara Baia Mare și vrea să ajungă în centru se găsește în situația de a trebui să precizeze în care centru, deoarece, de cîțiva ani încoace, orașul are două centre : cel vechi, spre care converg străzile înguste, orientate la întîmplare, și cel nou, impresionant prin întinderea lui, prin bulevardele largi, străjuite de blocuri moderne. În fine, celor două centre amintite li se adaugă un al treilea, la fel de bine cunoscut de localnici : cel artistic. Atrași de farmecul acestei regiuni cu tradiție plastică, mai bine de douăzeci de sculptori, pictori și graficieni tineri s-au grupat în jurul artiștilor mai vîrstnici, aducîndu-și contribuția la marea frescă a vieții din această regiune.

Dar să pătrundem în cîteva ateliere.

DUMITRU CIOCOTIȘAN. *Talentat fără îndoială, sculptorul D. Ciocotișan trage consecințele unei ucenicii prea „docile" și abia la trei ani de la absolvirea Institutului de Arte Plastice din Cluj, se gîndește (poate pentru prima dată cu seriozitate) la un raport fără „intermediar" între el și realitate.*

Cucerit de arta lui Vida Gheza, s-a dedicat exclusiv sculpturii în lemn pe care o realizează prin cioplire directă. Sculptura lui are un caracter școlăresc, amintind îngrijorător de mult de creația maestrului, deși amprenta personală nu lipsește. Desigur această asemănare este accentuată și de natura materialului care impune anumite norme de tehnică. Dincolo de aceste imperative, drumul spre individualitate apare larg deschis și pe această cale. Ultimele lucrări ale lui Ciocotișan confirmă acest lucru și ne conving că este vorba numai de un impas în curs de lichidare. Sensibil la aspectul pitoresc al vieții, el se destăinuiește, în fond, ca un meditativ dotat cu spiritul sintezei și cu acea precizie a selecției care îl obligă să depășească stadiul actual.

Ciocotișan știe că atît de mult discutata „personalitate a materialului" nu este în esență altceva decît un simplu portativ pe care se pot așterne și cîntece vechi și cîntece noi. Ultimele sale lucrări dezvăluie, în afară de fondul liric al artistului, și posibilități plastice bogate și originale. Îndeosebi „Portretul de fată", scos dintr-un trunchi de lemn, marchează punctul de cotitură al activității lui Ciocotișan. El se ridică aici mult deasupra celorlalte lucrări prin tăieturile precise și libere. Acestea delimitează volumul viu în care palpită fiorul autentic al artistului, promițător de mari surprize pentru viitor.

WALTER FREDERIC. *S-a stabilit de curînd în Baia Mare, venind din altă regiune minieră — Petroșani. Grafician de talent, Walter Frederic își realizează fantezia în alb-negrul gravurii în lemn pe care o cultivă cu pasiune. În expoziția regională din acest an, un panou întreg cu lucrări de inspirație diferită ni-l arată ca pe un fin observator al vieții, care știe să redea atmosfera momentului cu multă ingeniozitate. Aceste calități i-au adus aprecieri în cadrul expozițiilor din țară și de peste hotare la care a participat. Compozițiile lui pe tema muncii sînt sugestive și antrenante, cele de ordin intim calme, pline de căldură.*

Insuficientă în gravura sa este însă preocuparea de a îmbogăți acest limbaj a cărui tehnică, în limitele ei constante, o stăpînește totuși. Compozițiile, bine sintetizate și noi prin conținut, sînt sărăcite de forma fatal insuficientă. Artistul trebuie să găsească pentru realități noi mijloace noi. Walter Frederic trebuie să se gîndească la acest lucru cu atît mai mult, cu cît el însuși își dă seama de neconcordanța dintre forma și conținutul artei sale. El are și posibilități pentru a realiza acest salt, atestate de lucrările din ultima perioadă.

ALEXANDRU ȘAINELIC. *După absolvirea Institutului de Arte Plastice din Cluj, s-a stabilit în Baia Mare. Evoluția picturii sale poate fi urmărită cu ușurință în atelierul pe ai cărui pereți se înșiruiesc lucrări ce ilustrează toate etapele creșterii sale. Un portret și o compoziție din perioada începutului relevă eforturile neizbutite de a adapta subiectul la tehnică. Mai departe vedem încercarea, nu mai izbutită, de a adapta tehnica la subiect. Etapa aceasta pare a fi cea mai zbuciumată din activitatea sa. Alexandru Șainelic se realizează abia în etapa sub care se prezintă astăzi. Reținem de aici „Dans osenesc". Culoarea, conturul expresiv, lumina și ritmul dovedesc o concepție artistică interesantă. Că autorul a pătruns esența specificului local, se vede și în lucrările mai recente. Compoziția, care reprezintă un grup de tineri oșeni prinși în dans, pare un echivalent plastic al sentimentului de frenezie. Ireșul este contrapunctat pe pînză de un ritm puternic și expresiv.*

Particularitatea picturii lui Șainelic constă în formula foarte personală în care rezolvă problema culorii. Sobră, consistentă, ea este repartizată pe suprafață într-o bogată și stăpînită gamă de nuanțe, supuse unei alternanțe decorative subtile. Prin combinarea unui număr restrîns de culori pure pe care le topește una într-alta eliminînd pata compactă, el obține o vibrație și o strălucire foarte greu de realizat. În fiecare pensulație, în fiecare culoare se simte participarea dozată a celorlalte culori, fără ca ea să fie înghițită. Nici tușele puternice care conturează volumele reliefînd compoziția nu distonează cu efectele cromaticii. Acest procedeu conferă lucrării o armonie strînsă și o unitate ce amintește de vechile covoare populare colorate cu esențe vegetale.

Desenul lui Șainelic este judicios subordonat climatului cromatic și se menține constant la funcția de subliniere a intenției în ansamblu. Totuși, judecînd după tendința de a trece toate lucrările prin același procedeu, fără eforturi de autodepășire, credem că Șainelic este pîndit de pericolul unei închideri în limite prea rigide care i-ar putea frîna evoluția.

Val Ghendea

ION GHEORGHIU: NATURĂ STATICĂ

IMPERATIVUL UNITĂȚII

Aplaudăm generozitatea cu care teatrele noastre și-au deschis porțile marilor opere ale dramaturgiei universale. Așa cum Vraca în Richard al III-lea constituie un eveniment în reprezentarea la noi a teatrului shakespearian, tot astfel intrarea lui Eschil pe scena din Schitu Măgureanu o socotim o punte necesară către reluarea capodoperelor antichității. Niciodată nu vom fi subliniat cu suficientă stăruință însemnătatea artistică și educativă a marelui repertoriu clasic — neîntrecută școală de formare și verificare a măiestrici actoricești, veritabilă universitate a artei pentru spectatorul contemporan, model de perfecțiune pentru autorul dramatic de azi. Așadar, toate laudele teatrului „Lucia Sturdza Bulandra" pentru înscrierea în repertoriu a trilogiei lui Eschil „Orestia", creație care, dacă ar exista un Olimp al literelor, ar merita să-l locuiască. Mă gîndesc chiar că, oprindu-se la „Orestia", cutezanța celor ce au pus-o în scenă a întrecut așteptările : ne aflăm, cred, în fața uneia dintre cele mai pretențioase și mai „dificile" scrieri ale vechilor tragici, care unește într-o arhitectură dramatică desăvîrșită trei drame răscolitoare — a lui Agamemnon, eroul războiului troian învins de o femeie, a Clitemnestrei, soția infidelă și ucigașă, și a lui Oreste, paricidul, instrumentul vindicativ al pedepsei zeilor — toate desfășurîndu-se pe fondul tragic al suferințelor îndurate de poporul din Argos.

Amploarea să-i spunem, epică, finalul luminos al celei de a treia părți — „Eumenidele", implicațiile sociale de mare întindere și profunzime particularizează această operă a lui Eschil în contextul tragediei antice, reclamînd o atenție deosebită pentru proporționarea elementelor acțiunii, pentru unitate și stil și ridicînd obstacole serioase de ordin scenic într-o reprezentare contemporană. Regizorul Vlad Mugur și-a asumat o misiune copleșitoare, iar pionieratul, lipsa de experiență și-au pus vizibil pecetea asupra spectacolului. Ritmul e încă greoi — și asta nu, cum era de crezut, în intervențiile corului, ci în mișcarea personajelor — scenele bine lucrate, cum ar fi aceea a proorocirilor Casandrei sau aceea în care evoluează Eriniile, alternează cu altele total neizbutite, stridente sau obositoare. (Cînd, de pildă, choeforele își rostesc bocetul la mormîntul lui Agamemnon, lovindu-și trupurile de pămînt, bubuituriile rezultate nu trezesc emoția și reculegerea dorite, ci pur și simplu veselie). Dar principalul cusur al spectacolului rămîne lipsa de unitate în interpretare, stilul de joc diferit pînă la opoziție de la un actor la altul. În timp ce Beate Fredanov (Clitemnestra) insistă, nu fără excese evidente, pe tonul declamator-maiestuos (în paranteză fie spus, dicțiunea actriței nu rimează cu partiturile clasice), pe gesturile largi, solemne, Mircea Bașta (Agamemnon), care ar fi trebuit să înfățișeze pe scenă măreția *eroului* victorios, e o prezență „de rînd", „un oarecare", iar în fața invitațiilor perfide ale soției arată cumplit de „plouat", de dezorientat, încît ai senzația că a murit înainte de a fi fost ucis. Disparitatea se observă în chiar evoluția unui singur interpret. În partea a doua a trilogiei, Lazăr Vrabie (Oreste) pare că se încadrează tonalității solemne a rolului (ceea ce nu se potrivește cu datele personale artistice ale actorului), pentru ca apoi să coboare treptat tonul (în replică și mișcare) pînă la a afișa degajarea unui personaj dintr-o dramă modernă (ceea ce se potrivește datelor actorului, dar nu se mai potrivește rolului), dîndu-ți impresia că Oreste a descins din Eschil direct în Arthur Miller. „Orestia" se resimte puternic de greutățile începutului !

Defectul nu aparține întregului spectacol. Ne facem datoria să remarcăm locul excepțional al Ilenei Predescu (Casandra), prezența sigură a lui George Oancea (Apollo), contribuția calificată a lui Petre Gheorghiu (Corifeul corului din prima parte) și a Eumenidelor, conduse cu pricepere de Ica Matache-Costescu, Corifeea.

STUDIU ȘI CREAȚIE

La început o mărturisire : nu o dată, plecînd de la cîte un spectacol al studenților de la Institutul de artă dramatică, am urat în gînd teatrelor profesioniste —, situate în centrul Capitalei și atenției publicului, bucurîndu-se de contribuția unor actori și regizori de prestigiu —, să aibă ceva din entuziasmul și dăruirea acestor învățăcei, din tinerețea exuberantă a jocului lor, desfășurat pe o modestă scenă de studiu și verificare, în fața unei săli compuse în mare parte din colegi neastîmpărați, profesori severi, părinți plini de nădejdi și necunoscuți neutri. Aici, în sala „Casandra", am văzut spectacole de neuitat („O scrisoare pierdută", „Centrul înaintaș a murit în zori", „O seară Alecsandri", „Ascensiunea lui Arturo Ui poate fi oprită", „Mutter Courage", „Steaua fără nume") în care, dincolo de **studiu** și **studenți**, trăiau **creația** și **actorii**. Aceasta e, în fond, și măsura calității : a depăși pragul examenului de institut și a intui marele examen al publicului, a-ți topi cunoștințele, învățătura în artă, a deveni din student actor, actor student.

Cu sentimentul că va trebui să urmărească saltul calității am asistat și la spectacolul „Pescărușul", stăpînit totodată de o îndoială profundă : interpretarea lui Cehov constituie, mai ales pentru actorul debutant, un riscant dans pe sîrmă — ierte-mi-se comparația —, căci, așa cum observa Călinescu, „fără o interpretare inteligentă, inefabilul plictisului dramatizat poate să deruteze pe spectatorul care nu e la nivelul ideilor tratate. **Pescărușul** a suferit la început o cădere". Nu voi nota considerații generale pe marginea spectacolului, pe care îl socot printre cele bune, fără a fi excepțional. Ceea ce mi-a atras cu deosebire atenția este gradul diferit în care tinerii interpreți au rezolvat raportul dintre studiu și creație.

Violeta Popescu, „pescărușul" — obraz angulos, mobil, o nervozitate stăpînită — trăiește aprins iluzia gloriei și a iubirii în primele acte, cu o vibrație care îi domină întreaga ființă și o luminează tragic, căci undeva simbolul pescărușului ucis însoțește, avertisment amar, destinul dureros al unor aspirații frînte sub apăsarea banalității burgheze. Ultimul act — confirmarea crudă a procesului gîndit în fața unei societăți ostile — actrița îl parcurge cu mai puțină siguranță ; dar, printre cele cîteva erupții de afectare, întrezărim sensurile profunde ale unei existențe strivite pentru că se dăruise prea curat, prea candid, unei lumi neobișnuite să evalueze și să protejeze puritatea și ingenuitatea. Rolul Ninei Zarecinaia a devenit, în interpretarea talentatei actrițe, o creație. La rangul creației și-a înălțat interpretarea și Solo Grün, care a văzut în Trigorin mai mult decît o mediocritate glorioasă și infatuată, absorbită de tainele succesului. Trigorin pendulează dramatic între acceptarea comodă a condiției precare de nemeritată prețuire și efortul de a-și analiza lucid valoarea. Tînărul interpret afișează cînd o oboseală „nobilă", indiferentă, cînd un vag dispreț pentru naivii care îl adoră, dar sugerează necontenit îndoielile acestui scriitor, conștient că e „fals pînă la măduvă". Poate că această ipostază mai profundă a personajului ar fi meritat un spor de atenție din partea actorului, demonstrîndu-se astfel cît de complicată e țesătura sufletească a eroilor lui Cehov. Dacă la acești interpreți, ca și la Petre Gheorghiu (Dorn), personajul care reflectă lucid și cu o bunătate puțin cinică drama celorlalți și în care actorul l-a intuit cumva pe însuși Cehov), la Smaragda Olteanu (Mașa, eroina reproducînd pe alt plan năruirea visurilor „pescărușului"), la Mihai Stan (foarte bun în rolul de compoziție Sorin), se observă depășirea fazei de studiu și efortul de a realiza o creație actoricească matură, „independentă", la alți interpreți este vizibilă calitatea inițială, de studenți care spun o lecție învățată. Astfel, Sergiu Ciobu (Treplev), își clădește rolul aproape numai pe date exterioare, personajul fiind sărăcit de mișcarea lăuntrică, atît de bogată în textul cehovian, iar artificiile (frămîntarea nervoasă a mîinilor, mușcarea buzelor etc.) dovedind cel mult însușirea aproximativă a unor elemente de meșteșug, dar nu și a artei interpretative veritabile. Ne-a dezamăgit și jocul inexpresiv al lui B. Mărgineanu (Semion), care ar fi trebuit să interpreteze un erou cenușiu și nu să fie el însuși cenușiu.

Cît de bine ar fi ca toți tinerii actori de pe scena studioului să înțeleagă că sala de spectacole nu reprezintă nici clasa de studiu, nici oglinda de acasă, ci confruntarea decisivă cu publicul, adevărata confruntare cu Arta !

Dumitru Solomon

NUANȚE...

Buna primire făcută de publicul bucureștean noii înscenări a „Gaițelor" de Al. Kirițescu la Teatrul Muncitoresc C.F.R. atestă încă o dată popularitatea comediei, interesul cu care este ea privită de spectatori. Caracterul ascuțit al satirei a îndemnat, pe bună dreptate, pe mulți dintre cei care au scris despre această piesă, să o așeze în familia spirituală a comediilor lui Caragiale. Am îndrăznit să remarcăm că piesa evocă și comediilor lui Alecsandri. Ni se pare că putem vedea în Aneta Duduleanu un fel de Chiriță, de dincolo de Olt.

Impresia aceasta am avut-o urmărind acum 15 ani spectacolul Teatrului Național cu Sonia Cluceru, excepționala în rolul principal. Asistînd la recenta reluare a piesei de către colectivul Teatrului Muncitoresc C.F.R., în care actrița Nelly Nicolau-Ștefanescu are o foarte frumoasă contribuție în noua valorificare a rolului Anetei, am încercat aceeași senzație. Dacă personajele tinere au fost redate potrivit substanței lor, ca roluri de comedie modernă, relativ apropiată zilelor noastre, partitura „titularelor" („gaițelor") a fost acomodată unor intenții de îngroșare. Diapazonul vodevilesc după care și-a potrivit tonurile regizorul Mihai Dimiu în armonizarea trio-ului feminin nu distonează cu factura personajelor în cauză.

Tratarea accentuată, în genul Chiriților, a celor trei „gaițe" este o modalitate personală de transpunere scenică a unor tipuri devenite clasice în literatura noastră dramatică. Din această tratare au decurs unele nuanțe care dau spectacolului savoare, farmecul inedităului. Dar tot de aici au decurs și unele treceri dincolo de sarcinile satirei ; se folosește o emisie verbală prea stridentă (bine înțeles nu de către toți actorii), se vorbește prea tare, se țipă mai mult, și aceasta fără a fi nevoie, fără a mări în vreun fel eficiența comediei. Repetăm un loc comun : nu tot ce este real este și realist. Mahalagismul din „Gaițele" este real, trivialul și grotescul multor personaje de asemenea ; pe scenă însă elementele acestea trebuie să-și capete o înfățișare artistică, să fie ușor estompate, sugerate și nu reproduse. Altminteri se ivește primejdia alunecării în naturalism.

Intențiile regizorale și scenografice (am remarcat acel plafon bine gîndit, care suspendă foarte sugestiv asupra capetelor celor din cuibul „gaițelor") n-au fost servite unitar de întregul colectiv. Sînt vizibile în alcătuirea spectacolului unele inegalități de forte, unele discrepanțe în stil. Sînt și anumite necazuri tehnice : luminile cad prost, umbrind prea des fețele (deci expresiile) actorilor. Există și discordanțe. Iată un exemplu : în actul al III-lea, la parastasul Margaretei, Lena vine cu un buchețel de flori ce par să fie zambile (flori de april și mai), deși un personaj, Zoia, precizează ziua în care are loc acțiunea în acest act : sf. Alexandru, deci 30 august.

Dacă ne-am permis observații asupra cîtorva probleme de concepție și de detaliu, am făcut-o cu gîndul la eventualitatea șlefuirii asperităților, la eliminarea stridențelor.

VIRTUȚILE ȘI SERVITUȚILE RECONSTITUIRII

În 1943 am văzut un monumental spectacol cu „Maria Stuart" sub cupola vechiului Teatru Național, prefăcut, un an mai tîrziu, în ruină de către fasciști. Unii dintre interpreții de atunci strălucesc și astăzi în distribuția piesei. Era un spectacol menit să-ți rămînă mult timp în memorie : avea măreție, simplitate, forță educativă, era cioplit parcă în granit.

Recentul spectacol al Teatrului Național „I. L. Caragiale" duce mai departe cucerirea de atunci, înscriindu-se ca unul din succesele remarcabile ale actualului colectiv artistic. Respectul pentru tradiție, cultul pentru tinuta statuară, pentru atitudinea impunătoare, meșteșugirea glasului, expresia inteligentă, privirea tăioasă se regăsesc așezate pe un piedestal care se vrea cît mai contemporan. Tînărul din zilele noastre vede în „Maria Stuart" un spectacol nou, omul matur un spectacol înnoit. Dar oare înnoirea aceasta este ea dusă pînă la cea mai mare pregnanță ?

„Maria Stuart" are anumite calități care o situează printre cele mai valoroase pagini ale autorului și ale genului ; sînt calități de construcție, de dăltuire a caracterelor, de intensitate în opunerea ideilor, de replică etc. Printre altele, Schiller a făcut din această piesă o diatribă împotriva minciunii, a ipocriziei și a crimei.

Astfel considerată, drama lui Schiller este profund actuală. Ne îngăduim să observăm că, de s-ar fi încercat în mai mare măsură ca, fără a forța adevărul vieții și perimetrul artei, fără a trăda istoria, să se transmită într-o rezonanță cît mai contemporană fondul ideologic, și astăzi viu, al piesei, s-ar fi ajuns la un spectacol mai nou, mai interesant, mai captivant.

Transpare din spectacol efortul regizorului Miron Niculescu — autorul unor spectacole de mare acuratețe — și al unor interpreți de a întreprinde reconstituirea unei pagini de istorie, la modul cel mai fidel cu putință. Din acest punct de vedere, trebuie să recunoaștem că asistăm la o reconstituire reușită, ale cărei virtuți sînt de necontestat. Sîntem de părere însă că, practicată excesiv, metoda „reconstituirii" a privat spectacolul de unele implicații de actualitate.

Există aici adevărate demonstrații de măiestrie profesională din partea unor actori ca Dina Cocea, Irina Răchițeanu, Nicu Dimitriu, Nicolae Brancomir, Toma Dimitriu, Septimiu Sever și alții. Există momente impresionante (ca înfruntarea dintre cele două regine, sau scena în care Maria își ia rămas bun), caracterizate prin : simplitate, expresivitate, finețe, inteligență, emoție. Dar există, din păcate, și prea multe mîini duse melodramatic la piept, prea mulți pumni strînși cu durere la frunte sau pe tîmple, prea multe brațe azvîrlite patetic în lături.

Ni se pare că spectacolul nu respiră în întregime patosul zilelor noastre, motiv pentru care publicul este doar martorul unei bune lecții de istorie, înfățișate cu artă.

Mihai Florea

PREMIERĂ LA „CIOCÎRLIA"

Mă urmărește și acum acea splendidă strofă prin care creatorul popular își consemnează, își afirmă omenia : Foicică de alun / Cine-a făcut cîntecu / Nu l-a făcut oarecum / Că l-a făcut de om bun...

Cîntat pe-o dulce melodie de doină, versul capătă parcă și mai mult sens, și mai multă adîncime, ferit de orice stridență sau ostentație. Și înclin să cred că nu întîmplător, noul concert de muzică populară românească al ansamblului „Ciocîrlia", l-a cuprins în programul său. Pentrucă cele douăzeci și două de piese anunțate, dublate prin bisări, surprind nu numai prin noutatea lor, ci și prin amprenta generală a unei selecții îngrijite, făcute cu un deosebit gust al efectelor discrete.

„Gîndit" în ansamblul său, concertul dirijat de Victor Predescu capătă astfel nu numai valoarea unei interpretări de calitate a cîntecului popular, ci și unitate prin alegerea acelor piese în care „viersul" are o lumină dulce, se scaldă-n duioșie, își exprimă bucuria mai degrabă prin profunzime decît prin dezlănțuire. Poate, din pricina aceasta, chiar orchestra, care numără zeci de instrumentiști, reușește să aducă melodia la savoarea pe care i-o dă un taraf mic, pentru a evolua apoi, firesc, pînă la registrul larg al unei interpretări simfonice.

Dacă trecem în revistă și calitățile interpreților, putem constata cu bucurie că se conturează din ce în ce mai bine, cu distincție, personalitatea acestui colectiv artistic, lucru destul de rar întîlnit la noi, chiar și în teatrele de proză. Vocile sînt la fel cu cîntecul : discrete, bogate în resurse, modelate cu sensibilitate pe acele efecte de fond ale muzicii populare românești, dîndu-i o interpretare limpede, o curățenie cu adevărat folclorică. Mă gîndesc la numele Angelei Moldovan, al Irinei Loghin, al Anreliei Fătu-Rădulu, al lui Simion Pop, dar și al instrumentiștilor Ilie Udilă, Grigore Vasile, Ion Oprea, Alecu Ilie a căror interpretare capătă valoare tocmai prin faptul că are o notă comună în bunul înțeles al expresiei.

Un cuvînt deosebit trebuie spus despre Benone Sinulescu. Vocea lui, delicata lui apariție, îți amintesc de acele flori de primăvară cu nuanțe pale și parfum puternic. Faptul că a reușit în scurtă vreme să fie atît de îndrăgit de marele public, se datorește desigur și deosebitului sentiment de acuratețe cu care el își alege melodiile și textele, exemplu pe care l-ar putea urma și alți colegi de-ai lui, inclusiv interpreții de muzică ușoară.

Corneliu Leu

REÎNTÎLNIRE CU SEBASTIAN

Piesele celui care a scris „Jocul de-a vacanța" transcriu, în acorduri înfiorate, zbuciumul dureros trăit de oamenii simpli și buni, dornici să-și realizeze visurile pline de candoare și puritate. Între autor și eroii săi se stabilește firesc o comuniune intimă tulburătoare. Scriind partiturile protagoniștilor din comediile sale străbătute de tristețe, Mihail Sebastian se confesa revelator. În anii aceia, privirile lui, însetate de adevăr, nu deslușeau cu limpezime căile care conduc la dobîndirea fericirii autentice. Dar consemnînd, cu mîhnire reținută, înfrîngerile tragice ale eroilor săi, visători solitari, dramaturgul denunța implicit neomenia lumii burgheze. „Jocul de-a vacanța" (scris în 1936) deschide în opera lui Mihail Sebastian capitolul creației dramatice. Metafora titlului sugerează edificator ideea învăluită subtil în țesătura celor trei acte. Locatarii pensiunii „Weber" încearcă să se desprindă, fie și numai în luna lor de concediu, de ambianța anostă și dezumanizantă în care se sufocă în timpul celorlalte unsprezece luni. „Soluția" salvatoare le-a fost inoculată tuturor de tînărul Ștefan Valeriu, intelectual modest, singuratic, revoltat împotriva mediocrității și convențiilor mic-burgheze. Clipele emoționante ale „jocului de-a fericirea" se vor spulbera însă cu iuteală și dezmeticirea va fi deprimantă. În universul piesei există un trio masculin care captează atenția : ne referim la Ștefan Valeriu, regizorul „jocului" și la prietenii săi : unul mai în vîrstă, Bogoiu, funcționar corect, dar în imaginația lui căpitan de vapor navigînd pe mările și oceanele lumii, celălalt, mai tînăr, Jeff, licean corigent și îndrăgostit timid. În fond, cele trei personaje întruchipează diverse fațete ale unei singure individualități (să-i spunem „Ștefan Valeriu" la diferite vîrste). Fiecare din cei trei parcurge cîte un act al aceleiași drame : o viață apăsătoare, lipsită de orizont, consumată în banalitate și renunțări. În jurul lor iradiază farmec și căldură Corina, făptura investită cu aura simbolică a idealului de fericire. Așa cum spuneam, „Jocul" evoluează rapid și se încheie brusc, dragostea celor trei pentru Corina va rămîne doar o amintire, tînăra fată se desparte cu durere disimulată de adoratorii ei, ceața iluziilor senine se risipește. Celelalte personaje ale piesei, maiorul în retragere, madame Vintilă, Agnes etc. completează util o galerie tipologică viu diferențiată.

Punînd în scenă „Jocul de-a vacanța", regizorul întîmpină — bineînțeles — dificultăți artistice serioase. Valeriu Moisescu, autorul versiunii scenice de la Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra", le-a rezolvat abil și inteligent.

O echipă de buni interpreți reînvie vibrant prezențele umane care populează pensiunea. Creațiile actoricești s-ar fi îmbogățit dacă accentele critice față de personaje ar fi reieșit mai pregnant. Cu o aparentă simplitate de mijloace, ascunzînd vizibil profunzimea tumultului lăuntric, artistul emerit Marcel Anghelescu compune rolul nefericitului Bogoiu, „exploratorul" imaginar de ținuturi îndepărtate. O creație revelatorie izbuteste Gina Patrichi, interpreta Corinei. Tînăra actriță descifrează și valorifică minuțios nuanțele existente în text, transmite prospețimea și vioiciunea personajului, știe să dozeze echilibrat accentele voioase și cele încărcate de dramatism. George Oancea (Ștefan Valeriu), talent impetuos, și-a „cenzurat" sever gama jocului său, reliefînd, îndeosebi, sobrietatea, reținerea personajului. Dumitru Furdui conturează dinamic și convingător portretul adolescentiului Jeff, certat cu ecuațiile de orice grad.

Au adus frumoase contribuții și actorii Sandu Sticlaru, Evelyne Gruia, Mihai Mereuță, Mimi Enăceanu.

Spectacolul de la teatrul „Lucia Sturdza Bulandra" prilejuiește o emoționantă întîlnire cu un mare autor dramatic.

Mihai Botez

Scrisoare lui Gopo

Iubite tovarășe Gopo,

am fost acum cîteva zile la Pași spre lună și m-am bucurat văzînd că pasionantul dumitale dialog cu istoria continuă : cu aceeași francheță, cu aceeași dezinvoltură hărhătească și cu aceeași șăgalnică maliție din Scurtă istorie, o bună realizare în domeniul desenelor animate. Și, mai adaog : cu o constantă, specifică, voluptate de-a filma, de-a visa cu ochii aparatului de luat vederi-deschiși. Ai profitat de absența Omulețului dumitale, celebru pe tot globul, care a fost invitat de U.N.E.S.C.O. să țină un curs scurt de istorie a comunicațiilor, și te-ai grăbit să faci acești „pași spre lună" cu oameni în carne și oase. Îmi închipui, de altfel, că ardeai de nerăbdare să-ți redimensionezi simbolurile și metaforele din Scurtă istorie sau din Șapte arte, verificîndu-le la scara făpturii umane.

Reluînd, invers, o situație eminesciană l-ai transformat pe Radu Beligan din Cătălin într-un Luceafăr ad hoc și l-ai făcut să „alunece pe-o rază" spre selenara lui Cătălină, care se arată pînă la urmă la fel de năzuroasă și de intangibilă ca modelul ei terestru, — totul în prezența unui mic și dolofan paj Cupidon. Promenada dumitale în timp și fantezie devine astfel o poveste de dragoste, împletită gentil cu istoricul unor peripeții tehnico-științifice, cu repetatele și îndărătnicele tentative ale omului de-a se avînta în saltul spre stele.

Am apreciat deasemeni preocuparea de-a face odată cu acești Pași spre lună și cîțiva „pași spre cultură", de-a ne sistematiza și spori informația, de-a ne lărgi orizontul. Dar în legătură cu aceasta, îngăduie-mi să-ți propun o mică discuție.

Cred că o sinteză poetică și culturală de felul celei încercate cu Pași spre lună, nu trebuie să se rezume la prezentarea ilustrativă a unor siluete mitice și legendare (Prometeu, Califul din Bagdad, baronul Münchausen sau Hermes — la răscrucea drumurilor între Atena și Marathon nu putea să se afle Mercur !) și a unor ilustre figuri istorice (Galileo, Leonardo — ordinea cronologică a acestora e de fapt inversă prezentării în film — Voltaire, Jules Verne etc.). O asemenea sinteză, cred eu, trebuie să fie în același timp și o sinteză a cunoștințelor noastre despre aceste personaje, o reflectare a nivelului general de cultură, plus acel ceva — esențial și revelator — care este contribuția artistului. Adică exact așa cum ai realizat episodul Leonardo da Vinci în care o doamnă florentină pozează celebrului pictor. (Ce buni actori de film ar putea să devină Eugenia Popovici și, mai ales, Emil Botta !).

Dar nu toate episoadele le-ai lucrat la fel. Nu în toate ai fost revelator. Dacă întreg spectacolul ar fi fost imaginat și realizat la „cota Leonardo", ne-am fi găsit în fața unui mare film...

Din pricina unor asemenea inegalități, „piesele de antologie" din Pași spre lună nu au, în ciuda treptelor marmoreene, construite de scenograful Marcel Rogos, o reală progresie. Filmul nu înregistrează cu forța cuvenită (după masivele acumulări, în bună măsură ilustrate de-a lungul acțiunii), saltul calitativ care trebuia să coincidă cu „saltul" în cosmos al astronauților sovietici și americani. Dimpotrivă, secvența lor mi s-a părut cea mai puțin poetică, imaginea rachetelor și cosmonavelor, inclusiv medalioanele lui Gagarin și Glenn, fiind ternă, lipsită de inventivitate : n-ai adăugat nimic la ceea ce știam din jurnalele de actualități sau din filmele documentare, n-ai fost poet, aici. Iată de ce pașii spre lună în loc să ducă mereu în sus, urcă și coboară...

Îți sînt recunoscător pentru că, în această mică enciclopedie a zburului, ai menționat contribuția românească : sîntem într-adevăr un popor de zburători, de icari ; exemplul luminos al lui Vlaicu și Vuia palpită încă în conștiința noastră, a contemporanilor. Dar de ce n-ai căutat o soluție artistică mai expresivă pentru a marca acest moment, mai ales că ai avut fericita idee de-a face din Coloana fără sfîrșit a lui Brâncuși un ax al imaginii ?

Încă un cuvînt despre lucrul cu actorii, și încheiu. M-a cuprins și pe mine entuziasmul cu care te apropii de actori, cu care-i... animezi. E aici un model și o lecție dată acelor regizori de teatru, care — nevrînd să-și mărturisească limitele — exclamă comod : „Ferice de Gopo, regizorul de desene animate ! Cînd nu-i place un actor, își desenează imediat altul !" Un confrate de la „Gazeta literară" vorbea chiar de o „școală românească de pantomimă". De acord ! Totuși, îngăduie-mi să-ți sugerez și soluția contrară : să faci un film vorbit ! Însuși Omulețul dumitale dă parcă semne de nerăbdare în privința aceasta ; doar a trecut atîta timp de la epocalul eveniment cînd și-a descoperit graiul ! Chiar și aici, în Pași spre lună, nu numai o dată, personajele abia se stăpînesc să nu vorbească, ba unele din ele își și dau drumul de cîteva ori (ce-i drept, într-un mîrîit și în icnituri destul de puțin grațioase). Pe de altă parte, credinciosul dumitale colaborator, Dumitru Capoianu, văd că ți-a luat-o înainte, trădîndu-se oarecum : a început să-și „articuleze" limbajul în melodie. Deși poate socotești că, nevorbite, filmele dumitale cîștigă în universalitate, eu îți propun următoarea idee : cu cît vom vorbi mai frumos și mai curat românește, cu cît vom fi mai noi înșine, mai autentici, cu atît vom cîștiga în universalitate. Oricum, încearcă : sînt foarte convins că vei reuși!

În așteptarea următorului dumitale film — vorbit ! — permite-mi, dragă tovarășe Gopo, să te asigur de toată stima și admirația etc. etc.

Al dumitale,

Florian Potra

CONFRUNTĂRI

JUDECATA CRITICĂ ŞI LITERATURA SATULUI CONTEMPORAN

Deşi criteriul confruntării operei cu viaţa decide valoarea judecăţii critice, întîlnim recenzii şi cronici în presa literară care sînt încă departe de aplicarea consecventă a acestui criteriu hotărîtor.

Discuţiile purtate (vezi „Moduri de reflectare a realităţii în proză şi criteriile criticii" **G.L.** nr. 29/963, „Critica literară şi confruntarea operei cu viaţa" **Luceafărul** nr. 2/964) au scos în evidenţă tendinţele prozei noastre actuale, au analizat modalităţile preferate de unii scriitori, au depistat, în sfîrşit, particularităţi distincte manifestate în creaţia altora. Concluziile „meselor rotunde" au stăruit, o dată în plus, asupra necesităţii de a se acorda importanţa cuvenită rolului pe care confruntarea cu viaţa îl are în analiza fenomenului literar actual. În lumina dezbaterilor mai sus citate, se pare că inconsecvenţa referirii la realitate apare mai pregnantă în judecarea operelor literare consacrate transformării socialiste a satului. Faptul s-ar putea explica prin adîncimea şi întinderea schimbărilor care se produc în realitate şi, implicit, prin dificultatea cunoaşterii lor imediate şi profunde. Pe bună dreptate preciza articolul „Bogăţia realităţii şi universul scriitorului" („Scînteia" nr. 6055/963) : „Realitatea contemporană deschide un cîmp mult mai vast în faţa creatorului de artă. Sub ochii noştri se desfăşoară un proces de schimbare a conştiinţei de o profunzime şi de o amploare fără precedent".

Realitatea creatorului este (sau trebuie să fie !) şi realitatea criticului. Criteriul judecăţii obiective, avînd la bază cunoaşterea exactă a operei, impune deci — în primul rînd — confruntarea ei cu universul social-uman descris. Tocmai insuficienta cunoaştere a acestui univers „reflectat", face loc în analiza critică unor tipare de judecată care ţin de o cunoaştere exclusiv livrească, aşadar relativă, a vieţii.

În loc să atace frontal o lucrare, o situaţie, un erou literar, s-o raporteze indeosebi la realitate pe eroina lui D. R. Popescu din nuvela „Ploaie albă", E. Luca pune în seama Zorinei o serie întreagă de trăsături, moştenite de critic din lectură : „Zorina e o pasionată, ca eroinele sadoveniene care luptă să-şi dobîndească fericirea amoroasă ; are perseverenţa Smarandei, spiritul de adaptabilitate al Marei, inventivitatea Vitoriei Lipan ; e autoritară, dominantă ca Ana Moţ..." (**Contemp.** nr. 16 963). Soluţie ideală ! Mai cu seamă cînd criticul — cu îndelungată activitate în presă — e grăbit pare-se să stabilească performanţe, afirmînd în concluzie că D. R. Popescu „reuşeşte să îmbogăţească o tipologie umană — ce părea epuizată din punct de vedere literar — cu un exemplar inedit". Singurul lucru „inedit" aici este mecanismul logic al criticului. Cum adică ? Dacă este elementar adevărul că literatura reflectă viaţa, iar viaţa e în continuă evoluţie, atunci cum să existe pe lume ceva epuizat din punct de vedere literar ? (Totuşi, unu şi cu unu fac doi !) Deasemeni ţinem să precizăm că respectiva analiză efectuată de E. Luca, atît de bogată în referinţe, a avut drept ţel tocmai... depistarea originalităţii lui D. R. Popescu în ceea ce priveşte tipologiile.

Fireşte, nu e nimic reprobabil în relevarea de către critica literară a temelor, a personajelor realizate de marii scriitori ai satului din trecut. Apelînd la tradiţia literară, îţi lărgeşti unghiurile de judecată, ai un sprijin în plus în obţinerea unui criteriu de apreciere cît mai întemeiat, necesar în stabilirea ierarhiei valorilor, mai cu seamă în domeniul la care ne referim şi în care moştenirea este atît de vastă. Dar de aici şi pînă la hipertrofierea acestui mod de referire, pînă la repetarea obsedantă a întrebării : „Seamănă ori nu X, erou contemporan, cu Ion al lui Rebreanu ?" este o distanţă. Cînd tezaurul literar — lectura în general — devine colac de salvare pentru criticul insuficient legat de viaţă, de realitate, este necesar să afirmăm că, în intuirea veridicităţii faptelor şi personajelor din literatura nouă, criteriul decisiv rămîne confruntarea cu faptele contemporaneităţii, cu eroii satului de astăzi.

Emisă de aprecieri fundamentate pe simpla corespondenţă dintre tipologiile literare, face ca Ov. S. Crohmălniceanu să-i ducă pe oltenii lui D. R. Popescu tocmai în... lumea fermierilor americani, crezînd posibil, că un scriitor de talia lui D. R. Popescu e mai influenţat de ceea ce cunoaşte prin intermediul lecturii, decît de datele reale ale existenţei oltenilor săi : „Interesul lui D. R. Popescu pentru tipuri excentrice este rezultatul unei influenţe literare detectabile destul de uşor : proza americană contemporană, de la Hemingway, la Steinbeck şi Saroyan..." (**G.L.** nr. 9/963 — citat incriminat şi de Matei Călinescu în **V. Rom.** nr. 5 963) (Pe criteriul acesta, paradoxal vorbind, cu cît cultura criticului este mai cuprinzătoare, cu atît mai mare este riscul ca eroii literaturii noastre contemporane să fie raportaţi la tipuri din evul mediu, antichitate, preistorie etc.). Continuînd citatul, aflăm că sugestia artistică dată la particularităţile tipurilor din universul rural de peste ocean D. R. Popescu n-o foloseşte în spirt epigonic, ci pleacă „de la o realitate a noastră, binecunoscută şi definită sigur în ce are propriu". Afirmaţia că D. R. Popescu pleacă de la realitate a noastră, binecunoscută şi definită sigur în ceea ce are ea propriu, este întemeiată. Ar fi fost însă preferabil ca aparenta contradicţie dintre această afirmaţie şi cea anterioară să fie lămurită prin demonstraţie, şi nu să dea impresia unei simple acoperiri la eventuale obiecţii.

Ne îngăduim să credem că interesează să aflăm cît de original este scriitorul, mai întîi confruntîndu-i opera cu realitatea şi abia apoi raportînd-o sub toate aspectele la o realitate artistică. N-are rost să negăm faptul că e mai dificil să cuprinzi în focarul obiectivului critic fenomene care, deşi au contururi precise într-o operă literară, continuă să se desfăşoare, efervescent, în realitate. Neintuind relaţia complexă dintre universul artistic şi cel real de la care porneşte autorul, este imposibil să sesizezi dinamica faptelor analizate, contradicţiile lor, în ultimă instanţă însăşi esenţa universului respectiv care nu este un univers închis, finit. Semnificaţiile actuale, majore, ale operei literare, pot fi relevate tocmai în funcţie de realităţile epocii socialiste, şi în mai mică măsură în raport cu o operă trecută ; pentru că, oricît de valoroasă ar fi acea operă, ea nu ne poate oferi cheia înţelegerii tuturor zonelor noi, atît de puternic reflectate în epica noastră despre sat.

Iată, de pildă, într-un articol altminteri interesant („Eroi şi măşti" de Mihai Gafiţa — **G.L.** nr. 32/963), cum se vorbeşte despre Lae Cordovan : „Eroul utilizează cu obstinaţie formule ca „oameni", „satul", „lumea", căutînd un suport poziţiei sale din ce în ce mai şubrede în raport cu masa satului : la început el găseşte acest suport, în perioada cît drama **sa parcurge etapele numite de Rebreanu în „Ion" „glasul pămîntului" şi „glasul iubirii" adică atunci cînd Lae luptă pentru partea sa de pămînt care i se cuvine"** (subl. ns). De ce să suprapunem etapele dramatice din existenţa a doi eroi literari, care nu sînt identice şi nici nu pot fi : de ce să suprapunem setea de pămînt a lui Ion, relativei „sete" de pămînt a lui Lae — care este de fapt o înaintare precaută şi complicată pe drumul vieţii noi ? Şi asta dacă limităm în mod voit paralela la datele strict personale ale eroilor pentru că dacă îi raportăm la realitatea social-istorică respectivă, distanţa dintre ei creşte brusc : lui Ion societatea nu-i oferă altă soluţie, în timp ce lui Lae da. Deşi mai toţi comentatorii „Cordovanilor" au sesizat procesul complicat al transformării mentalităţii eroului, dezagregarea familiei determinată de setea de înavuţire, drama individualismului în condiţiile dezvoltării relaţiilor socialiste la sat, tocmai aceste probleme care subliniază ineditul şi originalitatea problematicei romanului au fost expediate neaşteptat de pripit. În schimb, s-a vorbit mult şi nediferenţiat despre înrudirile literare — eroi, situaţii — cărora comentatorii le-au găsit aşa-zise rădăcini în proza clasică. Se desprinde ca un fel de concluzie faptul că pivotul trilogiei, partea lui cea mai izbutită, este tocmai înfăţişarea „dramei ţărinei" Precizarea judicioasă că „intrarea satului pe făgaş revoluţionar, a descoperit tragicul anacronism al setei de pămînt" (N. Manolescu — **Contemp.** nr 36 983) rămîne general valabilă pentru mai toată proza care a dezbătut procesul instaurării relaţiilor socialiste la sat. De îndată însă ce ne oprim la o lucrare anumită, fondul problemei capătă specificul său distinct, şi în cazul lui Lăncrănjan trebuie să abandonăm prejudecata că el a reluat tema setei de pămînt din „Ion". E drept, setea de pămînt s-a perpetuat în cadrul relaţiilor capitaliste pînă în pragul noilor relaţii, şi scriitorul a pornit de la acest adevăr obiectiv ; pe de altă parte, datele particulare ale eroului, întoarcerea de pe front, sentimentul deposedării de pămînt, de „dreptul său" — de unde imposibilitatea împlinirii visului său (searbad, desigur) de a intra pe făgaşul unei existenţe liniştite dar închise — deplînsează drama lui Lae cu implicaţiile ei multiple. Razboiul a zdruncinat legătura cu „ţărina", făcîndu-l pe ţăran să înţeleagă mai bine „porţile pămîntului", în confruntarea cu lumea. Totodată, tocmai această distanţare a dus, în perioada respectivă, la o recrudescenţă a legăturii cu pămîntul, ca o nevoie de stabilitate, de siguranţă a propriului „eu", înţeleasă într-un anume fel, încă neevoluat. (Desigur, chestiunea este infinit mai complexă şi subtilă, şi merită să fie dezbătută aparte). Drama însingurării lui Lae — în care dominantă deci nu este aşa-zisa sete de pămînt — apare în acelaşi timp şi ca o dramă a autoînşelării sale, pentru că eroul nu sesizează răsturnarea valorilor etice, nu înţelege că cinstea, dreptatea sînt relative în condiţiile inegalităţii sociale. Toată perioada hărţuielilor familiale respective constituie un proces extrem de amplu, ce nu poate fi identificat — aşa cum face M. Gafiţa — cu „drama setei de pămînt" în accepţiunea cunoscută de noi de la Rebreanu. Ruperea, izolarea unui episod din acest tot care trebuie interpretat în unitatea lui indisolubilă şi contradictorie, modifică pur şi simplu semnificaţiile pentru care militează autorul. Oricum, „setea de pămînt" a acestui erou literar, este complicată şi de anumite manifestări care o pot tocmai infirma, dacă o absolutizăm : o îndepărtare de chiaburime, condamnarea reacţiunii, atitudinea de simpatie faţă de cei ce vor „să facă ceva pentru comună", respectul faţă de „celulari", sînt numai cîteva din reacţiile complexe ale lui, în drumul său spre clarificare. Încrîncenarea familiei Cordovanilor are tensiunea dramatică inevitabilă oricărui sfîrşit şi început, iar brutalitatea amintită cu **nazarcare repulsie de Ion Lungu (Tribuna)** reprezintă de fapt ultimele convulsii ale unei drame de secole, înfăţişată însă în ipostaze vădit noi, dintr-o perspectivă inedită, ca o etapă, un prag nu uşor de trecut pe calea ascendentă spre o nouă condiţie socială.

Cu alte cuvinte, reafirmînd obligativitatea ştiinţifică a raportării actului de creaţie mai ales la datele realităţii, putem trage — în acelaşi timp — concluzia că, atunci cînd apelăm la tradiţie, trebuie să precizăm din ce unghi de vedere o facem, pentru că referirea la tradiţie se poate efectua din infinite unghiuri. Se cere să precizăm ce anume urmărim în demonstraţie, sub ce raport facem această referire : sub raportul realizării artistice, sub raport tematic, tipologic, problematic ? (Facem respectivele delimitări în mod voit, pentru uzul discuţiei). Analogia simplistă nu are ce căuta în critica literară care interpretează fenomenele creaţiei de pe poziţiile esteticii marxist-leniniste. Tribulaţiile necritice, rupte adeseori de contextul social-istoric sau de cel al operei analizate, nu pot aveu decît un efect negativ, în primul rînd pentru că ele nivelează, tocesc tocmai relieful pe care scriitorul îl dă fondului tematico-ideologic al lucrării sale. În general ar trebui să existe, în critica literară, o mai susţinută polemică creatoare cu tradiţia (nu o negare a ei !), atît în ceea ce priveşte conţinutul de idei, cît şi planul realităţii descrise. O atare poziţie ar da un impuls şi mai mare creaţiei noi, pentru că i-ar delimi mai categoric meritele, superioritatea.

Şi nu exagerăm cînd afirmăm că, în cronicile din ultima vreme, e singulară judicioasa observaţie a lui N. Ciobanu (**Scînteia banăţean** nr. 11 963) că epopeea lui Lăncrănjan li dă criticului dornic să fie smuls din apa stătută a rutinei profesionale o „răscolitoare senzaţie a unei ototeuprinzătoare polemici subterane... cu tradiţia literară... cu scrisul unora dintre confraţii de breaslă... cu totalitatea formelor de manifestare a trecutului în viaţa actuală a satului romînesc".

Atitudinea nivelatoare izvorîtă din ocolirea criteriului fundamental — confruntarea cu viaţa — duce nu numai la suprapunerea mecanică a epocilor, tipologiilor temperamentelor artistice etc., ci şi la o anumită uniformizare — în judecata critică — a mediilor reflectate de literatură Deosebirea dintre aceste medii nu trebuie fetişizată, dar nici ignorată. Deşi e dificil să delimitezi zona de unde se termină vechiul şi începe nouă, de unde începe urbanul şi unde se întîlneşte încă de pe acum cu ruralul, nu pot fi ignorate nuanţele tipice ale mediilor social-umane zugrăvite, şi nici diferenţierea specifică ce decurge de aici.

Persistă o optică intelectualistă, de natură livrească, în lumina căreia devine greu, dacă nu imposibil, să recepţionezi multiplele şi complexele forme ale existenţei umane, optică în stare să te ducă la confundarea veridicului cu jocul propriei tale imaginaţii lipsite de fundament real.

În cronica din „Gazeta literară" la care ne-am referit, Ov. S. Crohmălniceanu aduce în dezbatere interesanta problemă a psihologilor aparte, sesizată în nuvelistica lui D. R. Popescu, observînd just că oamenii „excentrici", care văd oarecum altfel lucrurile decît alţii, apar şi datorită noilor relaţii sociale din viaţa satului. Reluînd ideea aceasta, Matei Călinescu observă că originile acestui proces de diferenţiere sînt ceva mai îndepărtate în timp. Cu alte prilejuri, Dumitru Micu, I. D. Bălan şi alţi critici au atras atenţia asupra corelaţiei dintre comportarea „sucită", „ciudată", a unor eroi din literatura contemporană a satului şi momentele cruciale survenite în existenţa lor. Merită să fie citată şi remarca lui Dumitru Solomon, care a precizat că D. R. Popescu intuieşte un proces de disimulare a unor indivizi, proces care ascunde fenomene de o factură majoră, neapărat cu a anumită semnificaţie socială.

Alţi participanţi la discutarea acestei probleme s-au întrecut însă în căutarea rădăcinilor livreşti ale „firilor sucite", fără să introducă în laboratorul lor critic şi factorii obiectivi furnizaţi de realitate, care pot servi, în special, drept puncte de referinţă. Ruperea de trecut a ţăranului, integrarea sa într-o existenţă structural nouă, necunoscută pentru el, se leagă de un fond ideologic de care nu putem în nici un fel desprinde comportările personajului literar, numindu-le „ciudate" fără să lămurim dacă este vorba despre o chestiune de preferinţă a scriitorului, de modalitatea artistică în sine, ori despre o încercare (izbutită sau nu) de a reflecta fenomene generate de realitate, „o preocupare de explorare a bogăţiei morale a umanităţii, deci o problemă de concepţie a scriitorului" (V. Ardeleanu — **Steaua** nr. 5 963). Pornind de la tipologii şi despărţind în mod arbitrar tipologia umană de fondul tematico-ideologic, unii critici au rămas la tipologii, definindu-le într-o anumită ipostază a lor, neţinîndu-le de natura schimbătoare a situaţiilor în care acestea acţionează şi datorită cărora au o comportare şi nu alta. Astfel de personaje care merită să fie analizate temeinic, cer maximum de fineţe şi discernămînt în intuirea exactă a firii lor, în definirea trăsăturilor lor fundamentale, pentru a nu confunda reacţia personajului într-un anumit moment cu fondul său real. Esenţial nu este numărul de indivizi care reacţionează în felul eroilor lui D. R. Popescu, ci faptul că procesul transformării conştiinţei ţăranului presupune o infinită gamă de reacţii.

Critica, alături de cititori, are de ce să-i fie recunoscătoare lui Marin Preda, pentru că el a creat, primul în literatura noastră realist-socialistă, un tip monumental de felul lui Moromete, prilej pentru mulţi să descopere, măcar din lectură, dialectica mecanismelor sociale şi omeneşti, lumina nouă aruncată asupra unui întreg univers. Dar personajul lui Marin Preda nu trebuie să ofere un teren propice comodităţii criticului, gata să refere acum totul la tipuri moromeţiene, fie că lucrul este necesar sau nu. De ce, uneori, cînd se analizează creaţia scriitorilor tineri, criticii uită că şi ei — ca şi autorul „Moromeţilor" — aduc în literatură anumite arii geografice, cu tipologiile lor distincte ? Ciudăţeniile unor personaje ar putea fi mai bine înţelese, dacă ar fi analizate şi în legătură cu particularitatea ariei lor geografice. D. R. Popescu a creat un Făniţă sau un Ristea — tipuri ce nu pot fi abstrase specificului oltenesc, cu un fond sufletesc distinct : o vioiciune de spirit care înseamnă nu numai umor, ci poate o mai mare capacitate de disimulare.

Confruntările criticii pe tema excentricităţii tipologiilor merită să dea loc unor operaţii de sinteză, de sistematizare a părerilor valabile exprimate pînă acum, care să ducă totodată la o pătrundere mai în fondul problemei.

Constandina Brezu

SUB SEMNUL EXIGENTEI

DARIE NOVĂCEANU

Judecăm, de obicei, pe tinerii poeţi, în primul rînd după nota personală pe care o aduc în versurile lor. Spre deosebire de flori, poeţii trebuie să prezinte o culoare individuală, nu una de specie. Natura, ca un pictor ascuns, ni-i scoate la iveală neîntrerupt şi criticul trebuie să se iniţieze cît mai mult în secretele acestei cromatici poetice, spre a nu confunda tonalităţile cunoscute cu cele inedite (sau spre a le deosebi unele de altele, în versurile aceluiaşi autor). Cu primul său volum de versuri intitulat „Autobiografie" (apărut în colecţia „Luceafărul", 1962), Darie Novăceanu a adus, fără îndoială, o notă proprie în poezia tinerilor şi această notă, dacă nu este atît de frapantă ca a altora, este în schimb precisă. Tînărul poet nu preferă cu orice preţ contrastele, ci pare a urmări mai curînd un climat liric cu valenţe diverse : de fapte şi evenimente, de meditaţie, de afectivitate — aceasta predominantă —, inclus într-o exprimare cumpănită, uneori atinsă la limita ei justă de echilibru, pe parcursul bucăţii poetice respective, altcori cu sincope.

În acest cadru, Darie Novăceanu toarnă un aliaj de intimitate şi — ca să zicem aşa — de istoricitate, care face ca „autobiografia" să poetică să devină reprezentativă, fără ostentaţie. Lucrările înregistrate de poet sînt evident simţite. El încheie de exemplu poezia „Evocare (moment din Doftana)" cu aceste versuri : „Sînt proaspete veşti ce-mi vin din afară. / Inimă, ia-le, pentru tine sînt. / Par păsări de aur prin gratii trecînd". Expresia, lipsită de grandiloevenţă, e caldă. Pe luptătorul ilegalist îl găsim în „Om cu vioară" : „Om cu vioară" este acesta, de patru săptămîni / Îşi poartă sufletul pe mîini. / Cine e şi de unde vine / Nu ştie nimeni prea bine", dar pe urmele lui „jandarmii urlă disperaţi", pentru că „toate cazele de sub Carpaţi", sînt pline „de manifeste comuniste / brodate de mînă ca nişte batiste" ; prinzîndu-l, jandarmii „l-au pus să scrie / dar nu ştie /, că n-a făcut decît o clasă primară ! / dar ştie totul din vioară". (pag. 18). Simplitatea eficace din versurile de mai sus, poetul o manifestă în multe din primele sale poezii, care în majoritatea lor, retrăiesc zilele războiului sau de imediat de după război. Unele momente mai discrete, ca de exemplu cele în care toamna este asociată cu plecările tot mai dese de oameni pe front : „Dar păduricei răresc / Zilnic glasul omenesc" („Munţii rămîn singuri", pag. 53.), sînt însoţite de consemnări de evenimente importante : „Ascultam înălţimile şi primul cuvînt / Rostit de puterea populară, de noi" („Noapte de decembrie", pag. 22). Încă plăpînd fiu — copil sau adolescent — al timpului la care se referă aceste amintiri, poetul marchează, în evocările sale, atitudini de conştiinţă pe care la transcrie cu o sinceritate captivantă : „Ne-au dat părinţii noştri, comuniştii / învăţătura lor, şi lac, şi creme / să nu cădem cînd mergem înainte / sub tulburea răscruce a restriştii" („Ne-au dat părinţii noştri", pag. 43). Nu toate poeziile de debut ale lui Darie Novăceanu merg însă pe acest rad. În versurile sale albe, indeosebi, există alunecări retorice şi declarative, care aruncă o umbră de îndoială, desigur nemeritată, asupra autenticităţii versului său în general. De asemenea, volumul în întregul său suferă în măsură prea mare de o anumită rarefiere. Semnalăm însă imediat, ca o dovadă de contrapondere faţă de aspectul de mai sus, ciclul de poezii intitulat „Brâncuşi", unde găsim aceste versuri care definesc splendid „coloana infinită" : „Simţi infinitul cum se scurge aur / către pămînt prin romînesc contur" (pag. 68). Pline de substanţă poetică şi chiar definind, încă din acest prim volum, un moment nou al lui Darie Novăceanu, sînt toate cele trei bucăţi brâncuşiene : „Coloana" „Nopţi pariziene", „Masa". Rămînînd simplu şi concret, poetul devine surprinzător de dens. Acest lucru trebuie subliniat cu atît mai mult, cu cît ciclul este urmat de „Versuri din tabăra studenţească", critioabile prin dispersiunea lor.

În poeziile, nu prea multe, publicate în ultimii doi ani, ulterior apariţiei primului său volum — pe care le găsim cu deosebire în „Luceafărul", dar şi în „Gazeta literară" şi „Contemporanul" — Darie Novăceanu recurge la experienţe noi. În afară de un poem mai lung, intitulat „Moartea nepăsării" şi închinat zborurilor cosmice, bucăţile sale sînt de obicei scurte şi concentrate, străbătute în majoritate de viziuni de cîmp, scrise cu ascuţime şi ardoare : „Se roteşte deasupra mea soarele / Întinzînd pe cîmpie rîuri de foc /. Combinele se dilată sub aerul cald / Visînd să-şi facă mai repede loc / În lacul de spice galbene" (Odihna în cîmp). Poetul şi-a procurat, printre instrumentele sale de lucru, o lentilă convergentă, cu care izbuteşte să adune lumină, din surse variate, asupra motivului poetic : „Dincolo de culori stau mîinile grădinarului / În tulpini dorm ploi răsucite frumos / În frunze se odihnesc unelte tocite. / Pămîntul lipseşte : construieşte arbori / leagănă grîu, coace porumb / Şi plînge ca un bărbat puternic / Cînd moartea-i găureşte pieptul cu sicrie" (Dincolo de culori). Acem de-a face cu un lirism filtrat, pe care nu-l aflăm nicăieri în volumul de debut, (caracterizat în general printr-o dispoziţie de inspiraţie spontană).

În aceeaşi categorie intră şi „Aburii pămîntului", care începe însă cu următoarea strofă destul de întortocheată : „Norii alăturaţi călătorind prelinşi / Peste grîul crud ca nişte / lebede, tăcute, subţiate / — aburii pămîntului — respinşi / de înălţime, tată-l, pornind să mişte / umerii nimsorilor înlănţuiate".

Într-o frumoasă bucată intitulată „Aprilie", poetul revine la pornirea sa mai direct afectivă, sorbind de primăvară şi are şansa să găsească următorul final : „În această lună s-a născut Lenin. / Şi-n fiecare aprilie / Lumea şi arborii / Îşi potrivesc bătăile inimii / După inima lui". Într-o altă bucată, intitulată „Stăm alături", el consemnează, într-o manieră foarte concret narativă, împăcarea semnînd a doi săteni colectivişti, vechi duşmani de hotar : „Stăm la capătul tarlalelor alături / Parcă astăzi cunoscuţi întîia oară. / Grîul sparge neted întinsele omături / Şi se suie, crud, spre primăvară".

Evoluţia poetică a lui Darie Novăceanu apare facundă, însă indecisă cu accent precumpănitor. Ni se pare că preferinţa sa tematică pentru noua lume — peisaj şi oameni — a cîmpurilor noastre, îl îndreaptă pe poet spre o artă autentică de lumini cîmpestre, am putea spune despre tonuri mistraliene, spre o nouă „Mircille", unde în locul Provenţei însorite să se reflecte hărnicia, seninătatea, avîntul încordat şi pacea rodnică a cîmpurilor patriei noastre socialiste.

Dragoş Vrînceanu

Proza scurtă a tinerilor şi actualitatea imediată

În vasta activitate creatoare de reflectare artistică a momentului istoric actual, proza scurtă este chemată să îndeplinească un rol deosebit de însemnat. Înfăţişarea noului din viaţă în ceea ce are el mai caracteristic devine astfel principalul criteriu de apreciere a conţinutului creaţiei şi a mijloacelor artistice prin care acesta este exprimat. De aici şi necesitatea imperioasă ca scriitorii, mai ales cei tineri, să depună mai mult zel în depistarea şi selecţionarea celor mai reprezentative conflicte ale contemporaneităţii, precum şi în tratarea lor la un nivel artistic tot mai ridicat. Apelînd la cîteva exemple recente, discuţia de mai jos va fi axată pe o direcţie subliniat analitică, dar nu va ocoli unele aspecte mai generale privitoare la autorii în cauză.

Vom poposi, mai întîi, asupra nuvelei **Păcura (Iaşul literar,** nr. 7/ **1963) semnată de Mircea Radu Iacoban**, tînăr prozator cunoscut printr-un volum de schiţe şi povestiri, cam pălpînd însă, apărut nu de mult în populara colecţie „Luceafărul". Bucata amintită ne reţine atenţia nu numai prin aceea că Mircea Radu Iacoban pare să mediteze mai serios la realizarea artistică a prozei sale, ci şi prin aceea că atestă orientarea sa mai pronunţată spre o cercetare atentă a mediului muncitoresc — ca şi în povestirea recentă **Albul cetinii (Iaşul literar,** nr. 12/1963). — pe care, bănuim, îl cunoaşte mai bine. (În definitiv, după opinia noastră, un scriitor, şi mai ales tînăr, nu trebuie să se risipească în variate zone tematice, încercînd, poate şi la sugestia unor critici, să cuprindă în creaţia sa „întreaga realitate înconjurătoare", ci e mai profitabil şi pentru el şi pentru literatură în general, să se aplece răbdător asupra acelui mediu pe care îl cunoaşte mai temeinic, nu din cărţi, ci din contactul direct, pentru a-l putea astfel sonda în adîncime).

Credem că Mircea Radu Iacoban a avut de suportat, la primul său volum, mai multe rezerve din partea criticii, tocmai pentru că a năzuit să scrie cam despre toate (muncitori, ţărani, studenţi, copilărie, prietenie, dragoste etc.), fără să meargă însă la o adîncire artistică a temelor alese, în vederea descoperirii acelui filon aşa de preţios care este **ineditul.**

Ocolind amănuntele de prisos, precum şi procedeul (nefericit) de a lăsa eroii să vorbească la nesfîrşit, prozatorul realizează, în schiţa amintită din **Iaşul literar,** cu economie de mijloace, profilul moral al unui proaspăt mecanic de locomotivă care se distinge prin seriozitate şi chibzuinţă în noua sa muncă. Frumos înfăţişată artistic este plenitudinea sufletească a tînărului muncitor, bucuria sa de-a dreptul cuceritoare în faţa maşinii cu care este convins că va realiza fapte mari, dînd un sens major vieţii sale

Cealaltă bucată, **Albul cetinii,** relatează fapta eroică a unui mecanic de la un „trenuleţ forestier", care se înzăpezeşte pe cînd ducea alimente unei echipe de muncitori aflată în munţi. Hotărîrea lui Vîlsan, mecanicul, de a merge pe jos la cabană cu o parte din alimente este respinsă însă de frînarul Nastasiu, om lipsit de voinţă, aşa că Vîlsan este însoţit în acţiunea lui temerară de un ziarist care se află cu ei. Cei de la cabană plecaseră însă, iar Vîlsan vrînd să adune nişte lemne de foc, e lovit stupid de un brad. Ziaristul îl oblojeşte puţin şi porneşte apoi pe urmele muncitorilor pe care îi găseşte împreună cu frînarul Nastasiu, plecat şi el, probabil după un acut colocviu interior, pe urmele tovarăşilor săi. Cînd se întorc la cabană, Vîslan nu mai era acolo, deoarece, cu gîndul la tovarăşii săi, plecase, tîrîndu-se prin zăpadă, ca să-i caute.

Aceste întîmplări dramatice, amplificate şi de înfruntarea a două caractere opuse — Vîlsan şi Nastasiu — nu găsesc, în relatarea subliniat reportericească a tînărului prozator, decît un corespondent artistic palid, care nu emoţionează. Ceea ce nedumereşte este mai ales faptul că întîmplările amintite se destăşoară la o tensiune destul de scăzută, încît la sfîrşit eşti tentat să conchizi că eroismul lui Vîlsan este aproape gratuit din punctul de vedere al rezolvării artistice. Mişcările sufleteşti ale personajelor le bănuim profunde şi agitate, însă analiza psihologică a prozatorului este prea firavă ca să le comunice. Fragilitatea acestei povestiri se datorează, evident, nepreluărării artistice suficiente a datelor realităţii, altminteri bine intuite de prozator, dar tratate cu mijloace reportericeşti Aşteptăm de la Mircea Radu Iacoban mai multă îndrăzneală artistică, o mai serioasă concentrare în relatare.

Apropierea sigură de miezul fierbinte al actualităţii noastre oferă şi altor prozatori tineri prilejul unor dezbateri etice nu o dată pline de sensuri, în care se confruntă atitudini şi se propun, cu îndrăzneală, soluţii. Evident, perspectiva literară din care se sondează realitatea, unitară în ceea ce priveşte atitudinea ideologică, cunoaşte diferenţieri de la autor la autor, dictate de preferinţe temperamentale şi, fără îndoială, de talent. Am observa în acest sens că pe o linie evident ascendentă, faţă de volumul de debut apărut tot în colecţia „Luceafărul" **(Anii adolescenţei),** se află prozatorul Ion Arieşanu.

Una din recentele sale povestiri, **Duminica omului (Gazeta literară,** nr. 33, 15 august 1963) este de natură să alimenteze o discuţie care, fără să se hazardeze în prea multe generalizări, duce firesc la concluzia că prozatorul şi-a lărgit simţitor aria preocupărilor şi, mai ales, mijloacele artistice, în comparaţie cu stadiul creaţiei sale anterioare, circumscris în culegerea amintită. Ion Arieşanu scrutează aici o tipologie literară complexă, cu frămîntări capabile să degaje idei cu largi puteri generalizatoare.

Fabulaţia povestirii ne poartă pe un şantier unde se munceşte entuziast, se înfruntă caractere cu atitudini opuse, se formează oameni cu o conştiinţă înaintată. Începutul naraţiunii este febril, prevestitor de mişcări sufleteşti puternice. Stanemir bănuieşte că la tunelul unde lucrează Gilu cu ortacii săi s-a întîmplat ceva, căci uzina a sunat de multe ori şi ei nu se mai ivesc.

Există în conduita acestui muncitor o gravitate care mărturiseşte alese predispoziţii reflexive, o candoare sufletească tipic ţărănească, pe care vrea s-o armonizeze cu noua condiţie de viaţă. Pe şantier, Stanemir trăieşte un proces complex de cunoaştere, citeşte cu o seriozitate exemplară, se străduieşte să pătrundă în adîncimea cuvîntului scris. E fruntaş în muncă şi preocupat de soarta colectivului. Îl critică pe Gilu, cu năzuinţa sinceră de a-l ajuta, însă acesta este refractar şi-l înfruntă pe un ton ireverenţios. Reacţia lui Stanemir n-are însă nimic comun cu pripeala („Nu mă superi tu pe mine, Gilule, oricum ai face, tot nu mă superi..."), eroul dovedeşte o gîndire superioară, o atitudine plină de demnitate.

Eroul lui Ion Arieşanu nu se manifestă, la început, prea degajat. El contemplă natura, are uşoare nostalgii după sat, iar duminica, în loc să se distreze cu ceilalţi, stă şi ascultă „cum creşte iarba". Mai presus de toate, Stanemir se bucură de tot ce este în jurul lui, dar bucuria sa este totuşi interiorizată, ascunsă parcă. Refuzul invitaţiilor formulate de tovarăşii săi de muncă de a petrece împreună duminicile, de a se destinde în colectiv, denotă menţinerea în psihologia sa a acelei sfiiciuni ţărăneşti. Observăm, totuşi, în acest sens, că „suceala" eroului, întru totul explicabilă social, capătă, în viziunea artistică a prozatorului, o extindere prea mare. Poate mult mai interesant ar fi fost, pentru profilul personajului, dacă Ion Arieşanu se oprea asupra frămîntărilor sufleteşti ale acestuia survenite în urmu conflictului moral cu Gilu, cu atît mai mult cu cît, bănuim, Stanemir trăieşte în sinea lui durerea neînţelegerii de care dă dovadă tovarăşul său de muncă faţă de ajutorul colectivului. Sfîrşitul povestirii subliniază cu putere ideea artistică urmărită.

E de la sine înţeles cum, chiar din discuţia de mai sus, s-a văzut că nu e suficient ca scriitorul să se oprească asupra unui aspect semnificativ din realitatea imediată. Reuşita unei creaţii este determinată de capacitatea autorului respectiv de a descoperi laturile mai intime ale conflictului îmbrăţişat, care scapă, îndeobşte, ochiului comun, şi a le învesti, printr-o tratare artistică originală, cu valori generalizatoare. O creaţie care nu-ţi dă senzaţia că pătrunzi într-un univers nou şi nu te îndeamnă la reflecţie, riscă, de la bun început, să alunece în categoria literaturii fără identitate precisă.

Se observă astfel că nu toţi prozatorii, şi nu numai cei tineri, dovedesc suficientă exigenţă artistică, atunci cînd sînt puşi în situaţia să pătrundă în adîncimea materialului de viaţă asupra căruia se opresc. În cazul de faţă nu este vorba, fireşte, de lipsa talentului, ci de o plafonare timpurie care are drept izvor şi ideea, aşa de vulnerabilă, că dacă o lucrare are tematică foarte actuală, este, automat, cel puţin remarcabilă ca realizare artistică. Deocamdată, după povestirea **Albul cetinii,** ne mai mărginim doar la un singur exemplu şi anume la povestirea lui George Sidorovici intitulată **Lumina dimineţii (Iaşul literar,** nr. 8/1963). Prozatorul înfăţişează, pînă la un punct, convingător portretul moral al unui tînăr colectivist care mai are de luptat cu mentalitatea de individual. Transformarea lui, în final, explicabilă social, este însă destul de bruscă, nemotivată artistic. Mai mult decît atît, sfîrşitul povestirii este artificial, supărător prin didacticismul lui. Pentru a-l arăta pe erou schimbat într-un ţăran cu conştiinţa nouă, apărător al bunului obştesc, prozatorul, neavînd încredere în cititorii săi, simte nevoia să **explice** mai amănunţit aceasta prin nararea unui episod **probant** care formează, de fapt, o altă povestire. Cu toate acestea, personajul rămîne prea liniar, convenţional în evoluţia sa, modificarea în planul conştiinţei avînd loc, la modul festiv, în cîteva zile. Sacrificînd logica internă a evoluţiei eroului, prozatorul a amînat ocazia de a ne da o lucrare valoroasă şi în ceea ce priveşte realizarea artistică.

Oprindu-se asupra unor aspecte de viaţă interesante, prozatorii tineri trebuie să dovedească mai multă iniţiativă artistică. Un scriitor care se respectă trebuie să aspire la mai mult, sau, cum ar spune un critic, să pună în joc o „miză" mai mare.

Mihai Drăgan

LUMINĂ

Fotografia :
I. CUCU

Ca marmura de albe, ca ea nepăsătoare,
Prin aerul cel roșu, femei trec cu-arme-n braț,
Cu păr bogat și negru ce pe-umeri se coboară
Și sînii lor acopăr — e ură și turbare
In ochi lor cei negri, adînci și desperați.

EMINESCU
ILUSTRAT ÎN FRANȚA

Alexandre-Théophile Steinlein este unul dintre graficienii de seamă din pragul secolului XX. Născut la Lausanne în 1883, el era strănepotul unui profesor de desen și gravor. Tatăl lui, fiindcă voia să-l vadă devenind scriitor, l-a îndrumat spre o școală clasică. Elevul însă s-a lăsat păgubaș, preferind să intre ucenic la un giuvaergiu, unde șlefuia diamantele și grava blazoanele și sigiliile aristocrației șvițeriene.

După patru ani de trudă, el părăsește Elveția, drumețind pe jos pînă la Paris ; aci, cunoaște o mizerie crîncenă, trăind în lumea nevoiașilor cu care ajunge să se confunde.

Pînă la 22 de ani își cîștigă existența, încercînd tot soiul de îndeletniciri pe marginea unui artizanat. În anul 1893, are norocul să facă pentru vestitul local de noapte Le chat noir, un afiș cu imaginea animalului de pe firmă : o pisică neagră cu coada zburlită. Afișul are succes, deschizîndu-i drumul spre cariera pentru care simțea o reală vocație, carieră ilustrată de Steinlein prin cîteva afișe în legătură cu lupta pentru independența Belgiei, lupta împotriva războiului : Les orphelins de la guerre, Les Belges ont faim, Guerre á la guerre (acest din urmă afiș, răspîndit în chip de manifest de Sindicatul muncitorilor și, bineînțeles, confiscat de autorități) etc.

Cucerindu-și o anumită notorietate, desenatorul elvețian colaborează activ, de pe poziții progresiste, la periodicele timpului : Le Chambrad Socialiste, L'assiette au beurre, Gil Blas ilustré, Mirliton, Le rire, L'En-Dehors ș.a. — dezvăluind în special viața celor obidiți, arătîndu-și sentimentele de solidaritate față de ei și disprețul față de parazitii îmbuibați, — astfel că faima lui ajunge chiar înainte de anul 1900 pînă în Romînia.

Arta lui ajunge să fie cunoscută chiar într-un orășel de provincie ca Tîrgu-Jiu, unde, desenatorul V. Roia Pelekarski (1887—1965), considerat „întemeietor al litografiei artistice în Romînia" și obîrșuit executor al coperților realizate în Institutul de arte grafice „Minerva" — publica în 1895 în Adevărul ilustrat numeroase și îmbutite localizări, indicînd cu onestitate, sursa inspirației : „după Steinlein".

În amintirile sale, Adolphe Ciarnet, care tradusese în limba franceză „Împărat și proletar", istorisește cum în vara anului 1900, artistul începuse tocmai să ilustreze poemul lui Eminescu, dar că „visul comun nu s-a mai realizat", deoarece Steinlein a căzut bolnav...

Ciarnet ne mai spune că traducerea, ar fi urmat să apară cu un studiu introductiv al lui Anatole France, pe care îl impresionase Eminescu.

Prin mijlocirea așadar a lui Ciarnet, desenatorul francez a putut cunoaște și poezia lui Eminescu pe care a ilustrat-o cu patru desene, aflate astăzi în colecția Cabinetului de stampe al Bibliotecii Academiei R.P.R.

Reproducem în acest număr :

I. — Scena tavernei unde se țineau înflăcăratele adunări conspirative și unde agitatorii rosteau îndemnurile la luptă :

„Pe bănci de lemn, în scunda tavernă mohorîtă..." (pag. 4).

II. — Episodul luptei pe baricade (la care iau parte și acele defăimate revoluționare, numite „petroleuses") :

Ca marmora de albe, ca ea nepăsătoare,
Prin aerul cel roșu, femei trec cu-arme-n braț... (stînga).

III. — Momentul cînd Napoleon al III-lea, în caleașcă, străbate Parisul — privit cu suspiciune și ură de „cea grupă zdrențuită" :

Pe malurile Senei, în faeton de gală
Cezarul trece palid, în gînduri adîncit ;
. . . . . .
Poporul loc îi face tăcut și umilit. (dreapta).

Cea de-a IV-a ilustrație, pe care o vom publica într-unul din numerele viitoare, aduce viziunea dantescă a omenirii prăvălite la picioarele autocratului.

Transpunerea plastică a acestor patru momente este profund originală. Veridicitatea aspectelor evenimentelor petrecute în vremea Comunei are tot patosul caracteristic epocii.

Bun cunoscător al vieții proletare și al lumii celor învinși de viață, urmaș al tradiției artistice a lui Daumier, Cham și Gavarny, Steinlein era cel mai indicat să ilustreze versurile scrise în 1874, în legătură cu lupta sîngeroasă a comunarzilor.

Cele patru încercări ale sale vădesc o adîncă înțelegere pentru sensul poeziei eminesciene. Este regretabil faptul că el nu a putut desăvîrși — așa precum dorea — ilustrarea întregului poem, cu specificul lui „comunard".

Barbu Brezianu

Pe malurile Senei, în faeton de gală
Cezarul trece palid, în gînduri adîncit ;
Al undelor greu vuiet, vuirea în granit
A sute d-echipajuri, gîndirea-i n-o înșeală ;
Poporul loc îi face tăcut și umilit.

DISCUTÎNDU-L PE CAMUS
(SOLITAR SAU SOLIDAR?)

Printre scriitorii și filozofii grupați în Franța postbelică, în jurul unei doctrine dintre cele mai de prestigiu ale idealismului contemporan, existențialismul, Albert Camus afirmă poate cea mai dramatică. Motivele de patos și angoasă ale propriei lumi sînt retrăite de scriitor singular, cu adîncă sinceritate.

Născut în 1913 la Mondovi, în Algeria, Camus își petrece într-un cartier muncitoresc copilăria adînc îndurerată de pierderea tatălui în război. Afecțiunea mamei și revelația naturii generoase a sudului vor aureola mizeria sordidă a suburbiei în care adolescentul plămîn cu trup fragil, atins prematur de tuberculoză. Acestei insuficiențe fizice îi răspunde plenitudinea Mediteranei — refugiu iluzoriu dintr-o lume care îi inspiră repulsie dar și o solidaritate tacită „cu toți oamenii care suferă".

Cu această dispoziție psihică parcurge Camus cu febrilitate, cărțile lui Husserl și Kierkegaard. Experiența lui intelectuală nu este singulară, devreme ce, în jurul lui 1925, Umanumo revendica în misticul suedez „el hermano Kierkegaard", pe „fratele" și mentorul existențialismului său catolic, formulat în „El sentimento tragico de la vida".

După terminarea studiilor, Camus va fi succesiv funcționar într-o agenție de comerț, meteorolog, director al unei trupe teatrale de amatori, iar din 1938, ziarist la Alger și Paris. Publica acum primele sale volume : „L'Envers et l'Endroit" (Pe față și pe dos) — 1937 și „Noces" (Nunta) — 1938, ce cuprind în germene, coordonatele viitoarei lui doctrine. În 1940 este profesor la Oran, dar în scurt timp intră în mișcarea de Rezistență, publicînd unul din documentele ei revelatorii „Lettres à un ami allemand" (Scrisori către un prieten german).

După război Camus devine redactor-șef al ziarului progresist „Combat". Prestigiul lui crește rapid și în curînd scriitorul devine mentorul tinerei generații postbelice. Operelor scrise în 1942 în timpul ocupației : romanul „L'Etranger" (Străinul) și eseul filozofic „Le Mythe de Sisyphe", li se adaugă, după război, o serie compactă din care amintim : piesele „Le Malentendu" (Neînțelegerea) și „Caligula" — 1947, în care s-a afirmat marele talent de actor al lui Gerard Philippe, romanul „La Peste" (Ciuma). — 1947, „L'Etat de siege" (Starea de asediu) — 1948, „Les justes" (Cei drepți) — 1951, „La Chute" (Căderea) — 1953.

Anul 1958, cînd Camus devine laureat al premiului Nobel, îi aduce consacrarea pe plan universal. Curînd însă, la 4 ianuarie 1960, se stinge din viață, în urma unui accident, pentru a justifica parcă, prin propria-i existență, obsesia morții care străbate multe din paginile sale.

Doctrina lui Camus reprezintă un aspect al curentului de gîndire și sensibilitate existențialist asupra căruia voi reveni cu altă ocazie. În cadrul generației lui, Camus a evoluat sensibil de la momentul influenței lui Kierkegaard, care l-ar fi putut orienta spre pozițiile existențialismului catolic al lui Gabriel Marcel, spre existențialismul laic, ateu, reprezentat mai cu seamă de Jean-Paul Sartre și Simone de Beauvoir.

Ideile lui s-au organizat în jurul unei categorii centrale : *absurdul*, înțeles ca „opacitate și alienare a lumii", care definește deopotrivă structura universului, relațiile omului cu natura și relațiile sociale. Pornind de la intuiția justă a contradicțiilor unei alcătuiri sociale absurde, Camus generalizează facil acest tip istoricește determinat, la nivelul întregului univers cosmic și moral. Absurdul devine astfel „forma majoră a sensibilității moderne". Prin aceasta însă, conflictului acut de clasă, cu evidente determinări de ordin social istoric, i se substituie într-un plan etern, asociat și atemporal, un conflict etic, între un Destin Metafizic și Om. Această sublimare a socialului în etic, a istoriei în mit explică predispoziția către mit de dragul mitului și antichitate fabuloasă în sens de evadare a unei bune părți din literatura occidentală și, în egală măsură, continuitatea prin Camus a tradiției moraliștilor francezi care, de la Chamfort la Mauriac, prefigurează un tip uman desprins de contingent.

Regăsim în această mistificare a raporturilor reale, motivele de disperare ale unei clase sociale în declin, care prezintă destinul ei istoric ca destinul însuși al umanității. Camus însă asociază acestor motive un patos autentic și o aspirație sinceră spre o condiție umană eliberată care, dacă nu convinge, emoționează adînc.

Cele mai importante opere ale sale formulează soluții care, dincolo de varietatea lor, coincid prin ineficiență.

„Străinul", Meursault, este individul în care alienarea morală a atins ultimele ei consecințe. Constrîns să trăiască într-o societate a cărei rațiune nu o înțelege, el deschide tipologia a ceea ce aș numi „homo extraneus" care include, într-un fel sau altul, toate personajele lui Camus. Pentru acest „naiv" voltairian, pentru acest „innocent terrible", cum l-a numit Sartre, inocența este paradoxal, o iluzie, întrucît un sentiment de culpă eternă, nu departe de conștiința damnatului romantic, îi spune că „orice am face sîntem oricum vinovați".

Existenței perene a răului „Le Mythe de Sisyphe" îi opune un eroism stoic ce rezultă din actul însuși de a exista al omului într-un univers ostil, din încercarea sa de a da sens vieții într-un univers lipsit de sens.

Lumea în esență absurdă, spunea Camus, este inaccesibilă ideii. Gîndirea rațională deci nu poate concilia pe om cu propriul lui destin. Acest agnosticism primește însă la Camus o compensație „vitală" : facultății esențiale a omului — „cunoașterea rațională" — i se substituie actul existenței ; de aceea sinuciderea reprezintă nu o soluție, ci doar lașitatea de a abdica de la obligația elementară a omului : aceea de a trăi. „A fi sau a nu fi ? Aceasta-i întrebarea". Dilema lui Hamlet exprimă o dramă a cunoașterii. Dubiul lui Camus cuprinde tragismul însuși al existenței. Într-un univers care îl neagă, singura sursă de eroism a omului este de a continua să existe, de a continua să care spre culmi, asemeni lui Sisif, povara propriei vieți. În acest efort permanent stă fericirea însăși a omului, niciodată starea de fapt dar întotdeauna motiv al aspirației. Uneori însă eroismul existenței apare gratuit întrucît nu aduce soluția conflictului și mai ales, nu reprimă sentimentul tragic al inutilității, identic în esență cu „eșecul" sartrian.

Capodopera întregii creații a lui Camus, romanul „La Peste" distins cu premiul Nobel, marchează punctul maxim al înțelegerii istorice a scriitorului. Pentru prima dată revolta, pînă atunci gratuită, împotriva destinului se orientează eficient în planul vieții reale, identificîndu-se cu lupta poporului francez împotriva fascismului. Această coincidență la nivelul istoriei cu destinul propriei lui patrii a fost din păcate pasageră. După cum spunea Sartre în polemica din 1952 din „Les Temps Modernes", care a dus la ruptura lor, „echilibrul nu se putea produce decît o singură dată, pentru o singură clipă, într-un singur om. Dr. Rieux, depășind condiția lui de „homo extraneus", acționează totuși izolat, deci inoperant. În plus, morbul ciumei, învins temporar, sălășluiește sub pietrele orașului ; viitoarea epidemie este prin urmare imminentă. Mesajul umanitarist al romanului lui Camus este astfel umbrit de un pesimism metafizic ce se reafirmă cu evidență în operele ulterioare.

Dintre acestea „L'Homme revolte" exaltă Revolta în sine, opoziția anistorică întrucît „cine se dăruiește istoriei se dăruiește nimănui și nu este nimic". Gîndirea lui Camus se deschide astfel infiltrațiilor anarhismului mic burghez, uitînd, cum arăta Sartre, că lupta împotriva destinului este în esență „lupta omului împotriva omului".

Nuvela „La Chute" destramă iluziile bovarice și tentațiile secrete de supraom ale unui intelectual care opune absurdului existenței soluția unei reforme morale. Profetul ei va trebui să o realizeze mai întîi în propria lui conștiință. Însă într-o societate unde „nu poți iubi fără a te iubi" și „pentru a înceta să te îndoiești trebuie să încetezi de a exista", soluția etică care ar rezolva contradicții economice este, desigur, o utopie.

Amoralismul rezultă firesc nu din opțiune ci din neputință : „noi n-avem nici energia răului, nici pe cea a binelui", spune personajul nuvelei.

Pe un zid al orașului unul din eroii lui Camus vede un cuvînt șters pe jumătate : „Ce poate fi — se întreabă el — solitar sau solidar ?". Evoluția sinuoasă a scriitorului oscilează între aceste două extreme ale înțelegerii. Tragismul pe care îl degajă opera lui rezultă din această pendulare anxioasă dar și din sublimarea, ca și în tragedia antică, a forțelor sociale la esența a două voințe ce se înfruntă implacabil.

Valoarea estetică a operei lui Camus, care explică popularitatea lui mondială, îl așază în acea familie spirituală care asociază prestigiului gîndirii sugestia inefabilă a artei.

Tragismul gîndirii și existenței lui Camus nu este izolat, nici nesemnificativ ; el reprezintă dimpotrivă, simptomul crizei celei mai acute a culturii burgheze contemporane.

Cornel Mihai Ionescu

MERIDIANE LITERARE

Enciclopedia Britanică

În relațiile de cultură dintre popoare, Enciclopedia Britanică și-a cîștigat pe drept cuvînt merite. An de an, aproape, în răstimpul ultimelor decenii, ea s-a străduit să țină pasul evenimentelor sociale, economice și cultural-științifice.

În adevăr, cu cele 24 de volume cîte numără recenta ediție, fiecare de aproximativ o mie de pagini, Enciclopedia Britanică este rodul unei vaste acumulări de date, de definiții și variate explicații, însumate în zeci de mii de fișe. Rezultat al cooperării dintre aproape 7 000 de personalități din întreaga lume, Enciclopedia constituie un instrument de informare a cititorilor în multiple domenii de preocupări.

În volumul 19 (pag. 635—657) se consacră coloane întregi prezentării istoriei, geografiei, limbii și literaturii române. Întenționile bune sînt nu o dată slujite adecvat mai ales acolo unde tablourile sinoptice, diagramele, cifrele, vorbesc singure cu elocvență. În general se face simțit adevărul că regimul democrat-popular și revoluția socialistă au dat un mare avînt industrializării, valorificării resurselor naturale, instruirii maselor. Astfel se citează date comparative din care rezultă că industria producătoare de mașini, cea extractivă, agro-alimentară și chimică s-au dezvoltat în ritm rapid. Se indică apariția unor noi centre economice, se menționează extinderea rețelei de comunicații. Firește că se putea acorda un loc mai larg rezultatelor deosebite obținute de oamenii muncii pe toate fronturile construcției socialiste. Aceasta ar fi permis autorilor să evite unele lacune sau formulări improprii. Aș aminti în această ordine de idei atenția acordată succeselor obținute în reorganizarea și democratizarea învățămîntului. Chiar și confruntările (din păcate insuficient aduse la zi, întrucît raportează situația din 1937 la cea din 1950, an de început) dintre trecut și prezent vorbesc despre aproape triplarea instituțelor de învățămînt superior și despre dublarea numărului de elevi din școlile medii.

În sfîrșit, trebuie relevat spațiul substanțial rezervat istoriei literaturii române. Probabil că bogata înșiruire de nume era menită să scutească de comentarii prea ample, ca semnificînd varietatea de genuri și contribuții artistice. Relevarea creației realiste a lui Liviu Rebreanu, ca prozator de notorietate, ca și cea a lui Tudor Arghezi, creator de armonii poetice miraculoase, se prelungește prin enumerarea care îi include pe Bacovia, Lucian Blaga, Ion Barbu, Adrian Maniu, I. Minulescu (dintre poeți) și pe Gala Galaction, Ion Agîrbiceanu, Cezar Petrescu, H. P. Bengescu, Gib Mihăescu, I. Al. Brătescu-Voinești, Matei Caragiale, Gh. Brăescu, Damian Stănoiu dintre prozatori. Cînd se pomenește numele lui Mihail Sadoveanu autorii îl asociază în planul nuvelei istorice la o imaginară influență pe care ar fi exercitat-o asupra sa H. Sienkiewicz (se concede un talent de peisagist și de pictor al scenelor de vînătoare). Dar oare la atît se reduce aportul marelui nostru povestitor la patrimoniul prozei românești moderne ? Nu era de dorit să se sublinieze și creațiile sale epice accentuat sociale cum ar fi „Baltagul", „Strada Lăpușneanu", „Venea o moară pe Siret", ce degajă o intensă vibrație umanistă ? Apoi a surprinzător, dar nume reprezentative ca G. Călinescu, Camil Petrescu, Mihail Sebastian, Zaharia Stancu nu sînt nici măcar amintite.

Surprinde faptul că o enciclopedie cu asemenea prestigiu încalcă principiile științifice, ignorînd o epocă întreagă din istoria literaturii unui popor.

Din literatura de după Eliberare nici un autor nu se bucură de vreo mențiune. Pentru cele de mai sus o explicație ar putea fi și aceea că se recurge la o bibliografie depășită pentru care anul 1940 este cel al ultimei scadențe. După cum e de neînțeles de ce cînd se trateză despre scriitori români sursele de interpretare rămîn obscure. Desigur că, în edițiile viitoare, autorii enciclopediei vor face apel la numele de prestigiu din critica literară românească dinainte de 1940 și mai ales la studiile științifice apărute după 23 August 1944

H. Zalis

Cu și fără ironie

În unul din numerele cunoscutei reviste americane de literatură și artă : „Saturday Review", apărut în 21 decembrie 1963, s-au publicat două articole.

Unul din ele, un larg eseu al istoricului Marshall W. Fishwick : „Încercare de diagnostic a visului american" caută să desprindă un sens din orientările contradictorii ale literaturii și culturii americane. Cel de-al doilea, al lui H .B. Iacobs : „Cel mai bun lucru care nu s-a întîmplat" satirizează cu vervă, pornirea unor editori americani, de a lansa și publica tot felul de „romane", lipsite de cele mai multe ori de orice valoare și scrise de niște nechemați, pe cele mai absurde și mai triviale teme.

La prima vedere s-ar părea că nu există nici o legătură între cele două articole. Totuși o legătură există, amîndouă îmi par a fi manifestări mai directe sau mai puțin directe ale rațiunii și bunului simț care se ridică împotriva derutei, absurdului și a bagatelizării valorilor culturale reale, necesare oamenilor. Socot nelipsită de interes reproducerea lor mai jos.

Radu Lupan

„Încercare de diagnostic a visului american"

(fragmente)

„Piesele, începe Marshall W. Fishwick, prezintă omului o oglindă. Ce arată această oglindă, în vremea și cultura noastră ? Sunetele, sintaxa și logica s-au amestecat de nu le mai recunoști. Orice se poate întîmpla și se și întîmplă. În piesele lui Samuel Beckett un om stă pe ceva neidentificabil, care există într-un spațiu necunoscut. Întreaga lume se tîrăște de la stînga la dreapta, de-a lungul unui drum invizibil. Unul dintre personaje seamănă cu rădăcina pătrată a lui 2. Douăzeci și opt de oameni tînjesc după ziua cînd totalul cîrstelor la un loc va fi exact de 1000 de ani... În „Nisiparnița", piesa lui Edward Albee. Îngerul morții hoinărește în costum de baie... În piesa lui Arnold Weinstein „Ochiul roșu al dragostei". măcelarul e foarte ocupat cu înălțarea unui zgîrie-nori dintr-un morman de carne vocbe.

„În teatrul absurdului ni se oferă (după cum spune Richard Barr) „o imagine a unei lumi care a înnebunit"... Dramaturgul Edward Albee formulează lucrurile astfel : „Omul încearcă să desprindă un sens de pe poziția lui fără de sens, într-o lume care n-are nici un sens. Structurile sociale pe care omul le-a construit pentru a se „iluziona" s-au prăbușit". Nu-i de mirare că piesele lui Albee și ale altor iconoclaști care gîndesc la fel ne derutează, ne exaspercază și ne amuză" (!).

„Dezgustați de un lustru de cultură, abil și sentimental, ei („beatnicii", „hipsterii") se situează în afara culturii, așa cum dramaturgii existențiali sînt jucați în afara Broodway-ului... A fi „în afară" a înlocuit a fi „înăuntru" ca expresie a acceptării sociale. În lumea intelectuală externalismul a devenit o ortodoxie bine stabilită

„A fi în afară constituie gloria profesională a beatnicului. El nu e descurajat și nici înfricoșat de criticii care-l consideră un tip pueril, al cărui fel de viață consacră în mod permanent narcisismul și gesturile de adolescent... America devine un fel de hățiș infantil împărtășit; cu cît pătrundem mai adînc în tufișuri, cu atît devenim mai disperați...

...Credo-ul acestui „enfant terible" este rezumat de romancierul Norman Mailer — care nu consideră deloc că nu-i modest să-și intituleze o carte : „Publicitate pentru mine însumi" — altfel : „Este necesar de a încuraja pe psihopat în sine, de a explora acest domeniu al experienței în care siguranța înseamnă plictiseală și prin urmare boală ; de a exista în acel enorm prezent care n-are trecut și nici viitor, nici memorie sau intenții dinainte stabilite"...

Citatele de acest fel ar putea continua. Vom da numai încă unul. După ce critică practicismul fără scop, Marshall Fishwick spune : ...„Viața seamănă cu o valiză plină de lucruri de mîna a doua. De aici și invitația caustică a poetului W. H. Auden.

„Poftește în deșertul nostru bine administrat
„În care neliniștea-i transmisă pe fir
„și păcatele capitale vot fi cumpărate în conserve
„o dată cu modul de întrebuințare de pe etichetă"...

Firește, istoricul M. W. Fishwick constată că împotriva acestor tendințe se duce „o mare dezbatere între „cei care ar putea fi numiți, în general, tradiționaliștii și existențialiștii (!). Primii stăruie să păstrăm curată casa pe care am moștenit-o, ceilalți să o dărîmăm și să o clădim din nou. Că sîntem în fața unei crize politice și intelectuale fără precedent nu o neagă nimeni... Importantă întotdeauna, problema unei schimbări a devenit deodată supremă".

Istoricul Fishwick continuă făcînd o expunere a luptei pe care o duce generația „Studiilor americane", generația unei sinteze de cultură și de discipline, împotriva celor pe care el îi numește „existențialiști". Ea luptă pentru o „reinterpretare" a fenomenelor din S.U.A., pentru a înainta și nu numai „în amănunt" în definirea „pluralismului american". În final autorul articolului reamintește de cuvintele ginditorului și moralistului american din veacul trecut, Emerson, care cerea „oameni cu o minte supla, morală... care pot discuta și merge înainte", și conchide : „Marea dezbatere să continue".

„Cel mai bun lucru care nu s-a intîmplat"

Sper că vreodată, cineva o să se așeze la masă și o să alcătuiască o dare de seamă a ceea ce nu s-a întîmplat în cele douăsprezece luni anterioare. Dacă se apucă cineva să facă așa ceva pentru anul 1963, îi pot pune la dispoziție un adevărat și important nou eveniment cu care să și încep. Nu e numai important ei, după părerea mea, e și cel mai bun lucru care nu s-a întîmplat.

Iată despre ce e vorba : doamna G. L. din Taylor Michigan, nu și-a scris romanul său.

N-ați auzit niciodată de doamna G. L. ? Nici eu, pînă n-am văzut într-un ziar un mare anunț care lăuda un nou produs împotriva transpirației. Anunțul menționa numeroase mărturii, printre care și a doamnei G. L.

„Aș putea scrie un roman, zicea ea, despre nefericitele și chinuitoarele zile pe care le-am trăit în trecut din cauza transpirației".

Am făcut un control la cîteva din edițiile importante — și la altele mai puțin importante — și după cîte mi-am putut da seama, romanul doamnei G. L. n-a fost scris. Poate că a fost prea ocupată. Am dedus din mărturia ei, din care am citat numai prima parte, că, de cînd a descoperit noul produs, e prinsă într-un vîrtej — de obligații sociale, sau în ce alteeva s-o mai fi învîrtejind acolo, în Taylor Michigan. Ne spune că se simte „un alt om, trăind o altă viață" și asta îmi pare foarte bine.

Dacă ar fi vrut chiar să-și scrie romanul, ar fi găsit totuși timp s-o facă. E caracteristic pentru cei care nu-s scriitori (și al dracului de adevărat și pentru noi scriitorii), că în timp ce tot spun că „ar putea" scrie, nu scriu niciodată (Francezii au o zicătoare despre asta, dar în cuprinsul ei e și un verb reflexiv, așa că renunț s-o mai citez. Aș putea scrie un roman despre nefericitele și chinuitoarele zile pe care le-am trăit în trecut din cauza verbelor reflexive).

Poate că greșesc. Poate că doamna G. L. e o scriitoare. Mai la urma urmei, a reiești că scrie o mărturie, deși s-ar putea foarte bine ca unul din negrii agenției de publicitate să-i fi furnizat personajele, cadrul, acțiunea și finalul. Cine știe poate că a început să-și scrie romanul, dar a renunțat din lipsa unui titlu potrivit. Oricine s-ar gîndi cîteva clipe — și asta sfătuiesc mai presus de orice pe toată lumea să o facă — ar descoperi că majoritatea titlurilor cu adevărat bune au fost folosite pînă acum : „Armele și omul" [1], „Hruba și pendulul" [2], „Povestea unei căzi" [3] ș. a. Dar întrucît titlurile literare nu sînt supuse legii drepturilor de autor, și dacă doamna G. L. se mai apucă să-și scrie romanul, îi sugerez să mediteze la folosirea unui titlu care a mai fost folosit o dată, cum ar fi : „Puterea mea și scutul meu".

Thon - Hun - Thung
(poet din R. D. Vietnam)

Despărțiții

Sînt înserări
cînd în largul cîmpiei
aleargă vîntul.
Și verdele fraged al ogoarelor împărțite
se întinde în zare, nemărginit.
De ce oare
jumătate din orezării se zvîrcolesc arse
pe huma brăzdată de crăpături ?
Aș vrea să le-aduc apă !

Sînt înserări
cînd ploaia cade fără sfîrșit.
Dar sub acoperișul colibei,
lîngă vatra caldă,
coșul cu cartofi
răspîndește o dulce aromă.
În jur șed prietenii mei.
Dar de ce oare
sînt osîndit a aștepta mereu
pe atîția alții ce nu sînt de față ?

Sînt înserări
cînd cerul însuși, draga mea,
e amețit de sărutarea noastră,
pe dig, sub clarul lunii.
De ce însă, deodată,
jumătate din inima mea
se preface în șloi de gheață ?
De ce oare inima mea aleargă
rătăcind în depărtări ?

Sînt înserări
cînd păsările zboară împotriva vîntului.
Le zăresc, perechi, în înalt,
în azur,
Dar de ce oare
se rotesc în văzduh
aldoma pașilor mei pe pămînt ?
Îmi lipsește de pămîntul meu,
Atîtea înserări
mi-am simțit inima stărîmîndu-se.
Și ei
îi lipsește jumătatea :
țara din Sud !

În romînește de GEO DUMITRESCU

---

[1]) „Armele și omul" — titlul unei piese de G. B. Shaw.

[2]) „Hruba și pendulul" — titlul unei povestiri de E. A. Poe.

[3]) „Povestea unei căzi" — lucrare de J. Swift.

COMITETUL DE REDACȚIE

Eugen BARBU (redactor șef), I. D. BĂLAN (redactor șef-adjunct), Marin BUCUR, Gica IUTEȘ, Corneliu LEU (secretar general de redacție), Al. OPREA (redactor șef-adjunct), Dumitru SOLOMON, Niculae STOIAN, Romulus ZAHARIA.

REDACȚIA : B dul Ana Ipătescu nr. 15, telefon 11.51.51, 11.38.51 ; ADMINISTRAȚIA : Șoseaua Kiseleff nr. 10, telefon 18.63.99 ; Abonamente : 9 lei — 3 luni ; 18 lei — 6 luni ; 36 lei — un an ; Tiparul : Combinatul poligrafic Casa Scînteii

40 220